

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ
VODIČ KROZ ARHIVSKU
GRAĐU

BEOGRAD 2021.

Arhivska građa Jevrejskog istorijskog muzeja SJOS-a

1. Crkveno-školska jevrejska opština Beograd („Moskovska građa“ i „Lvovska građa“) - preko 100.000 snimaka, od 1876. do 1941. godine
2. Savez jevrejskih opština Jugoslavije - 4 kutije **(AJIM,SJOJ)**
3. JO Beograd - 4 kutije **(AJIM,JOB)**
4. JO Zemun - 3 kutije **(AJIM,JOZm)**
5. JO Stari Bečej - 2 kutije **(AJIM,JOSB)**
6. JO Sarajevo i prostor BiH - 2 kutije **(AJIM,JOS)**
7. JO Rijeka, Opatija i Maribor - 1 kutija **(AJIM,JOROM)**
8. JO sa prostora Makedonije - 2 kutije **(AJIM,Mk)**
9. JO Križevci - 5 kutija **(AJIM,JOKž)**
10. JO Zagreb - 12 kutija **(AJIM,JOZ)**
11. JO Novi Sad, Subotica i prostor Vojvodine - 3 kutije **(AJIM,JONS-S)**
12. Kulturna delatnost Jevreja u Jugoslaviji - 10 kutija **(AJIM,KDJ)**
13. Jevrejske društvene organizacije-ženska društva, humanitarna društva, jevrejske škole, jevrejska obdaništa, sportska društva **(AJIM,JDO)**
14. Sinagoge - 3 kutije **(AJIM,Sinagoge)**
15. Spomenici žrtvama fašizma - 2 kutije **(AJIM,SŽF)**
16. Jevrejska groblja - 2 kutije **(AJIM,JG)**
17. Komemoracije - 1 kutija **(AJIM,Komemoracije)**

18. Jevrejski istorijski muzej Beograd - 1 kutija **(AJIM,JIM)**
19. Jevrejski muzeji u svetu - 3 kutije **(AJIM,JMS)**
20. Opšti materijal-Hrvatska - 1 kutija **(AJIM,Hrvatska)**
21. Jevreji u Balkanskim i Prvom svetskom ratu - 1 kutija **(AJIM,BPSR)**
22. Jevreji u Španskom građanskom ratu - 1 kutija **(AJIM,ŠGR)**
23. Antisemitizam - 4 kutije **(AJIM,Antisemitizam)**
24. Holokaust-logori, zločini, izbeglice, zarobljeništvo, NOB, suđenja ratnim zločincima, povratnici - 24 kutije **(AJIM,Holokaust)**
25. Zbirka Emilia Tolentina - 1 kutija **(AJIM,ZET)**
26. Holokaust pokloni - 8 kutija **(AJIM,Holokaust-pokloni)**
27. Zbirka karata i planova **(AJIM,KP)**
28. Zbirka programa i pozivnica **(AJIM,PP)**
29. Zbirka rukopisa (405 rukopisa) **(AJIM,Zbirka rukopisa)**
30. Geneološka zbirka - 1 kutija **(AJIM,GZ)**
31. „Moja porodica“ - 5 kutija **(AJIM,Moja porodica)**
32. Praznični običaji-anketa - 1 kutija **(AJIM,PO)**
33. Lični fond-Fridrih i Vladimir Pops **(AJIM,LF-FVP)**
34. Lični fond-Dr Albert Vajs - 7 kutija **(AJIM,LF-AV)**
35. Lični fond-Dr David Albala - 1 kutija **(AJIM,LF-DA)**
36. Lični fond-Leon Davičo - 4 kutije **(AJIM,LF-LD)**
37. Lični fond-Evgenije Mandelbaum - 2 kutije **(AJIM,LF-EM)**
38. Lični fond-Dr David Tajtacak - 1 kutija **(AJIM,LF-DT)**
39. Lični fond-Aleksandar Demajo **(AJIM,LF-AD)**

40. Lični fond-Aleksandar Mošić - 12 kutija **(AJIM,LF-AM)**
41. Lični fond-Katarina Adanja - 1 kutija **(AJIM,LF-KA)**
42. Lični fond-Edita Vajs - 2 kutije **(AJIM,LF-EV)**
43. Lični fond-Aleksandar-Šandor Greber - 1 kutija **(AJIM,LF-AŠG)**
44. Lični fond-Naftali-Bata Gedalja - 2 kutije **(AJIM,LF-NBG)**
45. Lični fond-Sabitaj-Buki Finci - 1 kutija **(AJIM,LF-SBF)**
46. Lični fond-Žak Konfino - 6 kutija **(AJIM,LF-ŽK)**
47. Lični fond-Regina i Mira Flajšer - 2 kutije **(AJIM,LF-RMF)**
48. Lični fond-Alfred Pordes - 2 kutije **(AJIM,LF-AP)**
49. Lični fond-Vida Janković **(AJIM,LF-VJ)**
50. Lični fond-Dr Rafael Pijade - 1 kutija **(AJIM,LF-RP)**
51. Lični fond-Jelena Išah Hidvegi - 2 kutije **(AJIM,LF-JIH)**
52. Lični fond-Sara-Vukica Kajon-Stupar **(AJIM,LF-SVKS)**
53. Predsednički spisi-Dr Albert Vajs - 7 kutija **(AJIM,PS-AV)**
54. Predsednički spisi-Dr Lavoslav Kadelburg - 8 kutija **(AJIM,PS-LK)**
55. Predsednički spisi-Aleksandar Singer - 7 kutija **(AJIM,PS-AS)**
56. Predsednički spisi-Aleksandar Nećak - 2 kutije **(AJIM,PS-AN)**
57. Autonomni odbor za pomoć SJOJ **(AJIM,AO SJOJ)**
58. Pravno odeljenje SJOJ (spisi) **(AJIM,PO SJOJ)**
59. Alije-organizovano iseljenje u Izrael **(AJIM,Alije)**
60. Opšta komisija SJOJ **(AJIM,OK SJOJ)**
61. Sekretarijat SJOJ - 322 kutije **(AJIM,S SJOJ)**
62. Finansijska komisija SJOJ - 266 kutija **(AJIM,FK SJOJ)**

63. Socijalna komisija SJOJ - 155 kutija **(AJIM,SK SJOJ)**
64. Komisija za kulturu SJOJ - 96 kutija **(AJIM,KK SJOJ)**
65. Komisija za rad sa omladinom SJOJ - 48 kutija **(AJIM,KO SJOJ)**
66. Komisija za spomenike i spomen-obeležja SJOJ - 48 kutija **(AJIM,KS SJOJ)**
67. Muzejska komisija SJOJ **(AJIM,MK SJOJ)**
68. Komisija za letovanja SJOJ **(AJIM,KL SJOJ)**
69. Srpsko-jevrejsko pevačko društvo hor „Braća Baruh“ **(AJIM,HBB)**
70. Zbirka Perera **(AJIM,Zbirka Perera)**

Spisak korišćenih skraćenica

SJOS – Savez jevrejskih opština Srbije

SJOJ - Savez jevrejskih opština Jugoslavije

SJVOJ – Savez jevrejskih veroispovednih opština Jugoslavije

JOB - Jevrejska opština Beograd

JOZm - Jevrejska opština Zemun

JOSB - Jevrejska opština Stari Bečej

JOS – Jevrejska opština Sarajevo

JOROM – Jevrejske opštine Rijeka, Opatija i Maribor

Mk - Makedonija

JOKž – Jevrejska opština Križevci

JOZ – Jevrejska opština Zagreb

JONS-S – Jevrejska opština Novi Sad i Jevrejska opština Subotica

KDJ – Kulturna delatnost Jevreja

JDO - Jevrejske društvene organizacije

SŽF – Spomenici žrtvama fašizma

JG – Jevrejska groblja

JIM – Jevrejski istorijski muzej

JMS – Jevrejski muzeji u svetu

BPSR – Balkanski i Prvi svetski rat

ŠGR – Španski građanski rat
ZET – Zbirka Emilia Toletina
KP – Karte i planovi
PP – Programi i pozivnice
GZ – Geneološka zbirka
PO –Praznični običaji
LF – Lični fond
AV – Dr Albert Vajs
DA – Dr David Albala
LD – Leon Davičo
EM – Evgenije Mandelbaum
DT – Dr David Tajtacak
AD – Aleksandar Demajo
AM – Aleksandar Mošić
KA – Katarina Adanja
EV – Edita Vajs
AŠG – Aleksandar-Šandor Greber
NBG – Naftali-Bata Gedalja
SBF – Sabitaj-Buki Finci
ŽK – Žak Konfino
RMF – Regina i Mira Flajšer
AP – Alfred Pordes
VJ – Vida Janković

RP – Dr Rafael Pijade

JHI – Jelena Išah Hidvegi

SVKS – Sara-Vukica Kajon-Stupar

PS – Predsednički spisi

LK – Dr Lavoslav Kadelburg

AS – Aleksandar Singer

AN – Aleksandar Nećak

AO – Autonomni odbor za pomoć

PO – Pravno odeljenje

OK – Opšta komisija

S - Sekretarijat

FK – Finansijska komisija

SK – Socijalna komisija

KK – Komisija za kulturu

KO – Komisija za rad sa omladinom

KS – Komisija za spomenike i spomen obeležja

MK – Muzejska komisija

KL – Komisija za letovanja

Jevrejski istorijski muzej u Beogradu i Arhiv JIM-a

Prvu godinu posle završetka Drugog svetskog rata u Jugoslaviji obeležilo je formiranje upravnih tela Saveza jevrejskih veroispovednih opština, Izvršnog i Glavnog odbora i obrazovanje sekcija. Slični poslovi obavljani su i u drugim jevrejskim zajednicama u zemljama Evrope koje su takođe sistematično uništavane i imale su uglavnom sličnu sudbinu. Već u avgustu 1945. obrazovane su socijalno-kulturna, pravna i finansijsko-administrativna sekcija što je omogućilo stabilne aktivnosti Saveza.¹ Na sastanku Izvršnog odbora u avgustu 1945. godine saopšteno je da Savez radi na obnavljanju svojih pravila i ukazano je na potrebu prikupljanja podataka o Jevrejima – borcima NOB-a. Kao odgovor na unutrašnje potrebe jugoslovenske jevrejske zajednice i na preporuke visokih jevrejskih svetskih i evropskih organizacija, dr Albert Vajs je u januaru 1947. godine predložio Izvršnom odboru da bi trebalo, u okviru Saveza, osnovati jedan centralni arhiv u kojem bi bili sačuvani malobrojni istorijski dokumenti koji su spaseni posle rata, a koji se nalaze rasuti po arhivima jevrejskih opština u Jugoslaviji.

Treba napomenuti da se u više navrata, u periodu pre Drugog svetskog rata, pominje potreba za osnivanjem jevrejskog muzeja sa arhivom. Prvi put je to učinjeno na predavanju "*O Jevrejima u vreme kneza Miloša*", profesora dr Tihomira Đorđevića u novembru 1923. godine u sali "*Oneg Šabata*", u Jevrejskoj ulici na Dorćolu, kada je

¹ JIM, Tzv. Pererina arhiva, paketi 2 i 3, privremena kut. 781, Sastanak od 11. avgusta 1945. i obrazovanje glavnog odbora Izvršnog odbora SJOJ sa 11 članova.

"uvaženi profesor dao inicijativu za osnivanje Jevrejskog muzeja u Beogradu"². Drugi put je o tome bilo reći u tekstu pod naslovom "Pitanje osnutka jevrejskog muzeja"³, objavljenom u "Jevrejskom glasu", 1928. godine. Takođe spomenuta je potreba osnivanja »jednog zemaljskog jevrejskog muzeja u Beogradu« na sednici Izvršnog odbora Saveza jevrejskih veroispovednih opština održanoj 3. marta 1932. godine, kada se ovo pitanje »ostavlja za docnija vremena«.

Prilikom zvanične posete delegacije Saveza jevrejskih veroispovednih opština Jugoslavije Moši Pijade, potpredsedniku Skupštine FNRJ 1948. godine, zaključeno je da se pokrene, kao zvanični organ Saveza, informativno glasilo - budući **Bilten** i tada je saopštena odluka o stvaranju centralnog (jevrejskog) muzeja i arhiva u Beogradu u kojem bi se sakupljao materijal o učešću Jeverja u NOB i o vezama koje Savez održava sa drugim jevrejskim organizacijama u svetu.⁴

Osnivanje muzeja veže se za osnivanje Pravnog odsjeka u Zagrebu od strane SJVOJ pri kojem je formiran **Muzealno – historijski sektor**, 1947. godine. Za vođenje poslova Pravnog odsjeka i Muzealno-historijskog sektora bio je zadužen dr Hinko Gelb koji je zvanično angažovan kao službenik Saveza od 1. januara 1948. godine. U okviru svečanosti osvećenja pet spomenika jevrejskim žrtvama fašizma u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Novom Sadu i Đakovu 1952. godine, otvoreno je **Muzejsko-istorijsko odeljenje u Beogradu** u kome su izložena istorijska dokumenta, slike i razni istorijski materijal iz davne i skore prošlosti Jevreja u Jugoslaviji. Izvršni odbor Saveza uvideo je potrebu obrazovanja ovakvog Muzejsko-istorijskog odeljenja u Beogradu pri samom

² Jevrejski glasnik, Beograd, br. 1 od 17. decembra 1923. *Menora*, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2009.

³ «Jevrejski glas», Sarajevo, br. 12/13, str. 8/9, 4. 4. 1928.

⁴ Sastanak IO Saveza od 22. januar 1948.

Savezu pod rukovodstvom člana Izvršnog Odbora dr Andrije Gamsa. Svečanosti u Beogradu povodom osvećenja spomenika organizovane su od 3. do 8. septembra 1952. godina, a glavna aktivnost u subotu, 6. septembra bila je „Svečano otvaranje muzeja“, u Jevrejskom domu u ulici 7. jula broj 71. na Dorćolu.

Rad u istorijsko-muzejskom odeljenju u Beogradu od 1953. godine dobija nove oblike. Dok je do tada u nekim periodima bio povremen, od tada se počinje raditi sistematski i stalno. Program rada postao je veoma raznorodan i sadržavao je više aktivnosti: 1) **SABIRANJE** dokumentacije koje se kreće u četiri osnovna smera i obuhvata kulturno-istorijski razvoj Jevreja u Jugoslaviji, njihovu materijalnu proizvodnju, socijalne odnose i folklor. Objekti sabiranja su dokumenta, fotografije i predmeti koji mogu da posluže za dokumentaciju gornjeg; 2) **REGISTRACIJU** istorijsko-muzejskog materijala jevrejskog značaja koji se nalazi van istorijsko-muzejskog odeljenja Saveza, tj. u sklopu drugih muzejskih i ostalih zbirki i kod privatnih lica; 3) **SREĐIVANJE** sakupljenog materijala i to: **a)** zavođenje u glavnu matičnu knjigu, **b)** obrazovanje kartoteke po azbučnom redu i predmetu, **c)** klasifikacija materijala; 4) **OBRADU** i to: **a)** pojedinih dokumenata i **b)** pojedinih poglavlja iz postojećeg materijala; 5) **TEMATSKE IZLOŽBE** od kojih je jedna održana 1952. a druga 1953. godine dok se pripremao i materijal za izložbu „Jevreji u Srbiji“; 6) **SARADNJU SA ARHIVIMA I MUZEJIMA U ZEMLJI** - do tada je ta saradnja ostvarena sa Vojnim muzejem u Beogradu, Vojno-istorijskim institutom, Narodnim muzejem, Muzejem grada Beograda, Državnim arhivom Srbije i Saveznim arhivom Jugoslavije, Istorijskim odeljenjem CKSKJ i drugima; 7) **VEZE SA INOSTRANSTVOM** su uspostavljene uglavnom tamo gde postoji interes za razmenom materijala ili sa ustanovama koje od JIM-a traže materijal. To su *Memorijalni*

muzej Jad Vašem, ustanova u Jerusalimu za čuvanje uspomene na stradanje i junaštvo Jevreja, *Ben Zvi institut* u Jerusalimu koji se bavi historijom jevrejskih opština Bliskog istoka do 1914. godine, *Muzej jevrejske umetnosti u Parizu* (MUSEE d'ART JUIF), *Jevrejski muzej u Londonu* (JEWISH MUSEUM) i dr.

Savez jevrejskih opština Jugoslavije je i u narednim godinama uložio velike napore na obogaćivanju muzejskog materijala i arhive⁵, te su iz faze intenzivnog prikupljanja stvoreni uslovi da se intenzivnije radi na njegovoj obradi i prezentaciji široj javnosti. Kancelarija Saveza je Jevrejskim opštinama u Jugoslaviji upućivala brojne dopise o radu Muzeja. U raspisu br. 2641 iz 1958. predlagalo se da svaka jevrejska opština odredi jednog svog člana koji bi se isključivo (i volonterski) bavio poslom prikupljanja historijsko-muzejskog materijala i bio u vezi sa historijsko-muzejskim odeljenjem, a saradnja bi se sastojala u **a)** prikupljanju historijske građe (dokumenata u vezi istorije opština, biografija značajnih članova opština, razvoju rada pojedinih sekcija u opštinama, statuta raznih organizacija, proglašenja, obaveštenja, planova arhitektonskih objekata vezanih za život određene jevrejske opštine, fotografija sinagoga, grobalja, pojedinih važnijih spomenika na grobljima i registrovanje umetničkih slika i skulptura); **b)** prikupljanju religioznih i svetovnih predmeta (beleženje svakog predmeta koji je vezan za jevrejsku tradiciju i nosi pečat jevrejskog umetnika ili zanatlije. Ukoliko se nije mogao dobiti ili kupiti takav predmet, bilo je potrebno registrovati ga i fotografisati); **c)** prikupljanju podataka o žrtvama rata i o učešću Jevreja u NOB-u u borbi protiv

⁵ JIM, K-4 /1769/60, Izveštaj Vidosave Nedomački o radu Jevrejskog historijskog muzeja /za Konferenciju jevrejskih opština/ 1960.

okupatora, o životu i radu Jevreja pod okupacijom i stradanjima u logorima i d) sakupljanje podataka iz perioda obnove rada opština.⁶

U okviru proslave XL godišnjice postojanja Saveza jevrejskih opština Jugoslavije otvorena je prva stalna muzejska postavka 26. decembra 1959. godine koja se sastojala iz četiri odeljenja: arheološkog odeljenja, odeljenja posvećenog proučavanju života i rada opština, odeljenja posvećenog proučavanju tradicije, religije i folkloru i odeljenja koje se bavilo jevrejskim borcima i žrtvama Dugog svetskog rata⁷. Muzej je otvorio rukovodilac Komisije za kulturu i istorijskog odeljenje dr Zdenko Levental. Zvanično otvaranje bilo je 19. maja 1960. godine u prostorijama zgrade JO Beograd u Ulici 7. jula 71.⁸ Preseljenje Muzeja u još neadaptirane prostorije u ulici 7. jula 71a, u kojima se i danas nalazi, izvršeno je krajem 1965. godine.⁹ Nova stalna postavka otvorena je 7. oktobra 1969. godine u okviru proslave 50. godišnjice osnivanja Saveza i ona prikazuje istoriju Jevreja od rimskog doba do obnavljanja rada opština i Saveza posle Drugog svetskog rata.

Rad Jevrejskog istorijskog muzeja je od tog vremena na svim planovima povećan. Osim muzejskih zbirki, koje se mogu podeliti u pet većih celina: Judaika, umetnička zbirka, kulturno-istorijska, istorijska-holokaust zbirka, te arheološka, JIM ima i srazmerno veliki arhiv od oko 900 dužnih metara građe. Građa je vezana za život i rad Saveza i jevrejskih opština bivše Jugoslavije pre i posle Drugog svetskog rata. U Muzeju se čuvaju, nažalost, fragmenti predratne jevrejske štampe, antisemitska

⁶ JIM, Raspis svim JO od 2. jula 1958, br. 2641, Beograd

⁷ JIM, Jevreski pregled, broj 1-2, januar-februar 1960, str. 19. "Otvaranje muzeja Saveza jevrejskih opština".

⁸ JIM, Jevrejski pregled, avgust – septembar 1960, br. 8-9, str. 5; K-4/1803 /60

⁹ Usvojen je Projekt za adaptacione radove u Muzeju i za opremu nove izložbene postavke koji je izradio arh. Milan Bojer, februara 1966. godine

dokumentacija, građa iz oblasti umetnosti i kulture, te bogata dokumentacija o stradanju Jevreja za vreme Holokausta. Takođe se čuvaju, obrađuju i daju na korišćenje dokumenti o značajnim članovima zajednice, a posebno je obimna građa nastala u radu Saveza i jevrejskih zajednica širom bivše Jugoslavije od 1944. do 1991. godine. Koristi se i muzejska hemeroteka, kao i dve značajne baze podataka: *Jevrejske matične knjige* (za Beograd) i baza *Žrtava Holokausta* za teritoriju cele bivše Jugoslavije. U muzeju se čuva jedan broj ličnih fondova i legata umrlih članova zajednice. Muzej je dobio i depo koji je svečano otvoren 2001. godine. U Muzeju postoji i priručna stručna biblioteka (koja je deo biblioteke SJOJ-a) sa knjigama i časopisima iz svih oblasti koje su relevantne za rad Muzeja.

Vrlo je veliki broj studijskih i umetničkih izložbi (do danas preko 70) koje je priredio JIM, a veoma je značajna i njegova izdavačka delatnost. Već 1952. godine objavljena je tzv. crna knjiga *»Zločini okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji«*, o stradanju Jevreja sa prostora bivše Jugoslavije. Savez je od 1954. do 1970. godine bio izdavač *Jevrejskog almanaha*, izašlo je 8 brojeva (i jubilarni broj 2000. godine). Jevrejski istorijski muzej je izdavač *Zbornika* – studija, arhivske i memoarske građe o Jevrejima Jugoslavije, kojih je od 1971. do 2015. objavljeno deset. Ne zaboravljamo izdanje *»Sećanje Jevreja na logor Jasenovac«*, zbornik tekstova o tom strašnom mestu stradanja, ni dr Jašu Romana i njegovu knjigu koju je Savez objavio 1980. godine *»Jevreji Jugoslavije 1941-1945. žrtve genocida i učesnici Narodnooslobodilačkog rata«*, na koju se često oslanjamo. Muzej takođe poseduje bibliotečku zbirku sa delima iz jevrejske tematike, domaćih i stranih autora.

Vojislava Radovanović

Arhiv Jevrejskog istorijskog muzeja

Jevrejski istorijski muzej ima veliki arhiv sa oko 1000 dužnih metara građe. Arhiv sadrži građu vezanu za život i rad Saveza jevrejskih opština i pojedinih jevrejskih opština bivše Jugoslavije pre Drugog svetskog rata, jevrejsku predratnu štampu, građu vezanu za antisemitizam i Holokaust (1941 – 1945), građu Saveza i pojedinih jevrejskih opština iz perioda posle 1945. godine do raspada Jugoslavije 1992. godine, kao i hemeroteku. Osim dokumentacije i foto-dokumentacije, arhiv obuhvata dve elektronske baze podataka – žrtve Holokausta sa teritorije cele bivše Jugoslavije i jevrejske matične knjige Beograda. Građa Saveza jevrejskih opština, nastajala od završetka Drugog svetskog rata do današnjih dana, nije nikada u potpunosti sređena, tj. nisu napravljeni istorijski vodiči kroz tu građu ni sumarni inventari. Bilo je pokušaja da dokumenti postanu dostupniji istraživačima, ali je veći deo građe ostajao neobrađen po važećim arhivističkim principima. Usled nedostatka prostora ona nije ni čuvana na pravilan način, deo se nalazio kao obrađen u kancelarijama JIM-a, deo je bio na tavanu u neadekvatnim uslovima, deo je bio u ormarima i na stepeništu Saveza, a deo se nalazio u prostorijama Jevrejske opštine Beograd. Deo građe nalazio i kod privatnih lica, funkcionera Saveza, koji su usled mnogo posla često završavali važna dopisivanja i pregovore radeći od kuće. Svesni važnosti ovog materijala za istraživanje istorije Jevreja u Jugoslaviji, direktor Muzeja Milica Mihailović i Muzejska komisija su doneli 1997. godine odluku da se aplicira donatorima kako bi se napravile prostorije za

čuvanje arhivske građe. *(Pokušaja da se uredi prostor za smeštaj arhive bilo je i ranije. Iz jednog dokumenta datiranog sa 15. III. 1980. godine – M, vidi se da je tražen prostor u zgradi sinagoge, na tavanu i u podrumu, te je jedno vreme arhiva bila smeštena tamo i angažovan je arhivist, ali je usled malog i nepogodnog prostora za njeno sređivanje vraćena u prostorije Saveza).* U međuvremenu se počelo s radom na njenom sređivanju. U julu 1999. godine doneta je u Muzej građa sa tavana (30 crnih velikih vreća, fascikle i dr.), a u oktobru iz prostorija JO Beograd. U aprilu 2000. godine počelo je seljenje iz svih ormara i sa stepeništa iz Saveza, što je završeno 6. juna iste godine, da bi još poneka kutija “rinfuzne” građe dolazila u Muzej i dalje, a sačinjavaju je obično dokumenti, originali i kopije, kojima su se koristili predsednici Saveza dr Albert Vajs i dr Lavoslav Kadelburg. Potom 9. aprila 2002. godine doneto je još oko 1,5 dužnih metara građe iz ormara Saveza. Radi se o opštim spisima, nekretninama, grobljima i spomenicima, a deo građe pripada Pravnom odseku Saveza jevrejskih veroispovednih opština FNRJ. Građa Saveza se u manjim količinama još uvek donosi iz prostorija sa drugog (JOB) i trećeg sprata (SJOS), poslednji veći prijem arhivske građe je bio u junu 2005. godine.

Po useljenju u nove prostorije Muzeja, u arhivski depo, izračunato je da arhivska građa, knjige i dokumentacija iznosi oko 1000 dužnih metara arhivskog materijala. Od građe koja je na ovaj način došla u arhivski depo do sada je grubo pregledano i svrstano u serije u svežnjevima, registratorima i nestandardnim arhivskim kutijama (sadrže dvostruku količinu materijala u odnosu na standardne kutije) 1225 kutije /svežnja/ registratora arhivske građe kao i 179 arhivske knjige.

Ranije je popisana građa koja je dostupna istraživačima i tretira najrazličitije probleme iz istorije i života jevrejske zajednice u razdoblju od početka XX veka do najnovijih zbivanja jer je građa izdvajana po temama. Za glavninu te građe postoje regista tj. kartoteka. Kao poseban fond je izdvojena dokumentacija o Holokaustu. Po istom principu (po temama) izdvojena je dokumentacija koju zovemo Pererina arhiva i koja sadrži oko 80 svežnjeva koji su smešteni u 44 kutije. Još nije izvršeno izdvajanje bezvredne arhivske građe (izlučivanje) dok se ne izvrše dodatne provere čime bi mogao da se oslobodi deo prostora u policama. Izlučivanje građe vrši se u svim arhivima po pravilima o izlučivanju, ali kako je naša građa specifična, postavlja se pitanje u kojoj meri će se u ovom arhivu izlučivati građa.

Teškoće koje se postavljaju pred arhivistu koji ima zadatak da dokumentaciju složi po istom redu kako je i nastajala, za početni period po obnavljanju rada Saveza 1944. godine, ogledale su se u pravljenju organizacione šeme Saveza i njegovih tela. Ona je zavisila o poslovima kojima se Savez bavio posle velike tragedije koja se dogodila u Drugom svetskom ratu jevrejskoj zajednici čime je bio bitno izmenjen njegov uobičajeni rad.

Branka Džidić

Arhivista Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu

1. Crkveno-školska jevrejska opština Beograd - "Moskovska građa"

Arhivska građa ovog fonda nastala je u radu Crkveno-školske jevrejske opštine u Beogradu u periodu XIX i prve polovine XX veka. Usled dešavanja tokom nacističke okupacije u periodu Drugog svetskog rata, većinu dokumentacije, prilikom pokušaja da se iz okupiranog Beograda transportuje za Nemačku, zarobljava Crvena armija. Danas se građa čuva u Državnom vojnom arhivu Rusije, u Centru za čuvanje istorijsko-dokumentarnih zbirki u Moskvi. Građa je podeljena u nekoliko fondova.

Fond br. **1429** poseduje 99.770 popisanih listova grupisanih u 351 arhivsku jedinicu, koji su nastali u radu Crkveno-školske jevrejske opštine u Beogradu od 1815. do 1941. godine. U nastavku ovog popisnika stoji da drugi deo fonda nije popisano a da sadrži ugovore Crkveno-školske jevrejske opštine u Beogradu sa raznim ustanovama, firmama i licima o zakupima prostorija, spiskovi lica koja su pomagala jevrejsku opštinu, finansijska dokumentacija i sl. u periodu 1911-1940. godina. Građa nije arhivistički obrađena te nema informativnih sredstava. Građa je raspoređena u 351 arhivsku jedinicu. Arhivske jedinice imaju od 150 do 500 listova ali je građa pomešana – dokumenta iz XX veka sa onima iz XIX. U svom izveštaju posle istraživanja 1996. i 1998. godine u DRŽAVNOM VOJNOM ARHIVU RUSIJE u Moskvi Dr Ubavka Vujošević piše: „Arhivska građa JO je veoma obimna i raznovrsna. Kroz nju se može pratiti život i delovanje jevrejske zajednice u Beogradu a delom i u drugim gradovima Srbije, u

periodu od 1866. do 1941. Tu se nalaze pravila jevrejskih zajednica, zapisnici s izbornih skupova JO u Beogradu (s izbornim materijalima – spiskovima članova, plakatima, pozivima i sl.) i sa sednica Uprave JO, prepiska sa organima vlasti (Upravom Varoši Beograda, ministarstvima vojske i prosvete i drugim institucijama), sa svojim članovima (izdavanje uverenja o rođenju i smrti, sklapanju braka) i jevrejskim opštinama u Srbiji i inostranstvu, finansijska dokumentacija (razni računi, ugovori s preduzećima o izvođenju radova, budžeti JO, škole, grobarska preduzeća i sl.), materijali o ukazivanju materijalne pomoći siromašnim Jevrejima i o njihovom lečenju, o radu jevrejske škole i niza jevrejskih društava („Rehica Gedola“, Muzičko društvo „David“, Srpsko-jevrejsko pevačko društvo, Društvo „Oneg Šabat i Gemulim Hasadim“, Društvo srpsko-jevrejske omladine, Srpsko-jevrejsko žensko društvo i drugo).“

Fond br. **799** sadrži dokumente Jugoslovenske masonske lože, u periodu od 1900. do 1930. godine. Ima 123 arhivske jedinice. Sadrži knjige zapisnika sa sastanaka Lože „Srbija“ i Lože „Bene Berit“, knjige zapisnika sa redovnih i vanrednih sednica. Tu su i zapisnici sa sednica raznih loža u periodu 1933-1947. godina.

Fond br. **1412** uglavnom se odnosi na „Veliku ložu Jugoslavije“ u periodu od 1926. do 1941. godine. Sadrži spiskove članova raznih tela, među njima i lože „Bene Berit“ i brojno stanje loža 1939. godine. Spiskovi su na nemačkom jeziku. U fondu su i spiskovi loža „Ivan grof Drašković“, „Pobratim“, te zapisnici sa sednica raznih loža, među njima i lože „Dr Solomon Alkalaj“. Jezici na kojima je nastala građa su srpski, nemački i francuski. Popisana građa ima 13. 327 listova. Pretpostavlja se da se unutar zbirke Državnog ruskog vojnog arhiva u Moskvi nalaze i drugi fondovi vezani za delatnost

Crkveno-školske jevrejske opštine u Beogradu. Sadržaj tih dokumenata trebalo bi da bude deo budućih istraživanja.

Arhiv u Lavovu sadrži mikrofilmovanu i digitalizovanu građu. Građa nastala radom Uprave beogradske jevrejske sefardske opštine u periodu 1860. do 1940. godine. Fond nosi broj **497**, a sastoji se od 23 rolne mikrofilmova koji su digitalizovani i imaju 32.000 snimaka. Najveći deo građe sadrži dokumenta koja se odnose na finansije i održavanje rada opštine. Tu je i obimna prepiska sa Upravom varoši Beograda po raznim pitanjima, te prepiska članstva sa Upravom opštine. Građa se odnosi na rad raznih opštinskih društava, a kako obuhvata i period do 1940. godine deo se odnosi i na rad Saveza veroispovednih Opština Jugoslavije kao i na rad Aškenske opštine u Beogradu. Tu su i razni pozivi i uverenja, spiskovi siromašnih lica kojima se izdaje pomoć, dokumentacija o troškovima lečenja. Građa rasvetljava razne aspekte života Jevreja Beograda. Ni ova građa nije arhivistički obrađena niti hronološki sređena. Ona predstavlja samo mali deo opštinske arhive čija se dokumentacija nalazi u Moskvi u Državnom vojnom arhivu Rusije.

Signatura fonda – AJIM, Moskvska građa

Granične godine arhivske građe- 1815-1941.

Količina arhivske građe – 497 rolni mikrofilma (287.297 listova)

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

2. Savez jevrejskih opština Jugoslavije (AJIM,SJOJ)

Savez jevrejskih opština Jugoslavije (SJOJ) je bila organizovana zajednica Jevreja, čiji je cilj za vreme postojanja bio da omogući život i kontinuitet jevrejske zajednice na području Jugoslavije, zaštititi njen identitet i neguje jevrejsku tradiciju i kulturu. SJOJ je osnovan u Osijeku u julu 1919. godine kao "*Savez jevrejskih veroispovednih opština Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*". Neposredno posle završetka Prvog svetskog rata, nezavisnim inicijativama cionističkih vodja iz Beograda i Osijeka, dr Huga Špicera i dr Fridriha Popsa, došlo se do zaključka da je potrebno da se rad svih jevrejskih veroispovednih opština u novoj državi objedini. Za sedište SJOJ-a je bio određen Beograd. Prvi predsednik je bio Hugo Špicer, a potpredsednik Fridrih Pops. Prema Pravilima, koje je Ministarstvo vera Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca odobrilo 25. 8. 1921. godine, SJOJ je odlučivao o svim bitnim pitanjima života i bio je predstavnik Jevreja kao kolektiva pred državnim vlastima u celom međuratnom periodu. Savez je odigrao veoma važnu ulogu u zaštiti kolektivnih i pojedinačnih prava Jevreja u Kraljevini Jugoslaviji i služio je kao uzor organizovanja nekim drugim evropskim zajednicama. U medjuratnom periodu, na teritoriji Kraljevine Jugoslavije je postojalo 117 gradskih opština, od kojih je 105 bilo učlanjeno u jedinstveni SJOJ, a 12 je bilo izdvojeno u *Udruženje ortodoksnih jevrejskih veroispovednih opština*.

Nakon okupacije Kraljevine Jugoslavije nastupilo je najteže razdoblje u životu jugoslavenske jevrejske zajednice. U Holokaustu je stradalo oko 85% Jevreja sa prostora Kraljevine Jugoslavije, a mnoge jevrejske opštine su uništene. Rad SJOJ-a je bio u prekidu gotovo četiri godine do oslobođenja zemlje, odnosno do uspostavljanja FNR Jugoslavije. Posle Drugog svetskog rata preživeli Jevreji, uz volonterski rad

pojedinaца i pomoć jevrejskih organizacija, obnovili su i nastavili rad svojih zajednica. Rad SJOJ-a je i formalno bio obnovljen decembra 1944. godine i on je bio zvanično priznat kao legalni predstavnik jugoslovenskih Jevreja. Neposredno po obnavljanju rada SJOJ-a krajem 1944. godine, na teritoriji Jugoslavije je živelo samo oko 1.200 Jevreja. U procesu organizovane repatrijacije i pojedinačnih povrataka, ovaj broj se znatno povećao u toku 1946. godine. Od 9.525 osoba, koliko ih je, prema prvim izvršenim popisima članova bilo početkom oktobra 1945. godine, njihov broj je do kraja novembra 1946 godine narastao na 12.495 osoba. SJOJ je u posleratnom periodu bio rekonstruisan na bazi zakona koji je bio donet još za vreme Kraljevine Jugoslavije, a prema tom zakonu SJOJ je bio tretiran kao verska zajednica. SJOJ je bio ustanovljen pod istim nazivom kakav je imao i tokom predratnog perioda. Položaj svih posleratnih verskih zajednica je bio zasnovan na odredbama Ustava FNR Jugoslavije iz 1946. godine, čije odredbe su bile opšte i odnosile su se na sve verske zajednice koje su postojale i delovale na tlu FNR Jugoslavije. Najvažniji zadatak koji se postavljao pred pripadnike jugoslovenske jevrejske populacije je bio da zajedno sa ostalim jugoslovenskim narodima rade na izgradnji "novog života u novoj Jugoslaviji", u duhu tog vremena. Novi društvenopolitički uslovi su iziskivali promene u načinu organizacije i realizacije novih sadržaja, uz negovanje starih tradicija. Iz tog razloga je bilo nužno stalno prilagođavanje novonastalim okolnostima i životnoj realnosti. Proces prilagođavanja i promene položaja i karaktera posleratne jevrejske zajednice je bio zvanično proklamovan na šestoj posleratnoj konferenciji jevrejskih opština FNR Jugoslavije u septembru 1952. godine, što je bilo ozvaničeno uklanjanjem odrednice "veroisповednih" iz zvaničnog naziva Saveza. Ovim nazivom je eksplicitno bilo

sugerisano da je, u okvirima jugoslovenske jevrejske zajednice, religija bila udaljena iz javne sfere u oblast privatnog duhovnog domena, čime se ona u potpunosti prilagodila proklamovanom komunističkom principu odvajanja crkve od države.

SJOJ je postojao sve do 1991. godine, odnosno do raspada SFR Jugoslavije. Stvaranjem novih država, od nekadašnjih jugoslovenskih republika, osnovali su se savezi jevrejskih opština: *Savez jevrejskih opština Srbije, Koordinacija židovskih općina Hrvatske, Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine, Evrejska zajednica Makedonije i Judovska skupnost u Sloveniji.*

Arhivska građa- Arhivska građa ovog fonda nastala je u radu Saveza jevrejskih veroispovednih opština Jugoslavije, osnovanog 1919. godine u Osijeku i Saveza jevrejskih opština Jugoslavije , čiji je rad obnovljen 1944. godine. Građa sadrži dokumenta nastala kako u radu samog SJOJ-a, tako i tela koja su postojala u samom Savezu.

Signatura fonda – AJIM,SJOJ

Granične godine arhivske građe- 1919-1991.

Količina arhivske građe – 4 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

3. JO Beograd (AJIM,JOB)

Jevrejska opština Beograd je organizovana zajednica Jevreja, osnovana radi očuvanja i daljeg razvoja etničkog i verskog identiteta . Ona predstavlja zvanično telo koje zastupa interese svih pripadnika jevrejske veroispovesti, kulture i tradicije. JOB predstavlja pluralnost lokalne jevrejske zajednice u Beogradu i politički je nepristrasna. Jevrejska opština Beograd je član Saveza jevrejskih opština Srbije. JOB svoju osnovnu delatnost obavlja na administrativnom području opština: Beograda (osim opštine Zemun), Novi Pazar, Šabac, Smederevo, Požarevac i Kragujevac. Verski život JOB se obavlja u sinagogi "Sukat Šalom", a pogrebni obredi se vrše na Jevrejskom groblju u Beogradu. Jevrejska opština Beograd je pravni sledbenik Sefardske i Aškenaske veroispovedne opštine koje su egzistirale pre Drugog svetskog rata, kao i svih društava, fondova i organizacija koje su radile u okviru tih opština, a koje nisu obnovile posle rata svoj rad. Jevrejska opština Beograd je organizacija koja predstavlja jevrejsku zajednicu na teritoriji Beograda. Ona predstavlja zvanično telo koje zastupa interese svih pripadnika jevrejske veroispovesti i kulturne tradicije. JO Beograd je sačinjena od 5 zakonodavno-izvršnih tela: Skupština, Veće, Izvršni odbor, Predsednik i Nadzorni odbor. Svoje osnovne dimenzije delovanja ostvaruje kroz socijalni, kulturološki i versko-religijski aspekt.

Četiri kutije građe koja se nalazi u velikoj kancelariji Muzeja posvetili smo Jevrejskoj opštini Beograd. Tri se odnose na rad i delatnost opštine pre Drugog svetskog rata, jedna na posleratni period. Građa u kutijama sastoji se uglavnom od poklona pojedinaca, obično Jevreja koji su pronalazili neke podatke o Jevrejima i odlučili da ih donesu u Muzej „*jer su tu korisniji za sve*“ i svaka informacija je dragocena naspram nemanja ničega kako je bilo prilikom stvaranja muzealno-istorijskog odeljenja. Ova

građa nije nastajala radom ustanove, to su bili ostaci prošlosti jevrejske zajednice, kamenje u mozaiku koji neće nikada uspeti da postane celoviti mozaik. Ali se kuća, ipak, počela graditi. Postoji i drugi materijal o JO Beograd, ali to je nastajalo radom Jevrejske opštine Beograd i ne pripada ovoj celini.

U kutiji broj 1 ove serije nalaze se različiti spiskovi članova opštine: Spisak sefardske veroispovedne opštine u Beogradu koji su zaduženi glavnim opštinskim verskim prinosom za 1934. i 1940. godinu; Spisak obveznika verskog prinosa aškenaske veroispovedne opštine u Beogradu za 1939/1940., te za 1941. godinu; Azbučni spisak glasača Jevrejske sefardske veroispovedne opštine u Beogradu za 1934. i 1935. godinu; Spisak članova glasača društva „*Šemaja Demajo*“ (u dva primerka). Tu je koverat sa nekim podacima o Lekarskoj komori u Srbiji, Vojvodini i Sremu; Finansijski izveštaj čitaonice „*Tikun Hazot*“ od 31. decembra 1909. godine; Pravila Crkveno-školske JO iz 1893. godine, te izmene i dopune iz 1929.; Izveštaj o radu uprave Crkveno-školske jevrejske opštine u Beogradu od juna 1926. do maja 1929. godine; o vlasniku zgrade u Balkanskoj br. 2; o Realnoj gimnaziji u Beogradu od 1865 – 1945.; o „Društvu Oneg Šabat i Gemilut Hasadim“ (Zadovoljstvo Šabata i Milosrđe) iz 1929. godine i slična dokumentacija u originalu i kopirana.

U kutiji br. 2 sakupljene su pojedinačne fotografije uglednih beogradskih Jevreja – predsednika opštine i javnih radnika; Akcije štedionica, udjelnice, Zadruga za proizvodnju elektriciteta u Osijeku i, obveznice pojedinih Jevreja; Uverenja CŠJO u Beogradu za pojedina lica; Testamenti Mate.N. Levija i Benciona Bulija, Beledke o Jevrejskoj čitaonici; Pravila nekih društava; Predavanja; Proglas beogradskim Jevrejima

prilikom preuzimanja kraljevske vlasti od strane Petra II Karađorđevića; Razna druga dokumenta o radu Crkveno-Školske jevrejske opštine u Beogradu.

Kutija br. 3 takođe se odnosi na predratni period, u toj kutiji se nalaze fotografije starog Beograda, posebno Dorćola, ulica, planova četvrti. Jedna fascikla naslovljena je „Jevreji i knez Miloš“; tu su regesta o postavljanju Hajima Daviča za načelnika III. klase adm. odela Ministarstva finansija i druga regesta; fotokopija nadgrobne ploče iz 1641. godine podignute nad grobom rabina Avrahama Koena; plan bitke za Beograd iz 1688.; plan Beograda (kopija – original u Gradskom muzeju) iz XVIII veka i slična dokumenta; Jevrejski amam na Dorćolu; fotokopije Dorćola i jevrejskog Beograda; sećanja i članci o starom Beogradu, kopija „Beogradskih opštinskih novina“ br. 3/1933.; fotografije Oneg Šabata; Pisma Lele Davičo, žene Haima Daviča (na nemačkom jeziku, rukopis); zapravo se u ovoj kutiji nalaze najstarija sećanja (uglavnom su kopije) na jevrejski Beograd.

U ovoj seriji poslednja kutija nosi naziv „Život i rad Opštine posle 1944. godine“. Materijal se skupljao dok se još nije uredila arhivistička struktura fonda „JO Beograd“ te se tu nalazi svakojaki materijal složen po tematici, tj. ono što pripada JO. Prva je slika iz 1944. „Jevreji Beograda“-poklon Hagade Debijađi; materijal koji se odnosi na komemoracije; fotografija menze u nekadašnjem domu Jevrejskog ženskog društva u Beogradu, Visokog Stevana iz god. 1946; dokumenti za Alije 1948-1949; Obaveštenje sa sednice od 14. januara 1945. da je u Subotici obrazovan Odbor za nastavak rada subotičke jevrejske veroispovedne opštine; fotografija službenika u JO Beograd iz 1947: Martin Komloš, Moša Farkić, Aron Alkalaj, Moric Medina i Ela Berah; fotografija Koordinacionog odbora ženskih sekcija na svom prvom sastanku 1958; Svečana

akademja povodom godišnjice ustanka u varšavskom getu u aprilu 1956. godine; Proslava 80-tog rođendana Moše Melameda 1957. godine Sliku poklonila Loti Deleon 1974. godine na proslavi 100 godišnjice od osnivanja Jevrejskog ženskog društva 23. novembra 1974.; o Miši Davidu i drugim preminulima; Nepokretna imovina JO Beograd; Projekat „Kulturni centar“; Sećanje Evijatara Šeluša na život u Beogradu šezdesetih godina; Popis beogradskih Jevreja iz 70. godina sa adresama stanovanja i osnovnim podacima (nepotpun); Obaveštenja članstvu o priredbama, čajankama, koncertima; Obaveštenje o izdavanju Biltena JO Beograd, prema odluci Plenuma od 21. 9. 1964; Zapisnici sednica i drugi sličan materijal.

Arhivska građa – U ovom fondu nalaze se različiti spiskovi članova opštine: Spisak sefardske veroispovedne opštine u Beogradu koji su zaduženi glavnim opštinskim verskim prinosom za 1934. i 1940. godinu; Spisak obveznika verskog prinosa aškenaske veroispovedne opštine u Beogradu za 1939/1940., te za 1941. godinu; Azbučni spisak glasača Jevrejske sefardske veroispovedne opštine u Beogradu za 1934. i 1935. godinu; Spisak članova glasača društva „Šemaja Demajo“ (u dva primerka) i slična dokumentacija u originalu i kopirana. Takođe sakupljene su pojedinačne fotografije uglednih beogradskih Jevreja – predsednika opštine i javnih radnika; Akcije štedionica, udjelnice, Zadruga za proizvodnju elektriciteta u Osijeku i, obveznice pojedinih Jevreja; Beleške o Jevrejskoj čitaonici; Pravila nekih društava; Predavanja; Proglas beogradskim Jevrejima prilikom preuzimanja kraljevske vlasti od strane Petra II Karađorđevića; Razna druga dokumenta o radu Crkveno-Školske jevrejske opštine u Beogradu.

Signatura fonda – AJIM, JOB

Granične godine arhivske građe- 1929-1991.

Količina arhivske građe – 4 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

4. JO Zemun (AJIM,JOZm)

Jevrejska opština Zemun okuplja Jevreje koji žive na teritoriji grada Beograda, odnosno opštine Zemun. Ona je i matična opština za sve one koji žive širom sveta a poreklom su iz Zemuna. Cilj Jevrejske opštine Zemun je da osigura opstanak i kontinuitet, identitet, tradiciju, religiju i kulturu jevrejske zajednice u Zemunu.

Arhivska građa - Fond sadrži fragmente dokumenata nastalih u radu JO Zemun, nekolicinu fotografija i ličnih dokumenata članova opštine; kao i nekompletnu dokumentaciju Zemunskog magistrata kroz koju se može sagledati suživot Jevreja i ostalih stanovnika Zemuna.

Signatura fonda – AJIM,JOZm

Granične godine arhivske građe- 1800-1945.

Količina arhivske građe – 3 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

5.JO Stari Bečej (AJIM,JOSB)

JO Stari Bečej postoji od sredine XVII veka, a praktično je nestala u periodu 1941-1945.

Arhivska građa - Fond sadrži staru dokumentaciju najviše na mađarskom jeziku, nečitku za novu generaciju, osim za specijaliste. Ona govori o dobroj organizaciji rada jevrejske zajednice i svim njenim delatnostima u Starom Bečeju gde nije obnovljen rad usled „nedostatka članstva“, tj. uništenja zajednice.

Signatura fonda – AJIM,JO Stari Bečej

Granične godine arhivske građe – 1870-1945.

Količina arhivske građe – 5 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

6. JO Sarajevo (AJIM,JOS)

Jevrejska opština Sarajevo prema istorijskim podacima prvi pomen jevrejskih porodica vezuje za 1565. godinu. Jevreji su počeli dolaziti u Sarajevo pojedinačno ili grupno nekih pedeset godina posle progona iz Španije i Portugalije. Prvobitni deo Sarajeva gde su živeli Jevreji zvao se *Il Kurtižo* sa sinagogom *Il kal grandi* koja je izgrađena 1581. godine. Jevreji Sarajeva bavili su se prevashodno trgovinom, ali treba istaći njihov doprinos i na polju intelektualnih i slobodnih zanimanja. Jevrejska opština Sarajevo postoji od vremena Osmanske vladavine, preko perioda Austro-Ugarske, Kraljevina Jugoslavije, SFRJ pa sve do savremenog perioda. JO Sarajevo je jedan od stubova identiteta sarajevskih Jevreja.

Arhivska građa - Još u prvoj fazi stvaranja istorijsko-muzealnog odeljenja pri Savezu, od kojeg će nastati JIM, sva dokumentacija o uništenim jevrejskim zajednicama u BiH smeštana je u dve kutije, jedna se odnosila na područje Sarajeva, a druga na sve ostale zajednice u BiH. Tu su kratki tekstovi povodom nekih događanja pre Drugog svetskog rata, o susretima veoma aktivnih članova, o pevačkom društvu „Lira“, tu je i dosta pojedinačnih slika kao i fotografija sa raznih aktivnosti. Ne može se reći da je to arhivska građa koja je nastajala pri opštinama i slagana po principu provenijencije, već je to građa koja se tematski odnosila na rad pojedinaca ili zajednice na tom području. Svakako je najpotresniji deo o stradanju zajednica u vreme NDH, kao i deo koji obuhvata učesnike u NOB-u.

Signatura fonda – AJIM,JOS

Granične godine arhivske građe – 1870-1945.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe - Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

7. JO Rijeka, Opatija i Maribor (AJIM,JOROM)

Signatura fonda – AJIM,JOROM

Količina arhivske građe – 1 kutija

8. Jevreji sa prostora Makedonije (AJIM,Mk)

Prvi Jevreji pristigli su na prostor Severne Makedonije u vreme Rimskog carstva, kada su Jevreji bežali iz Izraela zbog gonjenja. Najstariji dokaz za postojanje Jevreja u Severnoj Makedoniji je stara sinagoga koja potiče iz III veka p.n.e. u antičkom gradu Skupi. Jevrejska zajednica u Makedoniji dobro se kotirala u vreme Osmanske imperije, kada su stigli i drugi talasi jevrejskih doseljenika iz Španije i Portugalije. Tokom 1360. godine, mnogi Jevreji su se naseljavali na Balkansko poluostrovo, prvo na teritoriji današnje Bugarske, u mestima Vidin, Nikopolj i Pleven, a zatim u Ser i Solun, gde su jevrejske opštine bile mnogobrojne. Ovi jevrejski emigranti došli su iz srednje Evrope i ovde su nalazili zaštitu od antisemitskih progona. Starosedeoci Jevreji su njih nazivali Aškenazima, koji govore jevrejski dijalekt sa puno nemačkih reči. Oni nisu znali grčki jezik, pa se nisu učlenjivali u „romaniotske“ jevrejske opštine, nego su se organizovali u svojim, aškenskim opštinama, kakve su postojale u Solunu i Jedrenu. Osmanski vladari nisu bili udruženi u pogledu antijevrejske propagande i prema Jevrejima su se ponašali kao i prema svim drugim nemuslimanskim narodima. Jevreji su imali ista građanska prava, a jevrejski rabini su bili jednaki kao i hrišćanski sveštenici. Imali su pravo da žive svuda u imperiji, kako bi ispovedali svoju veru i bez problema trgovali. Najviše Jevreja u ovom periodu bilo je u gradovima Bitolj, Ohrid, Ber i Kostur, gde su imali svoje jevrejske opštine. Grad Solun, zbog Jevreja, postao je značajan trgovski i tekstilni centar. Jevreji su bili cenjeni od strane Osmanlija, a dokaz tome je izbor nekoliko jevrejskih rabina, od strane sultana, u državni savet. Sultan Mehmed II Osvajač preselio je mnoge Jevreje u Ohrid i Carigrad, gde je do XIX veka postojala Ohridska sinagoga. Veći gradovi kao što su Skoplje, Bitolj i Štip, privukli su veliki broj Jevreja, čija je zajednica bila u dobrim

odnosima sa ostalima, a veliki broj Jevreja govorio je jezik ladino. Novodošli Jevreji bili su brojniji nego starosedeoci. Jevreji su imali visoku kulturnu svest, poznavali jezike, a mnogi od njih imali su završenu školu na španskim i portugalskim univerzitetima. Do novog talasa naseljavanja Jevreja, dolazi na poziv rabina Carfatija tokom 1475. godine. Novopridošli Jevreji su se naselili u Solun. Iz ovog perioda datira i prva otvorena štamparija u Carigradu i Solunu, kao i prve štampane knjige na hebrejskom jeziku. Doseljavanje se produžilo i tokom XV i XVI veka, ali u manjim grupama. Pri kraju XIX veka u Rusiji, Nemačkoj i Austrougarskoj pojavila se antisemitska propaganda i to je postalo sve učestalije. Pojavile su se opet srednjovekovne priče o „ritualnim ubistvama“ kod Jevreja. Sve ovo dovelo je do toga da su se Jevreji opet masovno selili u Osmansku imperiju, a na taj način se doseljavali i na prostor današnje Severne Makedonije.

Pred početak Drugog svetskog rata, u Bitolju je živelo oko 8.000 Jevreja, u Skoplju oko 3.000, a u Štipu oko 500 Jevreja. Aprila 1941. godine, bugarska vojska koja je bila saveznik Trećeg rajha, ušla je u Kraljevinu Jugoslaviju i okupirala veći deo teritorije južne Srbije i današnje Severne Makedonije. Dana 4. oktobra 1941. godine, Bugari su uveli zakon koji je zabranjivao Jevrejima da budu na bilo koji način uključeni u društvo i društveni život. Nešto kasnije, Bugari su skupili skoro sve Jevreje iz Bitolja i premestili ih u siromašnije delove zemlje. Bugari su u Vardarskoj i Egejskoj Makedoniji, sadašnjoj severnoj Grčkoj, 1942. godine započeli sa deportacijom Jevreja. Ova deportacija kulminirala je u drugoj polovini marta 1943. godine, kada je 7.315 Jevreja poslato u nacističke logore u Poljskoj. Na ovaj način, skoro svi Jevreji iz Severne Makedonije su uništeni, mada, Jevreji koji su imali bugarsko državljanstvo bili su ostavljeni i pošteđeni

logora. U Severnoj Makedoniji danas živi oko 200 Jevreja. Skoro svi žive u Skoplju, mada, ima jedna porodica u Štipu i jedan Jevrejin u Bitolju. Tokom 2003. godine, ova zajednica je otvorila novu sinagogu u Skoplju. Jevreji iz Severne Makedonije održavaju redovne veze sa jevrejskim zajednicama u Beogradu i Solunu. Stradanje makedonskih Jevreja u holokaustu je zapamćeno u Memorijalnom centru u holokaustu makedonskih Jevreja koji se nalazi u centru Skoplja.

Arhivska građa - Prilikom raspodele imovine Saveza jevrejskih opština Jugoslavije kada se jugoslovenska jevrejska zajednica raspala na pet državnih jevrejskih zajednica (od 2. jula 2006. prestaće da važi zajednica Srbija i Crna Gora pa se stvara i Zajednica Jevreja Crne Gore i Savez jevrejskih opština Srbije), diplomatskim putem započet je proces vraćanja arhivske građe Republici Severnoj Makedoniji. To je bila jedina zajednica koja nije potpisala Budimpeštanski deobeni bilans 1993. godine. Jevrejski istorijski muzej SJOS-a je predstavnicima ambasade Makedonije predao 23 kutije veoma vrijedne arhivske građe sa teritorije Makedonije. Prethodno su napravljene kopije celokupnog makedonskog arhivskog materijala. Ono što je ostalo u kutijama arhivske građe pod imenom Makedonska građa, su uglavnom kratki tekstovi o događanjima u jevrejskoj zajednici nekad čuvenih gradova po aktivnostima Jevreja: Monastir (Bitola), Skoplje, Štip. Tu ima i deo fotografija sakupljenih u Savezu nekoliko poslednjih desetleća kao i ličnih fotografija pojedinih Jevreja i zanatskih radnji, grobalja i sinagoga. Priključujemo ovoj građi i otkupljeni album bitoljskih Jevreja kojeg smo kupili od čuvenog filmografa iz Makedonije Miltona Manakija.

Signatura fonda – AJIM,Mk

Granične godine arhivske građe – 1945-1990.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe - Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

9. JO Križevci (AJIM,JOKŽ)

Jevrejska opština Križevci osnovana je 1817. godine, groblje 1844. kao i Hevra kadiša. JO Križevci su pre Drugog svetskog rata bili velika opština. Posle Holokausta opština je praktično opustela.

Arhivska građa - Kao poklon Jevrejskom istorijskom muzeju iz Židovske bogoštovne zajednice Križevci došla je veoma vredna građa ove pre Drugog svetskog rata veoma aktivne jevrejske organizacije. O zajednici, znamenitim jevrejskim porodicama u Križevcima, lepim jevrejskim građevinama napisala je vrlo dobru knjigu gđa Vajs, a građu je po preuzimanju u Muzej sredila po svim arhivističkim principima arhivista Jovanka Veselinović. Fond sačinjava najrelevantnije podatke iz svakodnevnog života zajednice, korespondenciju sa ostalim zajednicama i arhivsku građu vezanu za sve aktivnosti pojedinih službi.

Signatura fonda – AJIM,JOKŽ

Granične godine arhivske građe – 1920-1945.

Količina arhivske građe – 5 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata i sumarni inventar građe.

10. JO Zagreb (AJIM,JOZ)

Jevrejska opština Zagreb (Židovska općina Zagreb) osnovana je 1806. godine, a njeno članstvo se tada sastojalo od sedamdesetak članova. Zahvaljujući promenama u društvu zagrebački Jevreji su sticali građanska prava što je rezultiralo rastom i jačanjem zajednice. Svoj procvat i kulminaciju u ekonomskom, kulturološkom i sociološkom smislu jevrejska zajednica u Zagrebu postigla je između dva rata, za vreme Kraljevine Jugoslavije. Godine 1941. brojala je 11.000 članova, čije je delovanje bilo organizovano kroz brojne kulturne, humanitarne i sportske organizacije. Drugi svetski rat preživela je samo jedna četvrtina zagrebačkih Jevreja. Na početku XXI veka Jevrejska opština Zagreb (Židovska općina Zagreb) broji oko 1300 članova i nastavlja delatnosti na očuvanju tradicije, kulture i identiteta zagrebačkih Jevreja.

Arhivska građa - Prilikom primopredaje građe koja je 1953. preseljena iz Zagreba u Beograd, a primopredaju su vršili dr Hinko Gelb, iz Zagreba i dr Samuel Kalderon, iz Beograda, napravljen je popis te vredne arhivske građe. Bogoštovna židovska općina Zagreb radila je do 1943. godine, u njoj građi sadržani su djelovodni zapisnici i odgovarajuća dokumentacija za period pred Drugi svetski rat do prestanka rada zajednice. Tu su mnogobrojna pisma i molbe pojedinaca da im se daju podaci o stanju članova koji su u logorima ili nestalih u vihoru rata. Takođe se mogu naći izveštaji o stanju snabdevanja pojedinih logora i potrebama

logoraša. U građi Opštine je i korespondencija među raznim licima zaduženim za organizaciju rada logora. Građu je koristio dr Ivo Goldštajn kada je stvarao svoje čuvene knjige o istoriji Holokausta u Zagrebu i u Hrvatskoj, kao i drugi istraživači.

Signatura fonda – AJIM,JOZ

Granične godine arhivske građe – 1920-1943.

Količina arhivske građe – 12 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

11. JO Novi Sad, Subotica i prostor Vojvodine (AJIM,JONS-S)

Jevreji su se u tadašnji Petrovaradinski Šanac doseljavali iz severnih i zapadnih pokrajina austrijskog carstva, naročito posle naredbe cara Karla III iz 1726.godine, kojom je Jevrejima u Habzburškoj monarhiji pravo na sklapanje braka ograničeno na samo jednog člana u svakoj porodici. Tada su mnogi mladi Jevreji i Jevrejke napustili svoje domove i doselili se u slabo naseljene i slabije kontrolisane južne krajeve. Petrovaradinski Šanac ih je primio jer je bio tolerantniji od mnogih većih gradova Monarhije. Godine 1729. odobrena su pravila jevrejskog religiozno-dobrotvornog društva «*Hevra kadiša*» (aramejski: Sveto društvo), koje je imalo zadatak da se brine o lekarima, bobicama, lekovima, obilasku bolesnika, siromašnima, te o sahranjivanju mrtvih i održavanju groblja. Posle pada Beograda u osmanske ruke 1739. godine došlo je do seobe većeg broja Jevreja iz Beograda, između ostalog i u Petrovaradinski

Šanac. Dana 1. februara 1748. grad je proglašen slobodnim kraljevskim gradom. Dobio je novo ime Neoplanta, Neusatz, Novi Sad, Ujvidek. Jevreji su dobili rok za prodaju kuća i naseljenje na određeno mesto, u Jevrejsku (Osiječku) ulicu gde je osnovan jevrejski kvart (geto). Godine 1749. odobreno je osnivanje Jevrejske opštine kao zvanične administrativno-upravne i verske organizacije Jevreja u gradu, na čelu sa sudijom. Te godine Novi Sad je imao 4 620 stanovnika, od kojih su 100 bili Jevreji.

Zajedno sa gradom razvija se i jevrejska zajednica. Godine 1905. izgrađena je nova kapela na jevrejskom groblju a od 1906. do 1909. izgrađena je nova, peta po redu, monumentalna sinagoga zajedno sa novom jevrejskom osnovnom školom i zgradom za opštinske službenike. Gradi se Jevrejski kulturni dom, Jevrejsko utočište za stare i siročad, osniva se sportski klub «*Juda Makabi*» sa više sekcija, pevačka društva «*Hazemer*» i «*Hašira*», izlazi više jevrejskih nedeljnih novina i časopisa, osniva se jevrejsko zabavište i privatne škole, ima nekoliko nastavnika muzike i stranih jezika, nastupa Jevrejski kamerni orkestar. Uredbama iz 1940. godine je ograničen rad Jevreja trgovaca hranom i ograničen upis jevrejskim učenicima i studentima u odgovarajuće škole i prosvetne organizacije. Godine 1941. okupacijom grada počelo je zlostavljanje stanovništva. II Vojna uprava grada je zahtevala od Srba i Jevreja da dokažu da su pre 31. oktobra 1918. stanovali u Novom Sadu, te je trebalo dokazivati i mesto stanovanja predaka. Svi koji nisu mogli podneti tražene dokaze, smatrani su doseljenicima, odnosno kolonistima i njihova dalja sudbina zavisila je od vojnih komandanata. Jevrejsko stanovništvo muškog pola dobilo je pozive da se jave na prinudni rad. Većina pozvanih upućeni su u okupiranu Ukrajinu, odakle se vratilo svega jedanaest osoba. Okupatorske vlasti su posle većih priprema započele raciju u Šajkaškoj, januara 1942.

godine. Aktivnost manje partizanske jedinice u okolini Žablja bila je povod za intenzivnu odmazdu i genocid. Tokom tzv. racije u Šajkaškoj doneta je odluka da se racija proširi i na Novi Sad. Grad je podeljen je tri dela i racija je počela 21. januara 1942. Tog i sledećeg dana bilo je samo pojedinačnog ubijanja. Posle iscenirane «borbe» sa «ustanicima» na trgu kod bivše Banske palate, gde su uz veliku pucnjavu «ranjeni» neki žandarmi u noći 22/23. januara, 23. januara u 9 sati započeta je racija, ljudi su ubijani bez razloga i milosti, na ulicama, dvorištima u stanovima. Na dunavskom kupalištu «Štrand» bilo je najveće stratište. Na temperaturi oko minus 30 stepeni C ljudi su stajali u redovima po četvoro, skidana im je odeća i goli su terani na daske položene na led Dunava. Minereri su eksplozivom napravili otvor na ledu i streljane žrtve padale su u vodu, a vojnici su ih još gurali pod led. Ubijanje je obustavljeno oko 16 sati. Ubijeno je preko 800 Jevreja, mladih, starih, dece, bolesnih. Jedan broj članova zajednice, rezervni oficiri i vojnici, nalazili su se u ratnom zarobljeništvu u Nemačkoj, gde ih je štitila Ženevska konvencija, pa su se tako nalazili u relativnoj sigurnosti. Članovi omladinske organizacije «*Hašomer Hacair*» priključili su se otporu protiv okupatora. Već u prvom periodu okupacije u Novom Sadu i okolini započele su diverzantske akcije u kojima su aktivno učestvovali i jevrejski omladinci. Proređena i demoralisana jevrejska zajednica u Novom Sadu je pod tim teškim okolnostima živela sve do 19. marta 1944. godine, kada su nemačke vojne snage okupirale Mađarsku i kada su nastupila još teža vremena za Jevreje Novog Sada. Donete su naredbe o nošenju žute zvezde, o zabrani putovanja Jevrejima u druga mesta, o sekvestriranju celokupne jevrejske imovine. Dana 26. aprila mađarske vlasti uz pomoć meštana, folksdojčera i nemačkih snaga bezbednosti (Gestapo i SS) započele su da hapse i odvođe sve Jevreje u prostorije

sinagoge u Novom Sadu. Odatle su transportovani za Suboticu, Bačku Topolu i Baju gde su bili sabirni logori. Iz sabirnih logora su u raznim vremenskim razmacima polazili transporti za logore uništenja, najviše u Aušvic, gde su novosadski Jevreji stizali od 1. maja do 28. juna 1944. godine. Od deportovanih 1900 novosadskih Jevreja nije se vratilo posle oslobođenja 1600. Za vreme Drugog svetskog rata ubijeno je, poginulo i umrlo u logorima 3020 novosadskih Jevreja, od 4350, koliko ih je pre rata živelo u gradu, odnosno 69,43 %.

Nekoliko dana posle oslobođenja grada sastalo se oko dvadeset Jevreja sa namerom da obnove rad jevrejske zajednice. Prvi zadaci su bili prihvatanje povratnika iz progonstva, zaštita imovine deportovanih, snabdevanje povratnika hranom i odećom i zaštita interesa pripadnika jevrejske zajednice. Osnovana je i kuhinja za prehranu preživelih beskućnika, koja se održala zahvaljujući 3 nemaloj pomoći građanstva Novog Sada. Pored menze, otvorena je i ambulanta. Do 1948. u Novom Sadu je bilo oko 1000 Jevreja uključujući i one koji su se doselili u Novi Sad posle oslobođenja. Po osnivanju države Izrael svim Jevrejima koji su to želeli odobreno je da se iseles u Izrael. Bilo je organizovano pet grupnih Alija (useljenja u Izrael) od 1948. do 1952. godine a bilo je i pojedinačnih iseljenja. Tih godina se iz Novog Sada iselilo 654 Jevreja a broj članova Jevrejske opštine se smanjio na 300. Nažalost, tom prilikom su se morali odreći jugoslovenskog državljanstva i samim tim su, po ondašnjim zakonima, izgubili pravo vlasništva na svojim nekretninama. Tih godina je nacionalizovana i opštinska imovina i sem sinagoge, kapele i domarskog stana na Jevrejskom groblju te kancelarije i kluba Opštine sve ostale nepokretnosti su oduzete. Jevrejska opština, desetkovana brojčano a sada i materijalno nije više imala mogućnosti da se izdržava te je spala na donacije od

jevrejskih organizacija u svetu i simboličnih članarina. Godine 1952. osvećen je spomenik žrtvama fašizma na Jevrejskom groblju, rad vajara Dejana Bešlića Godine 1957. je u Zemunu podignut spomenik za 350 žrtava novosadske racije sahranjenih na Jevrejskom groblju u Zemunu. a svake godine se 23. januara organizuju komemoracije u spomen nevinim žrtvama novosadske racije. Spomenik «Porodica» rad vajara Jovana Soldatovića je postavljen 1971. godine na Keju žrtava racije.

Jevrejska opština danas ima oko 650 članova. Rukovodstva su se menjala i svako je dalo svoj doprinos razvoju zajednice. Najvažniji zadaci su nam očuvanje i razvoj jevrejskog identiteta i tradicije. U tom cilju Jevrejska opština organizuje niz aktivnosti na obrazovnom, kulturnom, verskom, humanitarnom, socijalnom i drugim poljima. U okviru opštine deluje jevrejski hor, folklorna grupa, klecmer grupa, dečiji, omladinski, sportski klub, organizuju se kursevi hebrejskog i stranih jezika, vredne knjige iz biblioteke su dostupne članstvu, redovno se održavaju predavanja, promocije knjiga, izložbe, muzičke večeri. Poseban naglasak je na obrazovnom radu, naročito sa mladima. Nastojimo da naši programi budu atraktivni i zanimljivi za mlađu generaciju. Važan je i rad sa starima, naročito preživelim Holokausta, bolesnima i socijalnim slučajevima.

Prvi Jevrejin koji je dobio dozvolu da se privremeno naseli u Subotici bio je trgovac Jakob Heršel. Magistrat je 7. avgusta 1775. sklopio ugovor sa njim i još trojicom Jevreja po imenu Lebl (verovatno braća) iz Baje. Imena tih Jevreja su se i do tada nalazila u gradskim zapisnicima od 1764. Heršelu je bilo dozvoljeno da se sa porodicom naseli u gradu. Posle nekoliko godina kada je broj Jevreja bio dvanaestak oni su osnovali Jevrejsku opštinu Subotica. Od njih dvanaestorice osnivača, osim Jakoba Heršela po imenu poznajemo Šalamona Hajdušku, Jožefa Kuna i Jakoba Lebla. U Subotici su se

naselili aškenaski Jevreji. Govorni jezik Aškenaza je jidiš koji ima literaturu svetske važnosti, a održao se u većim jevrejskim centrima severne Amerike, u Rumuniji, Izraelu i drugim zemljama. U materijalnoj i duhovnoj kulturi ove etničke grane nalaze se elementi nemačkog, mađarskog i poljsko-ruskog porekla. Posle 1775. godine i obrazovanja jevrejske opštine razvoj zajednice umnogome su kočili protivjevrejski zakoni, tako da su Jevreji izlaz tražili u asimilaciji. Jevreji su morali da se prilagode zamljoposedičkom miljeu grada i to im je pomoglo da izbegnu veće neprijatnosti, progone i slično i da ozbiljniji antisemitski izgredi ne budu nikada zabeleženi u ovoj sredini.

Dešavanja za vreme mađarske građanske revolucije iz 1848. i 1849. godine pod vođstvom Lajoša Košuta donelo je izmene u odnosu prema Jevrejima, a 28. jula 1849. godine u Segedinu aklamacijom je prihvaćen »*Zakon o oslobađanju Jevreja*«. Ali u deceniji posle pobune dolazi do obnavljanje institucije jevrejske zakletve, a 1852. godine zabranjena je upotreba hebrejskih molitvenika i verskih zapisa. Tek posle austrougarske nagodbe je usvojen Zakon o emancipaciji Jevreja. Nakon ovih pozitivnih događaja počinje brzo uključivanje Jevreja u privredni, kulturni, politički i sportski život Subotice.

Lajčo Polak 1923. osniva Jevrejsku bolnicu koja se preseljava u zgradu sanatorijuma „Park“ 1925. godine. Iste godine nastaje prva cionistička omladinska organizacija „*Ahdut ha'olim*“, pokreću se jevrejski nedeljni listovi „*Szombat*“ i „*Izrael*“, u Subotici zaseda Savezno veće saveza cionista Jugoslavije, „*Udruženje Talmud Tora Mor Kutna*“ radi na očuvanju vaspitanja u tradicionalnom jevrejskom duhu i osniva se Jevrejsko omladinsko društvo „*Reus*“. Godine 1932. prvi sinagogalni koncert u zemlji u emisiji

Radio-stanice Beograd prenosi se iz subotičke sinagoge. Iste godine je i prva Alija, odnosno iseljavanje devetoro subotičkih omladinaca u tadašnju Palestinu.

Posle napada Hitlerove Nemačke na Jugoslaviju 6. aprila 1941. godine, Mađarska je okupirala Bačku i po svemu je tretirala kao integralni deo zemlje. Među subotičkim taocima od ukupno 85 osoba bilo je 34 Jevreja. Oni su svojim životima i imovinom garantovali da će u gradu biti očuvani red i mir. Tokom rata od 58 zemljoposjednika Jevreja izvršena je eksproprijacija poljoprivrednog i šumskog zemljišta, konfiskovana je sva kapitalna imovina: 2 parna mlina, 12 fabrika, 158 trgovačkih radnji, 18 veletrgovina, 48 zanatskih radnji, štamparije, lekarske ordinacije, kafane itd. Subotički Jevreji su bili mobilisani u radne jedinice za službu na frontu gde su vršili razminiranje terena. Aprila 1944. godine određena je operacija „*čišćenja države od Jevreja*“. U „*Imeniku subotičkih Jevreja žrtava fašističke okupacije od 1941. do 1945.*“ broj iznosi 2006 osoba, ali mobilizacijom u radne jedinice i deportacijom bilo je obuhvaćeno 6105 Jevreja. Ova brojka uključuje sve osobe na koje je bio primenjen Zakon o pripadnosti jevrejskoj rasi, dakle i pokršteni Jevreji i osobe jevrejskog porekla.

Posle Alija i unutrašnjih migracija broj Jevreja posle Drugog svetskog rata se polako, ali sigurno smanjuje u Subotici. Posle rata u gardu je živelo još 441 Jevreja, a danas svega oko 250.

Prvu sinagogu subotički Jevreji uspeali su izgraditi tek posle ponovljene molbe koju je grad odobrio tek 1799. godine. Do izgradnje Hrama verska služba se držala u privatnim kućama. U to vreme se organizuje i Sveto društvo – »*Hevra kadiša*« koja od tada se brine o jevrejskom groblju. Impozantna Velika Sinagoga je izgrađena za svega godinu dana u prepoznatljivom secesijskom stili Komora i Jakaba i predata za upotrebu za

vreme velikih jesenjih praznika 1903. godine. Na čelu Jevrejske opštine Subotica tada je bio poznati književnik Izidor Milko, a glavni rabin bio je Bernat Singer. Posle podržavljenja jevrejske škole njenu funkciju je preuzela »*Talmud Tora*« koja je nedeljno sa dodatnih dva časa veronauke radila sa dvestotine učenika. »*Talmud Toru*« je vodio Geršon Jožef nadrabin. Ženska sekcija je osnovana u Jevrejskoj opštini Subotica 1852. godine.

Signatura fonda – AJIM,JONS-S

Količina arhivske građe – 3 kutije

12. Kulturna delatnost Jevreja u Jugoslaviji - (AJIM,KDJ)

Fond sadrži arhivsku građu vezanu za jevrejske stvaraoce u oblasti **književnosti** i njihova dela nastala na prostoru Srbije i Jugoslavije, u periodu od XIX do XXI veka. Književni stvaraoci koji su obuhvaćeni ovim fondom su : Isak Samokovlija, Julija Najman, Žak Konfino, Hinko Gotlib, Laura Papo Bohoreta, Oskar Davičo, Abraham Kapon, Kalmi Baruh, Vita Kajon, Moni De Buli, Sonja Nahman Premru, Stanislav Vinaver, Haim Davičo, David S. Pijade, Paulina Albala, Danilo Kiš i David Albahari.

Fond sadrži arhivsku građu vezanu za jevrejske stvaraoce u oblasti **slikarstva** i njihova dela nastala na prostoru Srbije i Jugoslavije, u periodu od XIX do XXI veka. Likovni stvaraoci koji su obuhvaćeni ovim fondom su : Sandu Liberman, Bard Jukundus, Jola Oberzon, Lola Fajn, Luka Mladenović, Dušan Mladenović, Albert Alkalaj, Ivan Berkeš, Elza Polak, Vanja Kavurić, Mirjana Lehner-Dragić, Jozef Baruhović, Gabrijela Nikolić, Leon Kojen, Moša Pijade, Bora Baruh, Danijel Ozmo, Rajko Levi, Marko

Čelebonović, Tina Morpurgo, Vanja Radauš, Adolf Weiler, Milan Steiner, J. Romero, Ilonka Girt, Josip Elazar, Filip Kaufman, Rafael Talvi, A. Salom, Miloš Golubović, Moša Mevorah i Avram Omri.

Fond sadrži arhivsku građu vezanu za jevrejske stvaraoce u oblasti **muzike** i i njihova dela nastala na prostoru Srbije i Jugoslavije, u periodu od XIX do XXI veka. Takođe u fondu se nalazi građa vezana za rad jevrejskih horova, hora »Moše Pijade« i hora »Braća Baruh«. Opšti materijal u fondu sačinjavaju razni notni zapisi.

Fond sadrži arhivsku građu vezanu za jevrejske stvaraoce u oblasti **skulpture** i **primenjene umetnosti** i i njihova dela nastala na prostoru Srbije i Jugoslavije, u periodu od XIX do XXI veka. Stvaraoci koji su obuhvaćeni ovim fondom su : Gordana Glid, Jasna Kozlović, Tugomir Brukner, Slavko Bril, Vera Dajht, Stella Skopal, Vanja Radauš, Nandor Glid i Oskar Nemon.

Među scenskim umetnicima znatan je broj jevrejskih stvaralaca kako **pozorišnih**, tako i **filmskih**. Deo građe ovog fonda odnosi se na njih. Unutar kutije je i poklon Radivoja Davidovića – fotografije Eugena Verbera, naslovne strane knjiga koje je prevodio, ali i plakat sa svečanog otvaranja Gradskog pionirskog pozorišta iz 1950. godine u kojem je igrao. Deo fonda posvećen je filmovima „Deveti krug“ i „Sjaj iz trave Jasenovca“. Delatnošću kojom informacije postaju dostupne široj publici ili javnosti bavi se **izdavaštvo**. Jedan od najpoznatijih jevrejskih izdavača u Beogradu bio je Geca Kon i njegova izdavačka kuća „Prosveta“. U kutiji 14 ovog fonda nalazi se nešto građe o Geci Konu, do 1941. godine; tu su i fotokopije pisanog materijala, naslovnih strana retkih izdanja, fotografija jevrejskih štamparija, knjižara, čitaonica od Dubrovnika (Ragusa), Sarajeva, Splita do Beograda. Deo o nauci pretstavljaju naučne biografije Igora

Primorca, Žarka Koraća, Zdenka Leventala, Josipa Bergera i Aleksandra Marjanovića. Takođe i Dr Josipa Flegera iz Sarajeva koji piše povodom 50-te godišnjice postojanja Državne bolnice u Sarajevu i građa o Dr Leopoldu i dr Aleksandru Gliku.

Arhivska građa - Arhivska građa fonda nastala je prikupljanjem i donacijama Jevrejskom istorijskom muzeju, a tematika fonda je vezana za umetnike jevrejskog porekla sa prostora Jugoslavije ili stvaraocce koji obrađuju jevrejske teme sa ovih prostora.

Signatura fonda – AJIM,KDJ

Granične godine arhivske građe – 1919-1991.

Količina arhivske građe – 10 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

13. Jevrejske društvene organizacije-ženska društva, humanitarna društva, jevrejske škole, jevrejska obdaništa, sportska društva (AJIM,JDO)

Teško stradale u logorima, gradovima, skriveni kod prijatelja ili potpuno nepoznatih ljudi, kao članovi borbenih jedinica protiv okupatora u vreme Holokausta, po obnavljanju rada jevrejskih opština žene su našle svoje mesto u radu jevrejskih zajednica. One postaju temelj obnove i razvitka. Na počecima rada žene se sastaju najviše iz socijalnih razloga kako bi se što bolje organizovala svaka vrsta pomoći iscrpljenim porodicama i

povratnicima u svoja mesta. AO za pomoć bila je veoma važna organizacija u pružanju pomoći.

U početku žene organizuju mali broj delatnosti da bi se sve te delatnosti proširile nakon kratkog vremena: organizacija menze, zdravstvene službe, brige za decu (organizacija zabavišta 1952. u Beogradu, nešto kasnije u Zagrebu i Sarajevu) i sl. U svim jevrejskim opštinama organizuju se Ženske sekcije koje prave svoje planove i programe rada u skladu sa planom i programom koju donosi Savez. Kada su kulturne potrebe počele da potiskuju potrebe u socijalnoj sferi potrebe za društvenim životom u najrazličitijim oblicima se takođe proširuju. Ispostavlja se da su ciljevi okupljanja žena bili vaspitni rad sa decom, edukacija i proširenje znanja, susreti i takmičenja, razvoj kulturnog života opštine. Svakako je važan segment bio upoznavanje i očuvanje tradicije, međunarodna saradnja i razmjena znanja, upoznavanja drugih sredina, poštivanje različitosti.

Jedan od važnih projekata Ženskih sekcija i njihovih Konferencija i sastanaka Koordinacionog odbora bio je sakupljanje podataka o jevrejskim opštinama u prošlosti. Svaki takav susret obogaćivao je znanja o prošlosti JO a bično su tekstove pisali zaljubljenici u rad opština i njeni aktivisti. Konferencije opština održavale su se u: Beogradu 1951., Zagrebu 1952., Sarajevu 1954., Beogradu 1956. Posle određene pauze sastanci Koordinacionih odbora bili su u Skoplju 1978., Beogradu 1979., Sarajevu 1980., Zagrebu 1981., Novom Sadu i Subotici 1982., Splitu 1983., Beogradu 1984., Skoplju 1985., Zagrebu 1986., Sarajevu 1988., Noviom Sadu 1989.

Rad ženskih sekcija karakteriše marljivost, dobra organizacija, upornost, prijateljstvo, iskrenost, samopožrtvovanost, ljubav (amaterizam), svest da se ne smeju zaboraviti nevino nastradali preci i drugi razlozi koji ne dozvoljavaju zaborav.

Signatura fonda – AJIM,JDO

Granične godine arhivske građe – 1945-1991.

Količina arhivske građe – 8 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

14. Sinagoge (AJIM,Sinagoge)

Fond sadrži skice, crteže i fotografije sinagoga sa prostora Srbije i Jugoslavije (Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije i SFRJ), kako onih koje su postojale pre Drugog svetskog rata, a uništene su tokom rata i Holokausta, tako i onih koje su očuvane do danas i u kojima se vrši služba.

Signatura fonda – AJIM,Sinagoge

Granične godine arhivske građe – 1890-1991.

Količina arhivske građe – 3 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

15. Spomenici žrtvama fašizma - (AJIM,SŽF)

Kako bi se zaštitila mesta stradanja žrtava fašističkog terora za vreme Drugog svetskog rata organizovane su službe koje su se bavile obeležavanjem tih mesta odmah posle rata. Savez jevrejskih opština Jugoslavije je vodio izuzetnu brigu o podizanju spomeničkih obeležja i o njihovom održavanju a česta izreka postala je: DA SE NE ZABORAVI I NIKAD NE PONOVI! U JIM-u su dve arhivske kutije posvećene ovoj temi. Jedna se odnosi na teritoriju Jugoslavije, a druga na evropske zemlje van Jugoslavije. Građa prve kutije sadrži fotografije i dokumenta koja su sistematizovana za Srbiju, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju, i po jedna fascikla posvećene su Spomenicima žrtvama fašizma Slovenije, Crne Gore, Kosova i Metohije. Svakako da ovu građu treba povezati uz građu koja je nastala radom Komisije za spomenike i spomen obeležja kasnijih godina.

Signatura fonda – AJIM,SŽF

Granične godine arhivske građe – 1945-1991.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

16. Jevrejska groblja - (AJIM,JG)

Svedočanstva o postojanju jevrejskih zajednica u velikom broju gradova Srbije i njenog severnog dela Vojvodine, svakako, izražena putem grobalja, veoma su važni

materijalni pokazatelji sećanja na mrtve i izraz poštovanja prema njima. Groblja imaju spomeničnu vrednost te je u više navrata na sastancima Izvršnih odbora Saveza jevrejskih opština Jugoslavije i potom Srbije, obrađivana tema održavanja grobalja kako bi se sačuvala uspomena na pretke i zajednicu. U Jevrejskom istorijskom muzeju sakupljene su fotografije većine grobalja ili bar njihovih delova kao i fragmentarna dokumentacija o njima. Radi lakšeg pronalažeja građa je podeljena prema teritorijama, na centralnu Srbiju i Beograd, Vojvodinu, Makedoniju, groblja u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini. Radi se o četiri kutije građe koje su vezane za postojanje grobalja. Kako su istorijski događaji uticali na jevrejske zajednice pristupalo se često posebnim administrativnim aktivnostima radi upotpunjavanja dokumentacije o grobljima, sprovedeno je evidentiranja grobalja, njihovog stanja, zapuštenosti i uređenja. Najobuhvatnije takve akcije su vršene u godinama sedamdesetim do devedesetih prošlog stoleća.

Signatura fonda – AJIM,JG

Granične godine arhivske građe – 1945-1991.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

17. Komemoracije - (AJIM,Komemoracije)

Signatura fonda – AJIM, Komemoracije

Količina arhivske građe – 1 kutija

18. Jevrejski istorijski muzej (AJIM, JIM)

Jevrejski istorijski muzej u Beogradu, Saveza jevrejskih opština Srbije je muzejska institucija koja prikazuje istorijska kretanja i kulturu jevrejskih zajednica na tlu bivše Jugoslavije, od prvih jevrejskih naseobina iz rimskog perioda do kraja Drugog svetskog rata. Nalazi se u ulici Kralja Petra 71 u Beogradu.

Formiranje Jevrejskog istorijskog muzeja počelo je 1948. godine kada je organizivano Muzeološko-istorijsko odeljenje Saveza jevrejskih opština Jugoslavije. Intenzivnim prikupljanjem građe i eksponata iz svih krajeva bivše Jugoslavije, otkupom i poklonima, osnovan je Muzej kao posebna celina ali u okviru Saveza jevrejskih opština Jugoslavije. Prva stalna postavka muzeja otvorena je 1959. godine a druga, koja stoji i danas, 1969. godine. Stalna postavka Jevrejskog istorijskog muzeja sadrži dokumenta, fotografije, trodimenzionalne eksponate i likovna dela - prikazujući hronološki istorijska kretanja i kulturu jevrejskih zajednica na tlu bivše Jugoslavije. Muzej poseduje istorijske, etnološke i likovne zbirke sakupljene iz svih krajeva bivše Jugoslavije. Arhivska delatnost jedna je od glavnih delatnosti Muzeja. U arhivu se čuva i obrađuje građa iz perioda od 1941. godine, zatim veliki deo građe koji se odnosi na Drugi svetski rat i Holokaust i građa koja se odnosi na posleratni period. Takođe, Muzej ima spiskove jevrejskih žrtava genocida (po gradovima) i spiskove iseljenih u Izrael (1948—1952.). Osim toga Muzej ima zbirke predratnih jevrejskih listova i publikacija različitog

karaktera. Muzej poseduje veliki arhiv dokumenata nastalih tokom rada jevrejskih opština i drugih jevrejskih institucija koje su vekovima delovale na ovom prostoru. Većina dokumenata uništena je tokom Holokausta, ono što je sačuvano velikim delom se nalazi u muzeju i njegovom arhivu. Muzej saraduje sa mnogobrojnim institucijama širom sveta i na zahtev dostavlja željene podatke. Izložbena delatnost je takođe dobro razvijena. Priređuju se izložbe istorijskog, etnološkog i likovnog sadržaja sa jevrejskom tematikom. Stalna postavka zauzima prostor od 200 metara kvadratnih. Prikazane su sinagoge, groblja, običaji, jevrejsko društvo i školstvo, ugledne ličnosti i umetnici. Od 1952. do 1999. godine muzej je priredio 34 izložbe. Muzej godišnje poseti oko 3000 ljudi što je više od 150 000 od osnivanja muzeja. Muzej je od 1954. do 1970. godine periodično izdavao »*Jevrejski almanah*«. Od tada, od periodičnih publikacija izdaje »*Zbornik*« (1—9) sa rezimeima na engleskom jeziku. Uz svaku izložbu Muzej štampa tipske kataloge ili u vidu prospekata sa tekstom i fotografijama ili u vidu knjige manjeg formata. Izdaje i prigodne publikacije a od 1944. Muzej kvartalno izdaje svoj »*Bilten*« (na srpskom i engleskom).

Arhivska građa - Najvažnija institucija koja je prikupljala celokupnu dokumentaciju o radu zajednice sa ciljem da istraživačima ostavi dovoljan materijal za pisanje obimne istorije Jevreja na tlu Jugoslavije je svakako Jvrejski istorijski muzej. U ovom posebnom fondu nalazi se primopredajni materijal iz 1953. godine koji je veoma pogodan za proučavanje i pisanje rada Muzeja u početnim godinama njegovog rada. Takođe fond sadrži i dokumenta vezana za pokušaje zajednice da povрати imovinu i osamostali svoja sredstva. Kako je

Muzej, saradivao i sa drugim sličnim institucijama, u fondu se nalazi i elaborat o stvaranju Instituta Jevrejskog istorijskog muzeja.

Signatura fonda – AJIM,JIM

Granične godine arhivske građe – 1945-1991.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

19. Jevrejski muzeji u svetu - (AJIM,JMS)

Signatura fonda – AJIM,JMS

Količina arhivske građe – 3 kutije

20. Opšti materijal-Hrvatska - (AJIM,Hrvatska)

Signatura fonda – AJIM,Hrvatska

Količina arhivske građe – 1 kutija

21. Jevreji u Balkanskim i Prvom svetskom ratu - (AJIM,BPSR)

Signatura fonda – AJIM,BPSR

Količina arhivske građe – 1 kutija

22. Jevreji u Španskom građanskom ratu - (AJIM,ŠGR)

Signatura fonda – AJIM,ŠGR

Količina arhivske građe – 1 kutija

23. Antisemitizam - (AJIM,Antisemitizam)

Ovaj pojam, nastao još u antičim vremenima, označava nacionalnu i versku mržnju prema Jevrejima. U četiri kutije sakupljen je materijal podeljen po vrsti antisemitske dokumentacije – na publikacije, dokumentaciju i antisemitske plakate.

Prva kutija antisemitskog materijala sadrži veći broj objavljenih publikacija štampanih od dvadesetih godina prošlog veka do sredine četrdesetih godina u Beogradu, Zagrebu, Osijeku, u Nemačkoj, Marseju i drugim mestima. Knjige su originali ili kopije i ima ih oko 125: *Jevreji – nepobitna istorijska istina ili iskrena reč u pravo doba*, *Jevreji u Engleskoj, Francuskoj, SSSR-u, Srpski narod u kandžama Jevreja*, *Čivut i Talmud ili najveći neprijatelj svih nežidova*, *Istorijski govor vođe Rajha Adolfa Hitlera 19. jula 1940.*, *Ruzveltova odgovornost*, *Šta je u snu video seljak Jovan Petrović?* i slične publikacije. Sve imaju registarski broj 6095, naznačeno je ime pisca i naslov knjige.

U kutiji K – 2 nalazi se 45 malih i 178 velikih antisemitskih plakata i nešto isečaka iz štampe iz predratne Jugoslavije. Tu su objave, pozivi i proglosti, propagandni materijal i drugo u periodu Drugog svetskog rata. Svi plakati imaju registarski broj 6096, posloženi

su po brojevima uzlazne skale. Antisemitski plakati odnose se na Jugoslaviju i Sovjetski Savez.

Kutija ANTISEMITIZAM br. 3 sadrži građu na temu antisemitizma koja je različitim putevima stigla u JIM i naknadno je registrovana u REGISTAR istorijsko-muzejskog materijala, knjigu broj 2 od broja 599 / 2 do broja 613 / 2 (sa preskakanjima nekih brojeva). Dokumentacija se odnosi uglavnom na antisemitske pojave od pedesetih godina do sredine devedesetih XX. veka i predstavljena je u originalu ili kopiji.

U kutiji broj 1 su razne publikacije. Među njima su knjige i fotokopije časopisa i tekstova objavljenih u Rusiji, Izraelu, Hrvatskoj (Wiesenthal against Tuđman; Otvorena pisma Tuđmanu (3), i sl. iz 90. godina prošlog veka); Political Extremism... Evropskog centra za proučavanje rasizma i antisemitizma, Paris, France 1994; Tretji dan, Ljubljana 1990; Srpska slavarica i narodne zdravice, Beograd 1995; Simpozij „Janez Ev. Krek“, separat 1988; Teleks v Izraelu: Kam gre židovska država, Ljubljana 1988; „Ogled o Protokolima sionskih mudraca“ , Zagreb 1987; A. Gams-A. Levi „The Truth about serbian anti-semitism“, Beograd 1994; Never Again – Beograd 1991; Document of the Serbian P.e.n. Center, Madlen Janković Foundation 1999; Krvava lista komunističkih zločina u Srbiji, Ravnogorski pokret Srbije, Čačak 2006; Šta je geopolitika, Velvet 1994; Miloš Crnjanski – Nova Evropa, Beograd 1991; Radmila Milentijević – Anti-semitism and the Treatment of the Holocaust in Postcommunist Yugoslavia, N.Y. 1994; Dialogi, revija za kulturo v vseh oblikah, Maribor 1987; Antisemitismus – Forum gegen, Wien; Genocide in Croatia 1941-1945, Organizacija srpskih četnika „Ravna Gora“, Ontario 1991; Istina o genocidu nad Srbima, Jevrejima, Ciganima i drugima, Politika svet, Beograd april 1990. i dr.

Arhivska građa - Posebno osetljivi na pojave svake vrste rasizma i rasne nepravde, samim otvaranjem JIM-a počeo se prikupljati materijal vezan za temu antisemitizma. Sav materijal je podeljen u 4 kutije i odnosi se na antisemitske pojave prema Jevrejima pre, za vreme i posle Drugog svetskog rata. Predrasude o remetilačkom delovanju Jevreja posebno su oslikane u radovima Ratibora Đurđevića protiv čega je bila podignuta protiv njega i optužnica. Jedna arhivska kutija je prepuna plakata o negativnoj ulozi Jevreja na polju ekonomije i trgovine. To su uglavnom plakati iz gradova preratne i ratne Jugoslavije u kojima su bile dobro organizovane jevrejske zajednice. U toj istoj kutiji nalazi se i veliki broj tzv. ruskih plakata.

Signatura fonda – AJIM, Antisemitizam

Granične godine arhivske građe – 1920-2006.

Količina arhivske građe – 4 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

24. Holokaust-logori, zločini, izbeglice, zarobljeništvo, NOB, suđenja ratnim zločincima, povratnici - (AJIM, Holokaust)

Jevrejski istorijski muzej u Beogradu bio je od svog osnivanja jedina institucija na prostoru bivše Jugoslavije kojoj je jedna od glavnih i osnovnih delatnosti bilo prikupljanje

i istraživanje građe o Holokaustu¹⁰. Broj stradalih Jevreja u Evropi u Drugom svetskom ratu iznosi oko 6.000.000; u Jugoslaviji je od 82.242 stradalo 67.248 ili 81,76%; u Srbiji je od ukupnog broja Jevreja stradalo 90%, u Bačkoj 84%¹¹. Već u julu 1945. oformljen je Autonomni odbor za pomoć koji je imao Informacioni odsek sa zadatkom da uspostavi vezu sa svim informacionim institucijama u zemlji i inostranstvu da bi se dobila obaveštenja o onima koji se nisu vratili kućama i da bi se vodila evidencija i popisi živih i stradalih jugoslovenskih Jevreja. Dr Albert Vajs u svom tekstu objavljenom u prvom broju posleratnog Almanaha objavljenom 1954. godine podseća da je još 1947. godine osnovano muzejsko-istorijsko odeljenje Saveza sa zadatkom da prikupi i sredi materijale za istoriju Jevreja u jugoslovenskim zemljama od najstarijih vremena do danas. Jevrejsku zajednicu u Jugoslaviji mučio je strah da će se, usled velikog stradanja u toku Drugog svetskog rata, izgubiti trag o postojanju Jevreja na tlu Jugoslavije te je posebno mesto u radu zajednice posvećeno prikupljanju podataka o stradalima, logorašima, Jevrejima skrivanim kod dobrih ljudi, onima koji su se spasili u drugim sredinama i državama, borcima protiv okupatora – nacista, fašista i domaćih neprijatelja. Jednak značaj u posleratnim godinama jugoslovenski Jevreji davali su žrtvama rata i borcima protiv fašizma što se uočava u broju podignutih spomenika. Pored onih u Jugoslaviji jevrejska zajednica učestvuje i podizanju opštejevrejskih spomenika u inostranstvu a sprovodi se i velika akcija za jugoslovenski deo „Šume

¹⁰ Ono što je u hebrejskom jeziku nazvano ŠOA – katastrofa, stradanje, uništenje, u engleskom jeziku je nazvano imenicom HOLOKAUST. Reč je označavala žrtvu paljenicu. Posle rata je tako nazvan period neviđenog stradanja i uništenja Jevreja u Drugom svetskom ratu.

¹¹ Dr Jaša Romano, Jevreji Jugoslavije 1941-1945 žrtve genocida i učesnici NOR-a, Beograd 1980.

mučenika“ u Izraelu. Od 6.000.000 stabala koja će biti zasađena u Izraelu jugoslovenski deo iznosiće 60.000 stabala.

Sakupljena građa o Holokaustu u Jevrejskom istorijskom muzeju podeljena je u sledeće kategorije:

AKCIJE SPAŠAVANJA JEVREJA: IZBEGLICE IZ DRUGIH ZEMALJA: AUSTRIJSKI Jevreji, mađarski, nemački, rumunski; KOMISIJA ZA SKRB JEVREJA

LOGORI U JUGOSLAVIJI: ALBANSKI – Priština, bugarski - Pirot, Skoplje, ITALIJANSKI – Bol (Brač), Crikvenica, Dubrovnik, Korčula, Kraljevica, Kupari, Milna (Brač), Nerežišće (Brač), Pile (Dubrovnik), Postire (Brač)Rab, Split, Sumartin (Brač), Supetar (Brač), Vela Luka; Mađarski – Bačalmaš, Bačka Topola, Maria Nostra, Šarvar;NEMAČKI – Banjica Jabuka, Kuršumlijska banja (Niš), Niš – Crveni Krst, Bujanj, Šabac, Jarak, Sajmište, Sremska Mitrovica, Srpska Crnja, Topovske šupe, Zasavica, Šabac, Zrenjanin (Petrovgrad); USTAŠKI – Banja Slatina, Bijeljina, Brčko, Danica, Koprivnica, Daruvar, Đakovo. Dražica (Metajna), Čapljina, Feričanci, Gornja Rijeka Loborgrad, Gospić, Gređani Salaš, Jadovno, Jasenovac, Jaska, Jastrebarsko, Karlovac, Kerestinac, Krapje Jasenovac, Kruščica, Lepoglava, Loborgrad, LOGORI NA TERITORIJI NDH – Obradovac, Osijek, Pale Sarajevo, Sarajevo-Vojni logor, Sisak, Slano Pag, Slavonski Brod, Stara Gradiška, Tenje, Vinkovci, Zagreb.

LOGORI VAN JUGOSLAVIJE: ALBANSKI – Berat, ITALIJANSKI – Feramonti, San Vincenzo della Fonte, MAĐARSKI – Budimpešta, geto Budimpešta, NEMAČKI LOGORI: Aušvic, Birkenau, Bergen Belzen, Buhenvald, Dahau, Dora, Flossenbug, Fridhof, Ebensee, Gardelegen, Golešau, Aušvic, Grosrozen, Gusen II, Hardhajm,

Litzmnsdadt (Lodz), Lvov, Majdanek, Mauthauzen, Neuegame, Nijnburg, Neunburg, Nordhausen, Ravensbrik, RAZNI LOGORI-Saksenhausen, Sosnovic, Štuthof, Sutrop, Švarcenveld, Terezienštat, Trblinka, Varšavski geto, Vobelin, ŠVAJCARSKI-Esplanade, Ceux, S/Montreau

ZLOČINI VAN LOGORA: Deportacije: Bugarske, Italijanske, Mađarske, Nedićevske, Nemačke, Ustaške deportacije, KONTRIBUCIJA, Pljačka imovine; Prinudni rad, Protivjevrejske mere, Rušenje jevrejskih kulturnih spomenika

OKUPACIJA – Arhiva, Naredbe okupatora i kvislinških vlada, Okupatorska i kvislinška štampa, Posleratne publikacije o Jevrejima za vreme okupacije,

NOB: Autobiografije, Dokumenta okupatora, Dokumenta ustanova, Dokumenta vojnih jedinica, Čitulje učesnika, Elaborati, članci, predavanja, Lična dokumenta NOB, Memorijalni materijali NOB, Nadgrobne ploče, Narodni heroji, NOO Rab, Predratni aktivisti, Proglasi i plakati NOB, Prvorborci; Publikacije NOB, Sanitetsko osoblje, Spiskovi učesnika, Učesnici NOB i NOP, Ulice koje nose imena, zgrade vezane za NOB.

Signatura fonda – AJIM,Holokaust

Granične godine arhivske građe – 1933-1947.

Količina arhivske građe – 24 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

25. Zbirka Emilia Tolentina (AJIM,ZET)

Rođen je u Dubrovniku 1898. godine od oca Jakova Tolentina i majke Flore, a umro je 1982. godine. Za „Zbornik“ Jevrejskog istorijskog muzeja br. 1 koji je posvećen Jevrejima Dubrovnika napisao je tekst pod nazivom „Fašistička okupacija Dubrovnika 1941 – 1945. i rješavanje jevrejskog pitanja“. Jaša Romano o njemu piše da je bio trgovac iz Dubrovnika, interniran 1942. godine u logor u Kupare, a početkom juna 1943. u italijanski logor na Rabu. Posle kapitulacije Italije stupa u redove NOVJ-a. U januaru 1944. godine prebačen je u bolnicu na Visu, a zatim u bolnicu u Bariju. Posle rata se vraća u Dubrovnik. Od 1945. godine je predsednik Jevrejske opštine Dubrovnik.

U dokumentaciji koju je šezdesetih godina XX veka Emilio Tolentino poslao JIM-u nalazi se primerak natpisa židovske tvrke iz vremena NDH (1941. godina) koja je glasila na njegovo ime (original). Druga dokumentacija se uglavnom svodi na delatnost JO Dubrovnik, prepisku sa drugim opštinama (Sarajevo, Zagreb, Mostar, Split) od 1941. do deportacije 1942. godine Jevreja Dubrovnika i emigranata koji su došli u Dubrovnik. Jedan deo građe je označen kao ustaška, nemačka i italijanska dokumenta.

Signatura fonda – AJIM,ZET

Granične godine arhivske građe – 1940-1943.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

26. Holokaust pokloni (AJIM, Holokaust-pokloni)

Kako je u Jevrejski istorijski muzej stizalo mnogo dokumenata, fotografija i drugog arhivskog materijala koji nije bilo moguće svrstati u druge fondove jer je predstavljao lične dokumente iz svakodnevnog života ili je njime prikazan neki događaj vezan za pojedinca ili grupu a nije se mogao povezati ni sa bilo kojom drugom većom celinom, formiran je novi fond pod nazivom *Holokaust – pokloni*.

Savetovali smo se sa kolegama u Arhivu Srbije koji su nam dali formulare u elektronskom obliku i savetovali da napravimo sumarni inventar te građe koja je uglavnom vremenski bila vezana za predratno, ratno i posleratno vreme. Moglo bi se reći da je raspon godina bilo zadnja polovina XIX do kraja XX stoleća. Budući je jevrejska zajednica Jugoslavije gotovo uništena za vreme Drugog svetskog rata, tj. od ukupno 82.242. jevrejskog stanovnika koliko je zajednica brojala uoči rata, u ratu je poginulo 67.248 i to je u procentima iznosilo 81,76% jevrejske populacije, mi smo poklonima dobijenu dokumentaciju vezali uz Holokaust što je sadržajno i bila.

Kako se ovaj inventar radi i dan-danas upisane su 482 arhivske jedinice i za svaku je napravljen sadržaj dokumenta, analitički inventar. Dokumenta nisu poređana hronološki, ali zahvaljujući ovoj novoj tehnologiji pretraživanje je jednostavno jer se po ključnoj reči – imenu i prezimenu, mestu i vremenu zbivanja - može lako pronaći traženi događaj. Na košuljici dokumenata napisan je naslov fonda, obrazac formulara i broj dokumenta uz broj kutije u kojem se dokumenti nalaze. Za sada su smešteni u 9 kutija, ali je vidljivo da

će i broj dokumenata i broj kutija biti veći. Jedan deo fonda je odštampan i nalazi se u formatu A4.

Signatura fonda – AJIM,Holokaust-pokloni

Količina arhivske građe – 9 kutija

27. Zbirka karata i planova (AJIM,KP)

Karte i planovi, koji su se nalazili u različitim fondovima Arhiva JIM-a izdvojeni su u posebnu zbirku. U zbirci, vrednih, starih i originalnih karata zapravo i nema. Starih i originalnih planova ima i svi su vezani za gradnju sinagoga na prostoru bivše Jugoslavije s kraja XIX i početkom XX veka. Najviše planova ostalo je iz JO Križevci jer je arhiva opštine delimično sačuvana. Ostalih planova sinagoga ima 9 od kojih su tri u dobrom stanju, planovi sinagoga u Sisku, Starom Bečeju i Skoplju. U ovoj zbirci čuvaju se i 29 planova vezanih za rekonstrukciju sinagoge u ulici Maršala Birjuzova broj 19 u Beogradu.

Signatura fonda – AJIM,KP

28. Zbirka programa i pozivnica (AJIM,PP)

Fond sadrži materijal koji je upućen Jevrejskom istorijskom muzeju ili SJOJ i SJOS a vezan je za umetničke izložbe, priredbe, otkrivanje spomenika ili društvena događanja u periodu od 1969. do 2014. godine. Prikupljena građa odlagana je u arhivističke kutije i slagana po tematici.

Signatura fonda – AJIM,PP

29. Zbirka rukopisa (AJIM,Zbirka rukopisa)

Zbirka rukopisa Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu sadrži 405 rukopisa poređanih po imenu autora, po abecednom redu.

Signatura fonda – AJIM,Zbirka rukopisa

30. Geneološka zbirka (AJIM,GZ)

Jevrejski istorijski muzej poseduje neveliki fond posvećen genealogiji jevrejskih porodica sa prostora nekadašnje Jugoslavije. Kako su sredinom devedesetih godina prošlog stoleća postali česti upiti pisani JIM-u o poreklu nekih imena i porodica, to je tadašnja upravnica Milica Mihailović sakupila tu dokumentaciju i upite i tako je nastao fond genealogije jevrejskih porodica sa ovih prostora. Muzejsko osoblje samoinicijativno ne izučava porodična stabla jevrejskih obitelji, već dostupnu dokumentaciju (matične knjige rođenih, venčanih, umrlih), lista stradalih u Holokaustu i raznih drugih popisa, koja je dostupna i nalazi se u JIM-u, daje pojedincima koji izučavaju sopstveno porodično stablo. Broj tih porodičnih stabala povećava se svake godine, uglavnom inicijativom članova jevrejske zajednice koji sami izučavaju rodoslov porodice i prave porodična stabla.

Signatura fonda – AJIM,GZ

Granične godine arhivske građe – 1950-1991.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

31. Moja porodica (AJIM, Moja porodica)

Na inicijativu Ženske sekcije JO u Beogradu, a prema preporuci Konferencije JO u oktobru 1956. godine tri najveće sekcije, beogradska, zagrebačka i sarajevska su osnovale Koordinacioni odbor. Zadatak Odbora je bio da koordinira rad postojećih Ženskih sekcija, da pomogne manje Ženske sekcije na okupljanju i aktiviranju žena na jevrejskom kulturnom, socijalnom i vaspitnom polju rada, te da stimuliše osnivanje novih ženskih sekcija. Predložen je naziv za Koordinacioni odbor koji glasi: «*Savet Ženskih sekcija Jevrejskih opština u Jugoslaviji*». Aktivistkinje Koordinacionog odbora ženskih sekcija Luci-Beba Petrović, tadašnji sekretar Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, i dr Eta Najfeld predstavile su upitnik »**Moja porodica**« na sastanku Koordinacionog odbora ženskih sekcija, održanom 18. novembra 1979. godine u Beogradu. One su sastavile pitanja za taj upitnik, koji je imao 13 poglavlja sa više od 80 pitanja. Anketni listovi su raspodeljeni po jevrejskim opštinama kako bi ih članovi popunili. Odziv je bio različit, ali je i pored neaktivnosti nekih opština, sakupljen dragocen materijal kojim je ispunjen cilj – zaštita i očuvanje jevrejske tradicije i običaja od zaborava.

Arhivska građa - Fond sadrži upitnik »Moja porodica« iz 1979. godine koji je imao 13 poglavlja sa više od 80 pitanja.

Signatura fonda – AJIM,Moja porodica

Granične godine arhivske građe – 1956-1979.

Količina arhivske građe – 5 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

32. Praznični običaji-anketa (AJIM,PO)

Jevrejski istorijski muzej u Beogradu je u sklopu priprema za postavljanje izložbe o jevrejskim praznicima i načinu njihovog praznovanja na teritoriji Jugoslavije, članovima SJOJ prosledio upitnik sa 158 pitanja koji je sastavila Milica Mihailović 1985. godine. Anketa sadrži 146 anketnih brošura, složenih po brojevima i redosledu predavanja, za koje je popis napravila 2013. godine arhivista JIM-a Branka Džidić.

Signatura fonda – AJIM,PO

Granične godine arhivske građe – 1985.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

LIČNI FONDOVI ARHIVA JEVREJSKOG ISTORIJSKOG
MUZEJA

33. Lični fond – Dr Fridrih Pops (AJIM,LF-FVP)

Dr Fridrih Pops (rođen **Friedrich Pops**) (25. 11. 1874. Beograd – 25. 5. 1948. Beograd)

Vladimir Pops (26. II 1906. Beograd – 27. IV 1964. Beograd)

Dr Fridrih Pops je rođen 25. 11. 1874. godine u Beogradu. Potiče iz jevrejske porodice Samuila i Karoline Pops. Otac mu je po zanimanju bio lekar i predsednik Aškenaske opštine u Beogradu. Dr Fridrih Pops je u Beogradu završio osnovnu školu i Prvu mušku gimnaziju. Posle mature, proveo je godinu dana na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beču. Završio je studije prava na Pravnom fakultetu Univerzitetu u Beogradu. Posle studija, kraće vreme je radio u sudu a zatim u Ministarstvu spoljnih poslova Kraljevine Srbije. Advokatsku kancelariju otvorio je 1901. godine u Beogradu. Kao rezervni oficir vojske Kraljevine Srbije, učestvovao je u Prvom svetskom ratu. Za ratne zasluge, odlikovan je Zlatnom medaljom za hrabrost. Nakon povlačenja preko Albanije, otišao je u Švajcarsku na lečenje, a u Cirihu je stekao titulu doktora 1918. godine. Dr Fridrih Pops se vratio u Kraljevinu Srba Hrvata i Slovenaca (SHS) u Beograd 1919. godine. Učestvovao je u radu na donošenju Zakona o jevrejskoj verskoj zajednici Kraljevine SHS. Bio je član Jugoslovenske demokratske stranke. U Beogradskoj opštini je od 1919. do 1936. godine bio odbornik i zamenik predsednika 1920. godine. Za narodnog poslanika kandidovan je više puta. Na čelu Jevrejske aškenaske opštine, nalazio se od 1910. do 1941. godine. U tom periodu, ojačao je brojčano slabu opštinu, premostio razlike sa Sefardskom opštinom i bio inicijator i glavni organizator podizanja sinagoge u Kosmajskoj ulici u Beogradu, koja je osveštana 1926. godine. Bio je jedan od osnivača SJVO SHS (SJVOJ-a) 1919. godine u Osijeku, prvi potpredsednik, te predsednik

Izvršnog odbora sa sedištem u Beogradu i od Petog kongresa Saveza održanog 1933. godine, pa do smrti 1948. godine, predsednik SJOJ-a.

Aktivno je sarađivao u radu "Keren Kajemeta" i "Keren Hajesoda". Bio je potpredsednik Saveza cionista Jugoslavije i član uprava društava "Nasušni hleb" i "Sveti Sava". Zaslužan je za prihvatanje, zbrinjavanje i pružanje pomoći jevrejskim izbeglicama iz Nacističke Nemačke, Čehoslovačke i Poljske pred Drugi svetski rat. Jedan je od osnivača masonske lože "Benei Berit Srbija 1911". Na osnivačkoj skupštini Jugoslovensko-palestinskog privrednog komiteta u Beogradu, 1933. godine, dr Fridrih Pops je bio izabran je za predsednika Komiteta. Bio je među članovima Upravnog odbora Industrijske banke. Kada je počeo Drugi svetski rat u Jugoslaviji uhapšen je i sproveden u logor u Gracu. Nakon ispitivanja i mučenja, bio je pušten i ponovo se vratio u Beograd. Promenjenog izgleda i sa lažnim dokumentima, skrivao se po Beogradu i okolini. Odmah po oslobođenju, započeo je obnovu rada SJOJ-a.

Dr Fridrih Pops je preminuo u Beogradu 25. 5. 1948. godine. Dr Fridrih Pops je bio oženjen sa Ružom Pops sa kojom je imao dve kćerke Elu i Olgu. Ela se dala za poznatog jugoslovenskog fudbalskog reprezentativca Dr Milutina Ivkovića, dok je ćerka Olga bila udata za poznatog novinara »Politike« Dušan Timotijevića.

Arhivska građa - Ovaj veoma mali fond dobijen je kao poklon Muzeju posredstvom rabina Srbije. Podeljen je na ostavštinu predsednika Saveza dr Fridriha Popsa i ostavštinu njegovog sina, takođe advokata dr Vladimira Popsa. U fondu je lična dokumentacija i on sadrži originale i kopije razne dokumentacije iz posleratnih godina iz kojih se može pratiti sudbina Ruže Pops, supruge dr Popsa i način na koji su se rešavala imovinska pitanja pojedinaca. Uz pomoć ove građe

može se donekle pratiti istorija ove ugledne porodice u ovom periodu. Dokumenta su popisana, ali su sakupljena fragmentarno.

Signatura fonda – AJIM,LF-FVP

Granične godine arhivske građe – 1900-1960.

Količina arhivske građe – 3 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

34. Lični fond – Dr Albert Vajs (AJIM,LF-AV)

Dr Albert Vajs (3. X 1905. Zemun – 4. IV 1964. Beograd)

Dr Albert Vajs je bio istaknuti srpski i jugoslovenski pravnik i predsednik Saveza jevrejskih opština Jugoslavije (SJOJ) od 1948. do 1964. godine. Rođen je 3. X 1905. godine u Zemunu u jevrejskoj porodici Hermana i Mari Vajs. Herman Vajs je za života bio trgovac i predsednik Jevrejske opštine Zemun. Osnovnu školu i gimnaziju Albert Vajs je pohađao i završio u rodnom Zemunu. Uporedo je studirao filozofiju, ekonomiju i pravo u Berlinu, Parizu, Beogradu i Zagrebu. Za vreme studija u Zagrebu, bio je aktivan u kulturnim i socijalnim organizacijama jevrejske omladine: "*Židovskom akademskom društvu Judeja*", "*Židovskom akademskom potpornom društvu*" i "*Savezu židovskih omladinskih udruženja*". Objavljivao je pesme u jevrejskim omladinskim časopisima "*Gideon*" i "*Hanoar*". Diplomirao je 1928. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a sledeće godine je doktorirao. Za potpredsednika "Jevrejske aškenaske

opštine" u Beogradu izabran je 1938. godine. Nešto kasnije, izabran je za člana Izvršnog odbora SJOJ-a i člana Saveza cionista Jugoslavije. U vreme Aprilskog rata bio je mobilisan kao rezervni oficir vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon kapitulacije i okupacije Kraljevine Jugoslavije, Albert je bio odveden u zarobljeništvo u Nemačku. U Osnabriku je, u drugoj polovini 1943. osnovan Logorski univerzitet, na kome je Albert Vajs držao predavanja iz opšte istorije. Iste jeseni, formirano je i Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ). Vajs je bio član Izvršnog odbora i Sekretarijata Izvršnog odbora AVNOJ-a. Tokom Holokausta izgubio je majku, suprugu, sina jedinca i više članova šire porodice.

Nakon oslobođenja i povratka u FNRJ, Albert Vajs je od 1945. do 1948. godine radio u Državnoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača. Bio je rukovodilac operativnih, stručnih i straživačkih poslova i učesnik u redakciji publikacija Komisije. Učestvovao je u pripremi i obradi jugoslovenskog optužnog i dokaznog materijala za suđenje u Nirnbergu i drugim procesima protiv ratnih zločinaca u zemlji i inostranstvu. Kao član jugoslovenske delagacije na Nirnberškom procesu, 1946. proveo je nepunu godinu dana u SR Nemačkoj. Radeći na tim poslovima, pripremio je veliki broj studija i elaborata i postao vodeći stručnjak za međunarodno krivično pravo u FNR Jugoslaviji. Učestvovao je u pripremi nacrtu propisa o krivičnim delima protiv čovečnosti i međunarodnog prava za izradu Krivičnog zakonika FNR Jugoslavije iz 1951. godine. Tokom 1955. bio je stručni savetnik pri Jugoslovenskoj ambasadi u Vašingtonu, u postupku za izručenje ustaškog ratnog zločinca Andrije Artukovića. Bio je saradnik više stručnih grupa i komisija pri Državnom sekretarijatu za inostrane poslove. Učestvovao je

u pripremi materijala koje je FNR Jugoslavija poslala na suđenje ratnom zločincu Adolfu Ajhmanu, koga je Albert saslušao u toku sudskog postupka.

Od 1947. angažovan je kao honorarni nastavnik na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Docent na predmetu "Opšta istorija države i prava" postao je 1953. vanredni profesor 1955. a redovni 1961. godine. Jedan je od osnivača "Instituta za pravnu istoriju" na Pravnom fakultetu u Beogradu i pisac njegovog prvog statuta. U Institutu društvenih nauka, u okviru koga je organizovao "Odsek za opštu istoriju 20. veka", od juna 1960. bio je viši naučni saradnik. Bio je član "Saveta za zakonodavna pitanja" pri "Savetu za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti Vlade FNR Jugoslavije" 1951. godine, od 1954. do 1955. godine "Komisije za proučavanje međunarodno-pravnih obeležja Narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije" (NOB), "Komisije za prikupljanje i objavljivanje međunarodno-pravnih akata Jugoslavije u periodu od 1918. do 1941. godine", "Udruženja pravnika FNR Jugoslavije" i SUBNOR-a.

Po povratku iz zarobljeništva, povereno mu je da, sa saradnicima, obnovi rad SJOJ-a, čiji je potpredsednik bio od 1945. do 1948. godine, a predsednik od 1948. do smrti. Zahvaljujući njegovom naporu i autoritetu, u tom periodu pokrenuti su mesečnici "*Jevrejski pregled*" 1950. godine i »*Jevrejski almanah*« 1954. godine, osnovan je Jevrejski istorijski muzej u Beogradu i započeto je prikupljanje arhivske građe, objavljene su publikacije "*Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomoćnika protiv Jevreja u Jugoslaviji*" 1952. godine i Dubnovljeva "*Kratka istorija jevrejskog naroda*" 1962. godine. Albert Vajs je podsticao rad jevrejskih omladinskih klubova, posebno se starao o vezama sa svetskim jevrejskim organizacijama (Svetski jevrejski kongres, JOINT, Konferencija o jevrejskim materijalnim potraživanjima od Nemačke) i sa

organizacijama jugoslovenskih Jevreja u inostranstvu. Kao delegat SJOJ-a, učestvovao je na evropskoj konferenciji Svetskog jevrejskog kongresa u Parizu 1945. godine. Bio je član Izvršnog odbora Svetskog jevrejskog kongresa. SJOJ je u znak zahvalnosti, Albertu Vajsu podigao spomenik na Jevrejskom groblju u Beogradu. U kibucu Gat, u Izraelu, zasađena je šuma, a njegovo ime nose Dečije zabavište Jevrejske opštine Beograd i Jevrejski dom u Skoplju. Albert Vajs je preminuo 4. IV 1964. godine u Beogradu.

Arhivska građa - Ovaj obiman fond sastoji se od velikog broja dokumenata, fotografija, knjiga i časopisa, izdanja samog prof. dr Alberta Vajsa, a sadrži i njegovu bogatu korespondenciju. U fondu su porodične fotografije i svedočanstva o ličnoj tragediji ove zemunske jevrejske porodice. Za fond postoji popis građe po kutijama, a korišćen je prilikom godišnjica obeležavanja rada i dela dr Alberta Vajsa.

Signatura fonda – AJIM,LF-AV

Granične godine arhivske građe – 1945-1964.

Količina arhivske građe – 7 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

35. Lični fond – Dr David Albala (AJIM,LF-DA)

David Albala (rođen David Kovu) (1. IX 1886. Beograd - 4. IX 1942. Vašington SAD)

David Albala je rođen 1. IX 1886. godine kao David Kovu u jevrejskoj porodici Avrama i Lee Kovu. Davida su posle smrti majke, 1892. usvojili tetka i teča, Isak i Sofija Albala, čije je prezime nosio tokom života. Završio je osnovnu školu kod Saborne crkve i Prvu beogradsku gimnaziju u kojoj je bio izabran za predsednika lokalnog cionističkog društva. Godine 1905. je osnovao jevrejsko omladinsko udruženje "*Gideon*". Medicinski fakultet u Beču upisao je 1905. a diplomirao je u septembru 1910. godine. Finansijsku pomoć za školovanje u inostranstvu dobio je od jevrejske organizacije "*Potpora*" i nekih pojedinaca poput Benciona Bulija i Haima Melameda. Za vreme studija u Beču, bio je blagajnik i predsednik *Društva Židova akademičara "Bar Giora" iz jugoslovenskih zemalja*.

U periodu od 1910. do 1912. godine, bio je lekar na brodu na liniji Trst - Južna Amerika. Učestvovao je u Balkanskim ratovima, a po završetku dobio je službu sreskog lekara u Bitolju gde je služio od januara do jula 1914. U Prvom svetskom ratu bio je trupni lekar u jedinicama koje su vodile bitke na Drini i Ceru. Posle povlačenja preko Albanije i dolaska na Krf, poslat je na oporavak u Bizertu, pa u Egipat da bi, već u septembru 1916. služio u francuskoj vojnoj bolnici u Bitolju. Tokom boravka na Krfu, izložio je Nikoli Pašiću mogućnost da ga pošalju u misiju u SAD kako bi informisao američku javnost o ciljevima Kraljevine Srbije. Stoga je, od septembra 1917. do novembra 1918. godine, bio član srpske vojne misije u SAD, čiji su ciljevi bili pridobijanje jevrejske javnosti za borbu Kraljevine Srbije i dobijanje finansijskih sredstava. Uspeo je da obezbedi ratni zajam od milion dolara, a uticao je i da srpska vlada, odmah posle Velike Britanije, prihvati Balfurovu deklaraciju. Učestvovao je u agitaciji za upisivanje ratnog zajma među stanovnicama SAD, proputovavši celu državu.

Bio je jedan od organizatora pripreme prve jevrejske brigade, koja je 1918. godine otišla da ratuje u Palestinu. Predvodio je kolonu u svečanom maršu kroz Petu aveniju. Po nalogu vlade Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, bio je prisutan na Versajskoj konferenciji kao stručnjak za jevrejska pitanja u Kraljevini.

Tokom života David Albala je delovao na tri polja; kao lekar, kao jugoslovenski i kao jevrejski nacionalni radnik. Na molbu jugoslovenske vlade, 1935. godine, Albala je u Palestini zasadio maslinovo drvo u spomen-šumu kralja Aleksandra I Karađorđevića. U SAD je otišao u decembru 1939. godine, na predlog kneza Pavla Karađorđevića, kao specijalni delegat pri Jugoslovenskom kraljevskom poslanstvu u Vašingtonu. Aktivno je delovao na organizovanju pomoći Kraljevini Jugoslaviji i jevrejskom narodu, posebno jevrejskim izbeglicama iz Kraljevine u SAD-u. David Albala je bio član Centralne uprave Udruženja rezervnih oficira i ratnika Kraljevine Jugoslavije, te nosilac Albanske spomenice. U međuratnom životu jugoslovenske jevrejske zajednice, bio je jedan od njenih najaktivnijih članova i osnivač, inicijator i član brojnih organizacija. Održao je veliki broj predavanja na priredbama raznih organizacija i učestvovao u mnogim humanitarnim akcijama. Već 1919. godine osnovao je cionističko udruženje mladih devojaka "*Karmel*" u Beogradu i Sarajevu, kao i Jevrejsko nacionalno društvo u Beogradu. U okviru Saveza jevrejskih veroispovednih opština Jugoslavije (SJVOJ), bio je predsednik Kulturne sekcije, član Izvršnog i Glavnog odbora i potpredsednik. Bio je predsednik Kulturno-prosvetnog odbora, potpredsednik i predsednik Sefardske opštine u Beogradu od 1938. do 1942. godine, član Izvršnog odbora Saveza cionista Jugoslavije, predsednik Jevrejskog narodnog fonda, jedan od osnivača i potpredsednik "Keren Hajesoda", jedan od osnivača Mesne cionističke organizacije i dramskog

udruženja "Maks Nordau". Osnivač je i prvi predsednik udruženja intelektualaca "Bratstvo". U SAD-u je bio član uprave Mesne cionističke organizacije u Vašingtonu, te inicijator i učesnik osnivačkog sastanka Društva jugoslovenskih Jevreja u SAD-u 4. IX 1941. godine. U Beogradu je pokrenuo tri časopisa, 1920. godine »Jevrejski glasnik«, 1933. godine »Glasnik Saveza jevrejskih veroispovednih opština« i 1939. godine »Vesnik jevrejske sefardske veroispovedne opštine«.

David Albala je preminuo iznenada 4. IV 1942. godine u Vašingtonu. Njegova urna je prenetu u Nju Jork, gde mu je Društvo jugoslovenskih Jevreja SAD-a podiglo spomenik.

Arhivska građa - Ovaj fond obeležava tzv. „američki period“ rada predsednika sefardske opštine Beograd. Najvažniji sadržaj u njemu su čuveni Dnevници dr Davida Albale, njegovi osvrti na odnose u svetu, na položaj jevrejstva i uopšte Srbije pred Drugi svetski rat koji je dnevnički obrađen do smrti dr Albale u Americi 1942. Godine. U fondu se nalazi i nekoliko ličnih fotografija vezano za olaganje kamena temeljca gradnju sinagoge u ulici Kralja Uroša u kojem je učestvovao sam kralj. Fond ima sedam svesaka Dnevnika sa mnoštvom članaka isečenih iz štampe i komentara dr Albale.

Signatura fonda – AJIM,LF-DA

Granične godine arhivske građe – 1900-1942.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

36. Lični fond – Leon Davičo (AJIM,LF-LD)

Leon Davičo (20. II 1926. Beograd – 4. V 2009. Meseri, Švajcarska)

Leon Davičo rođen je 1926. godine u Beogradu od oca Samuila i majke Lujze. Završio je osnovnu školu »Kralj Petar« i Državnu realku u Beogradu, a u Montrealu je diplomirao ekonomiju i političke nauke. Kao novinar prvo je radio u Radio Beogradu, a od 1952. do 1968. godine u „Politici”. Svojim talentom, komunikativnošću i znanjem stranih jezika, brzo se nametnuo i napredovao. Bio je, između ostalog, stalni dopisnik i specijalni izveštač iz Berlina, Pariza, Rima i Ženeve. Upamćen je i kao tvorac koncepta i prvi glavni urednik „Politike Ekspres” od 1963. do 1965. godine. Iz „Politike” je otišao 1968. godine na mesto šefa evropskog ureda za informacije UNICEF-a, a od 1974. do 1980. godine bio je direktor za informacije UNESCO-a. Posle penzionisanja obnovio je povremeno analitičko pisanje za „Politiku”, a iz Ženeve je radio i kao dopisnik agencije „Beta”. U Ženevi je bio i predsednik Asocijacije stranih novinara pri UN, a zbog svog ugleda i autoriteta kolege su ga izabrala i na mesto predsednika Švajcarskog novinarskog kluba 2002. godine. Dobitnik je Povelje za izuzetan doprinos novinarstvu Udruženja novinara Srbije 2003. godine.

Arhivska građa - Beograđanin, novinar i građanin sveta, Leon Davičo poklonio je JIM-u svoj lični fond čiji sadržaj čine podaci o školovanju u Beogradu, pogibiji brata Edija, spasavanju porodice u Holokaustu, studiranje u Kanadi i Parizu, doktorat u Engleskoj, te rad u organizacijama UNESCO-a i UNICEF-u kao i u

Visokom komesarijatu za izbeglice. Građa sadrži njegove dopisničke tekstove iz raznih dopisništava sveta u beogradskoj „Politici“, „Politici-Ekspres“ i drugim novinama u zemlji i inostranstv. Građa je stigla u Jevrejski istorijski muzej 2017. godine iz Pariza, zapravo polovina od celokupnog materijala. Smeštena je u 4 arhivske kutije, a u prilogu je i njegova autobiografija pisana na francuskom jeziku.

Signatura fonda – AJIM,LF-LD

Granične godine arhivske građe – 1945-2009.

Količina arhivske građe – 4 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

37. Lični fond – Evgenije Mandelbaum (AJIM,LF-EM)

Evgenije Mandelbaum (1879. Niš – 1941. Beograd)

Mr i dipl. hemičar Evgenije Mandelbaum, apotekarski potpukovnik u penziji iz Beograda rođen je 1879. u Nišu, gde mu je otac bio lekar. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Nišu 1898. godine. Posle mature posvećuje se farmaceutskom pozivu, stupa u apoteku kao pripravnik, a ujedno služi i đачki vojni dok u Moravskoj bolničarskoj četi u Nišu. Po provedenoj praksi odlazi na studije u Grac a završava studije u Minhenu 1903. godine. Posle diplomiranja stupa u aktivnu vojnu službu, a 1910. dobija dozvolu za otvaranje javne građanske apoteke u Kuršumlji. U toku službe u vojsci Mandelbaum je produžio

školovanje na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Studirao je hemiju, fiziku i fizičku hemiju i 1908. godine diplomirao.

U vojsci je vršio dužnost apotekara Vojne bolnice u Zaječaru i u apoteci Opšte vojne bolnice u Beogradu i u Vojno-hemijskoj laboratoriji. Za vreme Balkanskih i Prvog svetskog rata, do evakuacije 1915. godine, Mandelbaum je bio na vojnoj dužnosti. Na Solunskom frontu se reaktivirao i određen je na službu u Glavno vojno slagalište u Solunu. Posle oslobođenja i povratka naše vojske u zemlju, ostao je još neko vreme u slagalištu, čije je posleratno sedište bilo u Zemunu. Godine 1920. Mandelbaum vraća dozvolu za kuršumlijsku apoteku i pokreće pitanje osnivanja privatne laboratorije za izradu hemijsko-farmaceutskih i galenskih preparata. U vojsci ga određuju da ponovo instalira hemijsku laboratoriju, sada kao apotekarsku ustanovu u sastavu Glavne vojne bolnice u Beogradu. Postavljen je 1923. godine za vršioca dužnosti šefa laboratorije. Na dužnosti šefa laboratorije ostao je do 1929. godine, kada je premešten za šefa apoteke stalne Vojne bolnice III armijske oblasti u Skoplju.

Godine 1930. po molbi je penzionisan i preveden u rezervu. Od tada živeo je u Beogradu. Zaposlio se kao hemičar-farmaceut kod firme „Izis“, drogerije na veliko u Beogradu, a sarađivao je i u farmaceutskim društvima. Evgenije Mandelbaum je bio i honorarni nastavnik bromatologije na Vojno-sanitetskoj školi. Bio je i član komisije za izradu vojne farmakopeje i savetodavni član Vojnog sanitetskog saveta za pitanja iz oblasti hemije.

Među prvim taocima u Beogradu nacistički okupator strelja Evgenija Mandelbauma 18. jula 1941. godine.

Arhivska građa - Građa fonda sadrži lični dokumentovani materijal poznatog beogradskog apotekara, kao i dokumenta o radu apotekarske službe u to vreme. U kutijama su i dokumenta o porodičnim zbivanjima, tu se nalazi i nejasna optužba vezana za ubistvo nekog člana porodice. U građi su i dve fotografije Evgenija Mandelbauma u vojničkoj uniformi.

Signatura fonda – AJIM,LF-EM

Granične godine arhivske građe – 1900-1940.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativnih sredstava.

38. Lični fond – Dr David Tajtacak (AJIM,LF-DT)

Dr David Tajtacak (13. II 1899. Beograd – 19. IV 1973. Beograd)

Dr David Tajtacak rođen je u Beogradu, na Dorćolu 13. februara 1899. godine. Bio je lekar i humanista. Godine 1927. oženio se Sarinom Alfandari. Tokom Drugog svetskog rata, kao sanitetski poručnik Vojske Kraljevine Jugoslavije bio je u ratnom zarobljeništvu u Nemačkoj. Ostavio je svoja sećanja na život jevrejske zajednice na Jaliji 1971. godine u kucanoj formi u JIM-u. Umro je u Beogradu 19. aprila 1973. godine.

Arhivska građa - Ovaj lični fond sadrži rad dr Davida Tajtacaka na prikupljanju podataka o Jevrejima Beograda i njihovim zanimanjima koja je zapisao kao prilog istoriji života Jevreja sa beogradske Jalijske. Dr David Tajtacak je opisao preko 100 zanimanja uglavnom sefardskih Jevreja čiji sadržaj obuhvata ne samo njihovo učešće u privrednom razvoju Beograda, nego i njihov zajednički život i siromaštvo velikog broja porodica. Rad je bio završen 1971. godine i predat Muzeju, da bi knjiga sa uvodnim tekstovima i primedbama bila objavljena 2019.

Signatura fonda – AJIM,LF-DT

Granične godine arhivske građe – 1900-1970.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond ima popis dokumenata.

39. Lični fond – Aleksandar Demajo (AJIM,LF-AD)

Aleksandar Demajo (7. X 1923. Beograd – 27. IX 1998. Beograd)

Aleksandar Demajo rođen je 1923. godine od oca Morica i majke Alise, rođene Amar. U Beogradu je pohađao IX mušku gimnaziju, a maturirao je na Cetinju. Za vreme rata je interniran u logor Feramonti, na jugu Italije. Posle rata radio je kao oficir u vojnoj misiji u Trstu, u Zoni »A«. Diplomatsku službu započeo je 1948. godine u Saveznom sekretarijatu inostranih poslova. Službovao je u ambasadama u Beču, Vašingtonu, Londonu i La Pazu. Bio je Generalni sekretar Ministarskog sastanka nesvrstanih

zemalja u Beogradu 1978. godine. Po penzionisanju bio je saradnik Centra za strategijske studije, član Komisije SUBNOR-a Jugoslavije za međunarodne odnose, Izvršnog odbora Svetske federacije jevrejskih boraca, partizana i logorskih zatočenika, predsednik Sekcije boraca i zatočenika pri JO Beograd, član Memorijalne komisije JO Beograd, Komisije za praćenje antisemitizma, Muzejske komisije SJOJ, član Saveta Muzeja žrtava genocida i osnivač i član uprave Društva srpsko-jevrejskog prijateljstva.

Arhivska građa - Jedan od obimnijih ličnih fondova je fond Aleksandra Demajo. U njemu se nalazi dokumentacija, lični zapisi i sećanja autora na predratni Beograd, spasavanje u vreme Holokausta i stradanje oca, advokata Morica Demajo u Crnoj Gori, confino libero na severu Italije, pa zarobljeništvo u logoru Feramonte, na jugu Italije, u Kalabriji, i veliki broj fotografija i albuma iz perioda posleratne Jugoslavije vezanog za rad u diplomatskoj službi. Kao veliki aktivista jevrejske zajednice, Aleksandar Demajo je tu pohranio i mali deo svoje korespondencije vezane za rad boračke organizacije Beograda, Muzejske komisije čiji član je bio, te za odnos mlađe generacije prema starijoj u jevrejskoj zajednici.

Signatura fonda – AJIM,LF-AD

Granične godine arhivske građe – 1930-1998.

Količina arhivske građe – 5 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond ima popis dokumenata.

40. Lični fond – Aleksandar Mošić (AJIM,LF-AM)

Aleksandar Mošić (21. V 1919. Cirihi – 11. II 2015. Beograd)

Aleksandar Mošić je rođen 1919. godine od oca Maksa-Moše Mošića i majke Elze, rođene Nojvelt. Kao studenta Tehničkog fakulteta rat ga zatiče u aprilu 1941. godine u Beogradu, sa lažnim ispravama odlazi na Korčulu, posle kapitulacije Italije pridružuje se XIII dalmatinskoj brigadi NOB-a. Vratio se 1945. godine u Beograd i diplomirao na Tehničkom fakultetu 1947. godine. Službu je započeo u Vojno-tehničkoj laboratoriji u Beogradu, a u Lukavcu kod Tuzle je bio šef laboratorije u »*Fabrici sode*« od 1949. do 1952. godine. Od 1952. godine radio je u Rafineriji nafte u Sisku, gde je postao tehnički direktor fabrike, od sredine 1964. godine do 1973. radio je u Rafineriji nafte u Pančevu. Od 1960. do 1973. godine predavao je Industrijsku preradu nafte na Tehnološkim fakultetima u Zagrebu i Sisku. Od 1973. do 1976. godine radio je kao ekspert UN za obrazovanje kadrova u indijskoj petrohemiji. Bio je zaslužan član Srpskog hemijskog društva i Jugoslovenske asocijacije za naftu i gas. Od 1970. do 1973. godine bio je predsednik Komisije JIM-a i zamenik predsednika SJOJ. Bio je počasni član Izvršnog odbora SJOJ i član Glavnog odbora Svetske federacije jevrejskih boraca, partizana i logorskih zatočenika. Dobitnik je više nagrada, megila i ordena.

Arhivska građa - Inženjer Aleksandar Mošić je, kao zamenik predsednika dr Lavoslava Kadelburga pratio sva zbivanja u radu SJOJ-a i uredno prikupljao najrazličitiji materijal vezan za rad Saveza koji je poklonio JIM-u godine 2009. Njegov lični fond sadrži dokumentaciju uz rad Muzejske komisije čiji je jedno

vreme bio predsednik, tu su njegovi zapisnici vezani za putovanja u zemlji i inostranstvu, takođe i njegovi komentari vezani za pravna akta samog Saveza, osvrta na susrete sa gostima koji su dolazili u zajednicu, pripreme za sastanke povodom raznih događanja: sastanci, komemoracije, susreti. Građa ovog fonda prati najvažnija zbivanja u zajednici, a u priložima je i veliki broj omladinskih izdanja „*Male kadime*“, »*Jevrejskog pregleda*« i drugih publikacija.

Signatura fonda – AJIM,LF-AM

Granične godine arhivske građe – 1920-2015.

Količina arhivske građe – 12 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond ima popis dokumenata.

41. Lični fond – Katarina Adanja (AJIM,LF-KA)

Katarina Adanja (rođena Baruh) (17. XII 1921. Subotica - 12. IX 1989. Beograd)

Katarina Adanja je rođena 17. XII 1921. godine u Subotici u jevrejskoj porodici Aladara i Olge Baruh. Aladar Baruh je pre Drugog svetskog rata bio vlasnik, a nakon rata savetnik u eksport-import firmi koja je prodavala živinu u Engleskoj, Nemačkoj i Švajcarskoj. Olga Baruh je radila u porodičnom preduzeću kao revizor-knjigovođa. Katarina se posle završene osnovne škole, školovala u licejima u Beču i Švajcarskoj. Katarina se u Beogradu upoznala sa budućim suprugom Solomonom Adanjom, renomiranim jugoslovenskim hirurgom-urologom. Za vreme Drugog svetskog rata se

kao Jevrejka skrivala sa suprugom, jedno vreme su bili i u logoru u Budimpešti. Katarinin otac je preživeo strahote koncentracionog logora Bergen-Belzen, a majka i sestra Vera su stradale u Aušvicu. Posle oslobođenja radila je u mađarskoj redakciji Radio Jugoslavije. Nakon rata je diplomirala istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Kao prevodilac učestvovala je u radu delegacija koje su vodile pregovore u vezi granica u Baču i u vezi kanala Dunav—Tisa—Dunav. Sa Agnesom Sas i Egonom Štajnerom prevela je "*Politiku socijalističke Mađarske*" Janoša Kadara iz 1973. godine. Pisala je odrednice za jugoslovensku Enciklopediju likovne umetnosti. Kao kustos radila je u Poštansko-telegrafsko-telefonskom (PTT) Muzeju u Beogradu, pisala za časopis muzeja, PTT glasnik i PTT Vesnik, organ Zajednice jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona. Tekstove je objavljivala u rubrici PTT Vesnika "Tragom prošlosti". Opremila je veliki broj kataloga i brošura prilikom objavljivanja poštanskih maraka. Likovne kritike i članke o umetnosti jugoslovenskog podneblja objavljivala je na stranicama „Politike, Bazara, Ilustrovane Politike, Književnih novina, Nove Makedonije, Pobjede, Oslobođenja, Jevrejskog pregleda, Umetnosti, Telegrama, Jugoslovenske revije, Sveta kulture“ kao i za francuski „Le Monde de philatelists“. Kao članica Diplomatskog internacionalnog kluba održala je brojna predavanja o jugoslovenskoj kulturi. Otvorila je izložbu vajara Denisa Mičela u Kulturnom centru Beograda 1974. godine. U radu žirija Oktobarskog salona učestvovala je od 1960. do 1985. godine, a bila je i članica Saveta žirija Jugoslovenskog trijenala keramike 1980. godine i Svetskog festivala keramike u okviru Smotre jugoslovenske umetnosti "Mermer i zvuci". Od 1974. godine do smrti bila je članica Poštanskog istorijskog društva (Postal history society) iz Njujorka. Bila je počasna članica Udruženja likovnih umetnika primenjenih umetnosti i

dizajnera SR Srbije (ULUPUDS), a posthumno je dobila Nagradu za životno delo ULUPUDS 1989. godine. Megilu zahvalnicu za doprinos, pomoć i podršku Jevrejskoj zajednici u SFR Jugoslaviji dobila je 1971. godine.

Arhivska građa - Lični fond Katarine Adanje sadrži razna dokumenta i kataloge o umetnosti i izložbama, tekst Katarine Adanje o slikarki Zori Petrović, tekst o stvaralaštvu Čontvari Kostka Tivadara, predlog Katarine Adanje za emisiju prigodnih poštanskih maraka „Umetnost u Jugoslaviji kroz vekove“ i izbor tekstova objavljenih u štampi od 1966. do 1975. godine.

Fond je poklon Mire Adanje Polak 2006. godine.

Signatura fonda – AJIM,LF-KA

Granične godine arhivske građe – 1945-1989.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

42. Lični fond – Dr Edita Vajs (AJIM, EV)

Dr Edita Vajs (07. VI 1917. Kaloča - 12. VII 2002. Beograd)

Dr Edita Vajs rođena je u Kaloči kod Budimpešte 07. VI 1917. godine u porodici koja je gajila jevrejske tradicije. Osnovno i srednje školovanje završila je u Novom Sadu i Somboru, za vreme školovanja bila je aktivna u jevrejskim omladinskim pokretima.

Tokom studija u Beogradu, pre Drugog svetskog rata, bila je aktivna u Omladinskoj sekciji ženskog pokreta i Jevrejskom akademskom udruženju. Drugi svetski rat i okupaciju provela je u Budimpešti u ilegali pod lažnim identitetom. Završila je Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, a 1965. godine je i doktorirala. Posle rata, dr Edita Vajs bila je odbornik u JO Beograd, članica Izvršnog odbora SJVOJ, sekretar i predsednik Ženske sekcije, jedna od osnivačica jevrejskog zabavišta i inicijatorka stvaranja Koordinacionog odbora ženskih sekcija. Radila je kao viši naučni saradnik Instituta za međunarodnu politiku i privredu. Učestvovala je na više međunarodnih jevrejskih konferencija i kongresa, takođe saradivala je i pisala za publikacije SJOJ „Jevrejski pregled“ i „Jevrejski almanah“. Bila je udata za dr Alberta Vajsa. Umrla je u Beogradu 12. VII 2002. godine.

Arhivska građa - U ove dve kutije arhivske građe fonda velike aktivistkinje Ženske sekcije SJOJ-a nalazi se građa vezana za rad Jevrejskog zabavišta u Beogradu (otvorenog 1953. godine) u prostorijama današnjeg Social holl-a i u potpunosti prilagođenog potrebama dece koje su roditelji, uz veliki broj dece nejevrejskog porekla, ostavljali na brigu vaspitačice, gđe Anike, lekara volontera i drugog osoblja a kojima je rukovodila Ženska sekcija na čelu sa počasnim predsednikom Reginom Flajšer. Postoje spiskovi i te prve generacije Zabavišta kao i obaveštenja o putovanju Edite Vajs u London gde je nabavljala igračke za tu organizaciju. Unutar fonda su izveštaji o radu Ženske sekcije, Jevrejskog zabavišta i drugi vezani izveštaji. I pored pomnog proučavanja još nije otkrivena godinu kada je Jevrejsko zabavište prestalo sa svojim radom.

Signatura fonda – AJIM,LF-EV

Granične godine arhivske građe – 1945-2000.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativna sredstva.

43. Lični fond – Aleksandar-Šandor Greber (AJIM,AŠG)

Aleksandar-Šandor Greber (01. IV 1927. Zrenjanin – 30. XI 2009. Beograd)

Rođen je u Zrenjaninu (Petrogradu) 01. IV 1927. Do početka Drugog svetskog rata završio je dva razreda gimnazije, školovanje je morao da prekine zbog okupacije Kraljevine Jugoslavije. Za vreme rata krio se kod prijatelja u Zrenjaninu, oca i veći deo familije izgubio je već tokom 1941. godine. Po oslobođenju zemlje i učešća u JNA završava školovanje i magistrira na Ekonomskom fakultetu. Bio je direktor nekolicine preduzeća u SFRJ, član Savezne privredne komore SFRJ, odbornik i delegat u SO Palilula i aktivni član SKJ. Dobitnik je Ordena rada sa srebrnim vencem i plakete grada Beograda. Bio je predsednik JO Beograd. Umro je 30. XI 2009. godine u Beogradu.

Arhivska građa - Ovaj fond sadrži građu Presednika JO Beograd, rođenog u Zrenjaninu, koji je posvetio deo svojih interesovanja ekshumaciji grablja u Bečkerek. Ipak je najvažniji deo fonda posvećen porodičnoj istoriji obitelji

Greber čiji su mnogi članovi stradali na najstrašnije načine, te svakako ne čudi posvećenost Aleksandra Grebera temi njegove rodne opštine.

Signatura fonda – AJIM,LF-AŠG

Granične godine arhivske građe – 1945-2000.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond ima popis dokumenata.

44. Lični fond – Naftali-Bata Gedalja (AJIM,LF-NBG)

Naftali Bata Gedalja (18. IX 1907. Niš – 01. IX 1989. Izrael)

Rođen je u Nišu, 18. IX 1907. godine, od oca Nahuma (Čibi-Čelebon) i majke Streje (Bukice) rođene Mandil. Osnovnu i srednju školu završio je u mestu rođenja. Kao pitomac Potpore i kao lični stipendista Benciona Bulia, direktora Bosanske a kasnije i Union banke u Beogradu, proveo je dve godine u studentskom domu Kralja Aleksandra u Beogradu, kao jedini Jevrejin stipendista. Studirao je prava, ali su materijale poteškoće sprečile njegovo dalje školovanje. U cionistički pokret ušao je veoma rano, već 1925. godine kao srednjoškolac bio je sekretar MCO, u vremenu predsednikovanja Leona Eškenazija, a radio je i vrlo aktivno u Povereništvu za KKL. Od te 1925. godine, počinje i njegova saradnja sa jevrejskim listovima: »Židov, Jevrejski život i Narodna židovska svijest«, novinama koje su izlazile u Sarajevu. Jeseni 1927. godine prelazi u Beograd. Od 1927. do 1930. godine bio je sekretar Omladinskog udruženja, od 1930.

do 1934. godine vršio je dužnost sekretara Mesne cionističke organizacije (MCO) u Beogradu. Pripadao je grupi Hašomer Hacaira. Jedno vreme je bio i madrich u Kenu. Do rata, 1941. godine bio je član uprave MCO. Radio je i kao sekretar odbora za školska akcije. Učestvovao je u svim konferencijama i Saveznim većima Saveza cionista Jugoslavije. U radu za Jevrejsku sefardsku opštinu u Beogradu, pripadao je grupi Bukićevaca i radio je nekoliko godina kao administrativni sekretar Potpore i Kulturnog društva Šemaja de Majo. Bio je najmlađi u grupi aktivista kojoj su pripadali : David A. Alkalaj, Dr. Jakov Kalderon, David Levi – Dale, Moša i Mile de Majo, kao i drugi cionistički radnici onoga vremena. U periodu 1930 -1935. godine aktivo radi kao kao beogradski saradnik Jevrejskog glasa i član beogradske redakcije »Židova«, zajedno sa Davidom A. Alkalajem, Dr. Jakovom Kalderonom i Daletom Levijem. Neko vreme bio je bibliotekar novoosnovane Jevrejske čitaonice u Beogradu, koju je uredio i osposobio za rad. Od polovine 1928. godine dobija stalni posao u Savezu jevrejskih opština, gde je već privremeno radio. Na radu u Savezu ostaje do iseljenja u Izrael , početkom juna 1951. godine. Bio je najbliži saradnik Generalnog sekretara Saveza Šime Špicera. Od 1945. do 1949. godine, do likvidacije aktivnosti JOINT-a u Jugoslaviji, radi u Savezu kao sekretar i šef administracije ove organizacije. Bio je najbliži saradnik Davida A. Alkalaja, predsednika predsedništva JOINT-a za Jugoslaviju. Za vreme rata, od 1941. do 1945. godine, Gedalja je bio u Nemačkoj, u raznim zarobljeničkim logorima, kao rezervni oficir Jugoslovenske kraljevske vojske, u činu pešadijskog potpukovnika. Bio je u logorima u Nirnbergu, Osnabriku, Strasburgu, Grosbornu i drugim prolaznim logorima. U zarobljeništvu, zajedno sa Davidom A. Alkalajem , Gedalja ostaje veran cionističkoj ideji i beskompromisno odan Bazelskom programu. Kao predstavnik Saveza bio je redovan

pratilac transportnih brodova, koji su prolazili kroz Jugoslaviju, sa emigrantima iz Austrije, Nemačke, Čehoslovačke. U svojstvu sekretara Saveza bio je aktivni saradnik u organizaciji četiri Alije Jevreja iz Jugoslavije u već proglašenu Državu Izrael. U ovim Alijama, sa dozvolom vlasti, uz mogućnost da se ponese i sva pokretna imovina, uz dobrovoljno odricanje državljanstva, kako je tada zakon predviđao, iselilo se iz Jugoslavije oko 7500 ljudi, žena i dece. Živeo je u Jerusalimu, gde je radio u Ministarstvu trgovine i industrije, bio je oženjen Ružom Weinberger (rođenom 1916. godine) iz Pančeva, imaju sina Nahuma (1948. godišta). Umro je 01. IX 1989. godine u Izraelu.

Arhivska građa - Ovaj poznati Nišlija, učesnik u organizaciji zbrinjavanja izbeglica iz Austrije, Češke, Slovačke, Mađarske 1940. godine u Kladovu, bio je posleratni sekretar Saveza. Posle iseljenja u Izrael u ove dve kutije je stavljena njegova bogata korespondencija sa Savezom i pojedincima. Ta građa je uglavnom vezana za tzv. austrijske jevrejske izbeglice među kojima je bila i njegova prva supruga stradala sa ostalima. U Jevrejskom almanahu broj 4 opisana je sudbina izbeglica i objavljen je popis stradalih Jevreja Kladovo-transporta kasnije prebačenih u Šabac, šabačkih i onih iz inostranih. Ta korespondencija daje dragocena svedočanstva o međusobnom prijateljstvu svih učesnika, o nadanjima u spas i o strašnoj tragediji i stradanju više od 1200 ljudi, žena i dece. Samo je bila spasena grupa od oko 200 omladinaca koji su dobili odobrenje engleskih vlasti da uđu u tadašnju Palestinu. Ovaj dragoceni materijal, podaci iz prepiske i dr.korišteni su u

radovima JIM-a objavljenim 2002. godine.povodom manifestacije organizovane u više gradova Srbije. Fond sadrži nekoliko fotografija o ovim događanjima.

Signatura fonda – AJIM,LF-NBG

Granične godine arhivske građe – 1925-1955.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima popis dokumenata.

45. Lični fond – Sabitaj-Buki Finci (AJIM,LF-SBF)

Sabitaj Buki Finci (08. II 1916. Osijek – 30. IX 1980. Beograd)

Sabitaj Buki Finci rođen je 08. II 1916. u Osijeku, od oca Davida i majke Paule (rođene Kamhi). Tokom Drugog svetskog rata bio je aktivan borac u NOB-u, pod lažnim imenom Radomir Finčić. Tokom rata se istakao u borbama, te je bio na odgovornim komandnim pozicijama i odlikovan je ordenjem za iskazanu hrabrost u borbama. Sabitaj Buki Finci umro je krajem 1980. godine u Beogradu. Testamentom je odredio da izvršiocu njegove volje oko formiranja i vođenja Humanitarno-kulturnog fonda koji je formiran od njegove zaostavštine budu dr Lavoslav Kadelburg i David Albahari. Početkom 1994. godine izvršiocu testamenta dali su inicijativu da se »Kulturno-humanitarni fond Sabitaj Buki Finci« zvanično registruje, donesu Pravila fonda »Sabitaj Buki Finci« i izabere Upravni odbor. Fond je sponzoriso veliki broj humanitarnih i kulturnih aktivnosti. Permanentno je finansijski pomagan rad hora »Braća Baruh«, sponzoriso je izlaženje više

publikacija i pružena je pomoć u organizovanju više izložbi u Jevrejskom istorijskom muzeju. Ustanovljena je nagrada »Buki Finci« za prevodilačko delo s jevrejskom tematikom, a Fond učestvuje sopstvenim sredstvima u nagradnom konkursu SJOJ-a iz oblasti književnosti, naučnih radova i memoarske građe.

Arhivska građa - Pisac David Albahari radio je po nalogu Saveza intervju sa Sabitajem Buki Fincijem u Opatiji čiji je plod i knjiga o ovom velikom darodavcu. U fondu su zapisnici o stvaranju ovog fonda kao i istorijat nastanka knjige.

Signatura fonda – AJIM,LF-SBF

Granične godine arhivske građe – 1945-1995.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativna sredstva.

46. Lični fond – Žak Konfino (AJIM,LF-ŽK)

Dr Žak Konfino (22. VI 1892. Leskovac – 16. VIII 1975. Beograd)

Od oca Buhora i majke Klare, rođene Koen, osnovnu školu i nižu gimnaziju Žak Konfino je završio u rodnom Leskovcu. Višu gimnaziju je završio u Beogradu, a studije medicine je upisao 1910. godine u Beču. Bio je lekarski pomoćnik i lekar u srpskoj vojsci u Valjevu, Leskovcu, Đukusu u Albaniji, na Krfu i na Solunskom frontu. Studije

medicine završio je 1918. godine. Posle Prvog svetskog rata bio je opštinski i privatni lekar u Leskovcu. Tokom Drugog svetskog rata bio je u italijanskim zarobljeničkim logorima od 1941. do 1943. godine. Posle kapitulacije Italije, prebegao je u Švajcarsku, u Cirihi. Radio je sa grupom švajcarskih lekara u partizanskoj bolnici u Bariju. Od novembra 1944. godine je bio šef vojne ambulante u Beogradu i lekar Glavne bolnice. Od demobilizacije do penzionisanja 1953. godine radio je kao lekar u Beogradu. Objavio je veliki broj pripovedaka, humoreski, publicističkih članaka, putopisnih beležaka i stručnih radova. Istakao se kao pisac kratke satirične proze.

Arhivska građa - „Konfinovi dani humora“ je manifestacija koja je ovog velikog pisca i komediografa kao i Leskovac stavila u centar pozorišnih događanja. 80-tih godina prošlog stoleća. Nažalost, ova manifestacija se ugasila usled nedostataka sredstava, ali je iza nje ostala u Leskovcu memorijalna soba ovog pisca sa nekoliko artefakata iz njegovog života. Ostalo je i nezaboravno ime Tomislava Cvetkovića, utemeljitelja „Dana“. U arhivskoj građi koja se nalazi u JIM-u i koja je smeštena u 6 fascikli (ne kutija) nalaze se kopije njegovih tekstova, prepiska Konfina sa pozorištima u Zagrebu i drugim mestima i nešto građe vezane za njegovu suprugu, te mapa sa originalnim zapisom njegovog imena.

Signatura fonda – AJIM,LF-ŽK

Granične godine arhivske građe – 1945-1975.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sredenosti arhivske građe – Fond nije arhivski obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativnih sredstava.

47. Lični fond – Regina i Mira Flajšer (AJIM,LF-RMF)

Regina Flajšer (06. X 1888. Subotica – IX 1984. Beograd)

Regina Flajšer (Vilhemín) je rođena 6. X 1888. godine u Subotici od oca Karla i majke Eme Vilhemín. Udajom za Benjamina Flajšera 1908. godine preselila se iz Subotice u Beograd. Bila je član i sekretar aškenaskog dobrotvornog humanitarnog društva „Dobrotvor“ do 1941. godine. Za vreme Balkanskih ratova 1912. godine bila je bolničarka u XXII rezervnoj vojnoj bolnici. Dužnost bolničarke obavljala je takođe 1941. godine u Jevrejskoj bolnici. Sa suprugom je bila u Banjičkom logoru, iz koga se spasila pomoću lažnih isprava, dok joj je suprug streljan. Posle Drugog svetskog rata radila je u novootvorenoj menzi pri JO Beograd. Bila je inicijator i jedan od osnivača Ženske sekcije pri JO Beograd, a predsednica iste postala je 1952. godine. Takođe jedna je od osnivačica jevrejskog zabavišta. Za humanitarni rad dobila je Medalju milosrđa i Zlatnu medalju Crvenog krsta Jugoslavije, Megilu-zahvalnicu SJOJ-a i upisana je na svoj 90-ti rođendan u Zlatnu knjigu Keren Kajemeta.

Dr Miroslava-Mira Flajšer (1921. Beograd-15. XII 1992. Beograd)

Rođena je u Beogradu 1921. godine od oca Benjamina i majke Regine. Doktorirala je filozofiju, aktivno je učestvovala u radu JO Beograd i SJOJ-a u okviru Ženske sekcije i dečjeg zabavišta. Bavila se prevođenjem i pisanjem brojnih tekstova na jevrejsku tematiku. Umrta je u Beogradu 15. XII 1992. godine. Odlukom veća JOB od sredstava

koja je ostavila testamentom osnovan je Fond „Dr Miroslava-Mira Flajšer“ koji je pomagao materijalno ugrožene učenike i studente, članove opštine.

Arhivska građa - Ova ugledna porodica čija se prodavnica stakla i pribora za jelo nalazila na Terazijama i oličavala poslovnost i lukzus glavnog grada predala je JIM-u devedesetih godina prošlog stoljeća arhivsku građu vezanu za delatnost Regine Flajšer i Mire Dimić Flajšer. Uz korespondenciju i fotografije o delatnostima u Žanskoj sekciji i Jevrejskom zabavištu u građi se nalaze i diplome, potvrde o školovanju, o izboru Regine Flajšer za počasnu predsednicu ŽS. Na fotografijama su zabeležene proslave sa priredbama vezano za dečje zabavište, ali i učešće majke i kćerke na sastancima organizacija u kojima su delovale. Nažalost, ponekad se dobija utisak, da je građa vezana za aktivnosti u jevrejskoj zajednici sakupljena bez reda i stavljena u dve kutije.

Signatura fonda – AJIM,LF-RMF

Granične godine arhivske građe – 1900-1992.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sredenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativnih sredstava.

48. Lični fond – Alfred Pordes (AJIM,LF-AP)

Alfred Pordes (14. IX 1907. Sarajevo – VII 1942. logor Jasenovac)

Alfred Pordes rođen je u Sarajevu 14. IX 1907. godine. Bio je kompozitor i dirigent. Studije dirigovanja završio je 1928. godine na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Frana Lotke. Kao zborovođa pevačkog društva »Lira« u Sarajevu 1928–1929. godine izveo je prve operne predstave većinom sa amaterskim ansamblima (*Madame Butterfly*, *Cavaleria Rusticana*). Jedno je vreme bio dirigent pozorišta na Cetinju, a potom do Drugog svetskog rata jedan od vodećih dirigenata opere u Beogradu, sa više od 400 izvođenja. Dirigovao je i u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu 1932. godine Ofenbahovu operetu „*Lepa Jelena*“. Kao kompozitora najviše ga je privlačila muzička scena (operete *Bosanska ljubav*, *Nataša*, *Omer-paša*; balet *Oganj u planini*; komad sa pevanjem *Nasrudin-hodžina čudesa*), a pod pseudonimom *Srečković* ogledao se i na području zabavne muzike. Uhvaćen je u Sarajevu dok je iz Beograda 1941. godine sa suprugom Ernom rođenom Finci bežao prema Mostaru. Iako su 1942. godine na podsticaj njegove sestrične Vande, supruge O. Šterna, istaknuti zagrebački muzički i likovni umetnici potpisali molbu za njegovo oslobađanje, stradao je u logoru Jasenovac. Godine 1941. komponovao je partituru za operu prema tekstu Vojnovićevog *Ekvinocija*, koju je sačuvala V. Štern i ustupila je Arhivu Jevrejskoga istorijskog muzeja u Beogradu.

Arhivska građa - Muzičar rođen u Sarajevu, radio u Zagrebu i Beogradu i stradao u Holokaustu zaista ima karakteristiku jugoslovenskog predratnog muzičkog velikana. Jedna kutija građe sadrži notne zapise veoma zanimljivog muzičkog autora koji je osim klasične muzike pisao i tzv lake komade, nešto što je kasnije pisano pod nazivom šlageri. Među njima je najzanimljiviji naziv „Plavuše su moja propast“. Nažalost, kao Jevrej, stradao je u Holokaustu, ali nije zaboravljen jer su

Zagreпчаani uvrstili i njega u zajedničku izložbu o jevrejskim muzičarima, oko 2010. godine. Posebno su izdvojene njegove kompozicije za baletsko izvođenje, koje se danas teško nalaze.

Signatura fonda – AJIM,LF-AP

Granične godine arhivske građe – 1928-1941.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivski obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativnih sredstava.

49. Lični fond – Vidosava Vida Janković (AJIM,LF-VJ)

Vidosava Janković (6. III 1919. Rim – 2016. Beograd)

Osnovnu i srednju školu završila je u Čikagu i Njujorku. Dopunsku maturu položila je u Drugoj ženskoj gimnaziji u Beogradu 1937. godine. Studirala je francuski i engleski jezik na Sorboni od 1937. do 1939. godine. Diplomirala je anglistiku na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1949. godine. Radila je kao lektor-prevodilac u TANJUG-u od 1944. do 1950. godine i kao lektor u SANU od 1950. do 1952. Izabrana je u zvanje lektora za engleski jezik na Filozofskom fakultetu 1952. godine a na novoosnovanom Filološkom fakultetu radila je takođe kao lektor od 1960. do 1967. godine. Doktorsku disertaciju odbranila je 1965. godine na Zagrebačkom sveučilištu. Specijalizirala je američku književnost na Univerzitetu Kalifornije 1966/7. a iste godine je izabrana u zvanje docenta za američku književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. U zvanje

vanrednog profesora izabrana je 1982. godine, do penzionisanja 1984. po pozivu je predavala na Univerzitetima u Sarajevu i Novom Sadu. Bila je član Udruženja književnih prevodilaca Srbije, predsednica Sekcije za teoriju, istoriju i kritiku tog udruženja, Programskog veća Televizije Beograd i mnogih drugih domaćih i stranih strukovnih udruženja.

Arhivska građa - Profesor anglistike koja je svoj radni vijek i školovanje provela u Americi, Evropi (Parizu) i Jugoslaviji (Beogradu) ostavila je JIM-u neke najvažnije stvari iz porodične dokumentacije 2018. godine. Prilikom predaje je ispričala da je njena porodica Kalmi, sa majčine strane, jedna od prvih slavenizirala svoje prezime dodavši mu slavenski nastavak –ić. Osim dokumenata koji se odnose na porodičnu istoriju svakako je najvažniji događaj u njenom životu uloga njene majke u pomirenju dva velika naučnika jugoslovenskog porekla, Mihaila Pupina i Nikole Tesle, u Njujorku. Kopija teksta o tome nalazi se u istoj dokumentaciji. Za nas je značajno i obaveštenje da je njen ujak Max Kalmić napravio dokumentarni film o predratnom Beogradu o čemu svedoči i profesor Dejan Kosanović, koji je napisao kratku enciklopediju jugoslovenskog filma. U ovom ličnom fondu postoji unutrašnja lista poklonjene građe.

Signatura fonda – AJIM,LF-VJ

Granične godine arhivske građe – 1944-2016.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond ima popis dokumenata i unutrašnju listu.

50. Lični fond-Dr Rafael Pijade (AJIM,LF-RP)

Dr Rafael Pijade (28. juni 1916. Beograd – 2007. Holon, Izrael)

Dr Rafael Pijade, rođen je u Beogradu, na Dorćolu, okupiranom od strane Austro-Ugarske 28. juna 1916. godine. Otac Heskija Pijade se u to vreme povlačio sa srpskom vojskom preko Albanije. Majka Rebeka Demajo i njegov otac su pripadali starim beogradskim sefardskim porodicama. Osnovnu školu i pet razreda gimnazije završio je u Beogradu, a gimnaziju 1934. godine u Skoplju. Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu završio je 1940. godine. Tokom Aprilskog rata 1941. godine bio je na odsluženju vojnog roka, za vreme rata bio je na prinudnom radu u okupiranim oblastima koja su pripala Bugarskoj. Posle Drugog svetskog rata bio je lekar u Jugoslovenskoj narodnoj armiji šesnaest godina. Iselio se iz Jugoslavije u Izrael 1963. godine sa suprugom Dezi-Dvorom Mandilović u grad Holon.

Arhivska građa - Ovaj lekar iz Beograda iselio se u Izrael 1963. godine odakle je poslao porodične fotografije i dokumenta vezana uglavnom za period Holokausta. Opisani su događaji o njegovom prinudnom radu pod bugarskom okupacijom i o posleratnim godinama provedenih u JNA. Takođe nam je dragocena korespondencija Rafaela Pijade sa Savezom u kojima prati događanja u jevrejskoj zajednici u Beogradu i Izraelu.

Signatura fonda – AJIM,LF-RP

Granične godine arhivske građe – 1944-2007.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativna sredstva.

51. Lični fond - Dr Jelena Išah Hidvegi (AJIM,LF-JIH)

Dr Jelena Išah Hidvegi (21. X 1914. Padina, Kovačica – 2006. Beograd)

Dr Jelena Išah Hidvegi, rođena je kao Jelena Kelner 21. oktobra 1914. u selu Padina, srez Kovačica, u porodici Jozefine, rođene Kraus i Teodora Kelnera. Bila je jedino dete u porodici. Otac je odveden u nepoznatom pravcu iz Topovskih šupa u Beogradu 4. oktobra 1941. godine, a u Holokaustu je stradao i njen prvi muž Leon Išah, pravnik iz Bitolja, kao i mnogobrojni rođaci. Posle Drugog svetskog rata sa sa majkom vratila u Beograd, gde je radeći u Higijenskom zavodu, specijalizirala bakteriologiju. Od 1950. godine radila je u bolnicama u Pirotu i Nišu, da bi se 1955. godine vratila u Beograd, gde je radila na Institutu za tuberkulozu. Dve decenije je radila u Železničkoj bolnici (KBC »Dragiša Mišović«) kao bakteriolog specijalista. Radila je takođe u Upravi jevrejske zdravstvene službe pri SJOJ-u i ambulanti pri Oneg Šabatu. Udala se 1961. godine za inženjera Franju Hidvegija.

Arhivska građa - U Jevrejski istorijski muzej donešena je građa, lični fond dr Jelene Išah Hidvegi posle njene smrti 2006. godine. Fond nije sređen i sastoji se

od fragmentarne dokumentacije o radu ove vrsne lekarke i aktivistkinje u jevrejskoj zajednici, posebno u radu Žanskih sekcija. Ovaj lični fond sadrži veliki broj porodičnih fotografija iz perioda posle Drugog svetskog rata i dva albuma fotografija koje nemaju nikakva obaveštenja koga te fotografije predstavljaju. I pored nastojanja da se identifikuju sadržaji albuma i razreše pitanja koje su relacije između lica prikazanih na njima, to nije bilo moguće ni kada su još uvek bili živi njeni prijatelji, te je teško poverovati da će to biti moguće u budućem vremenu.

Signatura fonda – AJIM,LF-JIH

Granične godine arhivske građe – 1945-2006.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativna sredstva.

52. Lični fond – Sara–Vukica Kajon-Stupar (AJIM,LF-VKS)

Sara-Vukica Kajon-Stupar (20. X 1911. Višegrad – 03. VI 2006. Beograd)

Sara-Vukica Kajon-Stupar rođena je u Višegradu 20. oktobra 1911. godine, od oca Isaka i majke Hane, rođene Levi. Osnovnu školu je završila u Višegradu, a srednju školu u Sarajevu. Posle srednje škole upisala je i završila Farmaceutski fakultet u Zagrebu. Posle studija radila je u Sarajevu, gde se i udala za svog prvog muža Nikolu Rikova, potporučnika u Vojski Kraljevine Jugoslavije. Posle okupacije Jugoslavije, selila

se iz Sarajeva, preko Višegrada, Mostara, Prijepolja i Berana, da bi od 1943. godine bila borac NOB-a. Tokom Drugog svetskog rata stradali su joj roditelji, dve tetke i brojna šira porodica. Posle rata radila je u Sarajevu, kao aktivni član JNA, a potom i kao šef svih sarajevskih apoteka, sve do 1960. godine, kada se seli u Beograd. U Beogradu se udala za Voju Stupara. Radila je u apoteci garnizona Komande grada do penzionisanja.

Arhivska građa - Lični fond Vukice Kajon Stupar predat je JIM-u 2019. godine. Muzeju ga je predao njen sin Zoran Rikov koji je poput velikog znalca sistematizovao, složio po celinama, popisao svu građu koja je vrlo uredno smeštena u prostorije JIM-a. U popisu se nalaze predmeti, dokumenta i fotografije iz zaostavštine Vukice Stupar Kajon: Spomenar Bukice kajon iz 1923; fotografije porodice Kajon od 1906-1930; kretanje u službi VK Stupar od 1935-1942; događanja sa porodicom Kajon od njemačkog bombardovanja Sarajeva aprila 1941-1945; u fondu je i knjiga farmaceutskih recepata; te fotografije predmeta, medalja, ordena, priznanja.

Signatura fonda – AJIM,LF-VKS

Granične godine arhivske građe – 1945-2006.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivski obrađen.

Informativno sredstvo - Fond ima popis dokumenata.

53. Lični fond – Slavko Zvezdić (AJIM,LF-SZ)

Slavko Zvezdić (Štern) (7. III 1907. Rajić, Novska – 12. XI 1988. Split)

Kao zagrebački srednjoškolac bio je član Literarnih sastanaka i Mačevalačke sekcije Makabija. Od 1919. godine do 1939. živio je u Sarajevu, ali je ostao član zagrebačkoga Makabija. Bio je prvak Mačevalačke sekcije (u floretu), a učestvovao je na mnogim Makabijadama i drugim domaćim i međunarodnim takmičenjima. Drugi svetski rat proveo je u zarobljeništvu u Nacističkoj Nemačkoj (prva supruga i dete stradali su mu u Holokaustu). Posle rata radio je u Beogradu, a od 1956. godine živio je u Splitu, gde je radio u »*Dalmacijacementu*«. Gotovo 20 godina bio je predsednik splitske ŽO i upisan je u Zlatnu knjigu *Keren Kajemeta*. Dobitnik je nekoliko posleratnih odlikovanja. Lični fond je dar njegove porodice JIM-u 1989. godine.

Arhivska građa - Fond sadrži građu nastalu radu S. Zvizdića kao Predsednika ŽO Split, kao i njegova lična dokumenta, zajedno sa delom lične korespodencije.

Signatura fonda – AJIM,LF-SZ

Granične godine arhivske građe – 1920-1989.

Količina arhivske građe – 1 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativnih sredstava.

54. Lični fond Zoltan Biro – (AJIM,LF-ZB)

Zoltan Biro (12. III 1912. Budimpešta – 02. IV 1998. Beograd)

Rođen je u Budimpešti, od oca Imrea-Mirka i majke Ilone-Jelene, rođene Mendelson. Porodica Biro živela je u Subotici, a od 1926. do 1930. godine u Mostaru, godine 1931. preselili su se u Beograd. Studije prava započeo je na Sveučilištu u Zagrebu 1930. godine, a završio je 1934. u Beogradu. Tokom studija u Zagrebu bio je član *Židovskog akademskog potpornog društva*. Pre početka Drugog svetskog rata položio je advokatski ispit. Posle sloma Kraljevine Jugoslavije uspeo je da pobjegne i da ne bude odveden u zarobljeništvo u Nemačku. Sa roditeljima se sklonio u Suboticu, odakle je 1942. godine odveden na prinudni rad u rudnik u Boru. Prilikom evakuacije logora pobjegao je u partizane. Roditelji su mu 1944. godine odvedeni u logor Aušvic, odakle se nikada nisu vratili. Posle rata radio je u Vojnom sudu u Subotici, kao pomoćnik ministra u Ministarstvu finansija i pravosuđa, sudija Vrhovnog suda i sudija Vrhovnog privrednog suda. Takođe tokom čitave svoje profesionalne karijere bio je arbitar Spoljnotrgovinske arbitraže u Beogradu. Bio je član Veća Jevrejske opštine Beograd, a za zasluge u radu dobio je Megilu zahvalnicu od Saveza jevrejskih opština Srbije.

Arhivska građa - Fond sadrži lična dokumenta i deo službene prepiske tokom rada u SJOJ.

Signatura fonda – AJIM,LF-ZB

Granične godine arhivske građe – 1945-1995.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo - Fond nema informativna sredstva.

FONDOVI PREDSEDNIKA SAVEZA JEVREJSKIH

OPŠTINA JUGOSLAVIJE I SRBIJE

54. Predsednički spisi – Dr Albert Vajs (AJIM,PS-AV)

Dr Albert Vajs (3. X 1905. Zemun – 4. IV 1964. Beograd)

Dr Albert Vajs je bio istaknuti srpski i jugoslovenski pravnik i predsednik Saveza jevrejskih opština Jugoslavije (SJOJ) od 1948. do 1964. godine. Rođen je 3. X 1905. godine u Zemunu u jevrejskoj porodici Hermana i Mari Vajs. Herman Vajs je za života bio trgovac i predsednik Jevrejske opštine Zemun. Osnovnu školu i gimnaziju Albert Vajs je pohađao i završio u rodnom Zemunu. Uporedo je studirao filozofiju, ekonomiju i pravo u Berlinu, Parizu, Beogradu i Zagrebu. Za vreme studija u Zagrebu, bio je aktivan u kulturnim i socijalnim organizacijama jevrejske omladine: "*Židovskom akademskom društvu Judeja*", "*Židovskom akademskom potpornom društvu*" i "*Savezu židovskih omladinskih udruženja*". Objavljivao je pesme u jevrejskim omladinskim časopisima "*Gideon*" i "*Hanoar*". Diplomirao je 1928. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a sledeće godine je doktorirao. Za potpredsednika "Jevrejske aškenaske opštine" u Beogradu izabran je 1938. godine. Nešto kasnije, izabran je za člana Izvršnog odbora SJOJ-a i člana Saveza cionista Jugoslavije. U vreme Aprilskog rata bio je mobilisan kao rezervni oficir vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon kapitulacije i okupacije Kraljevine Jugoslavije, Albert je bio odveden u zarobljeništvo u Nemačku. U

Osnabriku je, u drugoj polovini 1943. osnovan Logorski univerzitet, na kome je Albert Vajs držao predavanja iz opšte istorije. Iste jeseni, formirano je i Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ). Vajs je bio član Izvršnog odbora i Sekretarijata Izvršnog odbora AVNOJ-a. Tokom Holokausta izgubio je majku, suprugu, sina jedinca i više članova šire porodice.

Nakon oslobođenja i povratka u FNRJ, Albert Vajs je od 1945. do 1948. godine radio u Državnoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača. Bio je rukovodilac operativnih, stručnih i straživačkih poslova i učesnik u redakciji publikacija Komisije. Učestvovao je u pripremi i obradi jugoslovenskog optužnog i dokaznog materijala za suđenje u Nirnbergu i drugim procesima protiv ratnih zločinaca u zemlji i inostranstvu. Kao član jugoslovenske delegacije na Nirnberškom procesu, 1946. proveo je nepunu godinu dana u SR Nemačkoj. Radeći na tim poslovima, pripremio je veliki broj studija i elaborata i postao vodeći stručnjak za međunarodno krivično pravo u FNR Jugoslaviji. Učestvovao je u pripremi nacrtu propisa o krivičnim delima protiv čovečnosti i međunarodnog prava za izradu Krivičnog zakonika FNR Jugoslavije iz 1951. godine. Tokom 1955. bio je stručni savetnik pri Jugoslovenskoj ambasadi u Vašingtonu, u postupku za izručenje ustaškog ratnog zločinca Andrije Artukovića. Bio je saradnik više stručnih grupa i komisija pri Državnom sekretarijatu za inostrane poslove. Učestvovao je u pripremi materijala koje je FNR Jugoslavija poslala na suđenje ratnom zločincu Adolfu Ajhmanu, koga je Albert saslušao u toku sudskog postupka.

Od 1947. angažovan je kao honorarni nastavnik na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Docent na predmetu "Opšta istorija države i prava" postao je 1953. vanredni profesor 1955. a redovni 1961. godine. Jedan je od osnivača "Instituta za pravnu

istoriju" na Pravnom fakultetu u Beogradu i pisac njegovog prvog statuta. U Institutu društvenih nauka, u okviru koga je organizovao "Odsek za opštu istoriju 20. veka", od juna 1960. bio je viši naučni saradnik. Bio je član "Saveta za zakonodavna pitanja" pri "Savetu za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti Vlade FNR Jugoslavije" 1951. godine, od 1954. do 1955. godine "Komisije za proučavanje međunarodno-pravnih obeležja Narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije" (NOB), "Komisije za prikupljanje i objavljivanje međunarodno-pravnih akata Jugoslavije u periodu od 1918. do 1941. godine", "Udruženja pravnika FNR Jugoslavije" i SUBNOR-a.

Po povratku iz zarobljeništva, povereno mu je da, sa saradnicima, obnovi rad SJOJ-a, čiji je potpredsednik bio od 1945. do 1948. godine, a predsednik od 1948. do smrti. Zahvaljujući njegovom naporu i autoritetu, u tom periodu pokrenuti su mesečnici "*Jevrejski pregled*" 1950. godine i »*Jevrejski almanah*« 1954. godine, osnovan je Jevrejski istorijski muzej u Beogradu i započeto je prikupljanje arhivske građe, objavljene su publikacije "*Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomoćnika protiv Jevreja u Jugoslaviji*" 1952. godine i Dubnovljeva "*Kratka istorija jevrejskog naroda*" 1962. godine. Albert Vajs je podsticao rad jevrejskih omladinskih klubova, posebno se starao o vezama sa svetskim jevrejskim organizacijama (Svetski jevrejski kongres, JOINT, Konferencija o jevrejskim materijalnim potraživanjima od Nemačke) i sa organizacijama jugoslovenskih Jevreja u inostranstvu. Kao delegat SJOJ-a, učestvovao je na evropskoj konferenciji Svetskog jevrejskog kongresa u Parizu 1945. godine. Bio je član Izvršnog odbora Svetskog jevrejskog kongresa. SJOJ je u znak zahvalnosti, Albertu Vajsu podigao spomenik na Jevrejskom groblju u Beogradu. U kibucu Gat, u Izraelu, zasađena je šuma, a njegovo ime nose Dečije zabavište Jevrejske opštine

Beograd i Jevrejski dom u Skoplju. Albert Vajs je preminuo 4. IV 1964. godine u Beogradu.

Arhivska građa - Fond sadrži dokumenta iz perioda predsedovanja SJOJ i službenu prepisku dr Alberta Vajsa.

Signatura fonda – AJIM,PS-AV

Granične godine arhivske građe – 1945-1964.

Količina arhivske građe – 7 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži unutrašnju listu dokumenata u svakoj kutiji.

55. Predsednički spisi – Dr Lavoslav Kadelburg (AJIM,PS-LK)

Dr Lavoslav Kadelburg (26. VIII 1910. Vinkovci – 12. XII 1994. Beograd)

Dr Lavoslav Kadelburg je rođen 26. VIII 1910. godine u Vinkovcima u porodici Tobijasa (Tobija) i Jolan Kadelburg. Tobijas Kadelburg je bio trgovac i trgovački putnik koji se sa svojom suprugom doselio u Vinkovce 1908. godine. Dr Lavoslav Kadelburg je odrastao uz braću Aleksandra (Šandor) i Stjepana, te sestru Liviju. Osnovnu školu je pohađao u Vinkovcima, kao i gimnaziju koju je završio 1929. godine. Nakon gimnazije Kadelburg je otišao na studije prava u Zagreb gde je 1935. godine diplomirao i doktorirao na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Nakon fakulteta dobio je prvo zaposlenje u Vršcu gde je radio do početka Drugog svetskog rata. Negde u to vreme oženio je svoju prvu suprugu Magdu Balog. Pred početak Drugog svetskog rata, 1939. godine, bio je mobilisan u vojsku Kraljevine Jugoslavije kao rezervni kapetan. Po okupaciji Kraljevine Jugoslavije u aprilu 1941. godine bio je zarobljen i odveden u logor za oficire u Osnabriku u Nacističkoj Njemačkoj. U jesen 1941. godine uključio se u rad Udruženja pravnika kao jedne od legalnih organizacija nastalih na osnovu prava definisanih u Ženevskoj konvenciji. Ostao je aktivan u tom udruženju do 1943. godine, kada je udruženje zabranjeno. Od 1943. do oslobođenja bio je član Akcionog komiteta zarobljenika i Antifašističkog veća jugoslovenskih ratnih zarobljenika. Tokom Holokausta Lavoslav Kadelburg je u logoru Jasenovac izgubio sestru Liviju, roditelji su mu stradali u logoru Stara Gradiška, a supruga Magda u logoru Sajmište, u proljeće 1942. godine.

Posle rata Kadelburg se vratio u Vršac, gde se krajem 1945. godine oženio Sofijom Matejić sa kojom je dobio ćerku Smiljanu i sina Zorana. Po povratku iz zarobljeništva napustio je poziv advokata, da bi posle kraćeg rada na mestu sekretara Sreskog narodnog odbora u Vršcu bio izabran za sudiju Okružnog suda u Pančevu, a godinu dana kasnije i postavljen za pomoćnika javnog tužioca SAP Vojvodine. Nepunih godinu dana kasnije je postao pomoćnik javnog tužioca NR Srbije. Tri godine proveo je na mestu pomoćnika ministra za uvoz i izvoz NR Srbije. Za sudiju Vrhovnog suda NR Srbije bio je izabran 1951. godine. Od 1957. godine bio je pomoćnik sekretara za opštu upravu Saveznog izvršnog veća. Posle osnivanja Zavoda za javnu Upravu u Beogradu, 1959. godine bio je postavljen za direktora zavoda. Profesionalni radni vek završio je na mestu pomoćnika direktora Saveznog zavoda za socijalno osiguranje do 1966. godine.

Dr Lavoslav Kadelburg je od rane mladosti bio aktivan u jevrejskim organizacijama širom Jugoslavije. Tokom školovanja uključio se u aktivnosti Židovskog omladinskog pokreta Herut, za čijeg je predsednika bio izabran 1925. godine, a na toj funkciji je ostao do mature 1929. godine. Za člana Radnog odbora Saveza jevrejskih omladinskih udruženja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, u Zagrebu, izabran je 1928/29. godine. Od 1932. do 1934. godine bio je predsednik Jevrejskog akademskog potpornog društva i menze. Tokom 1931. i 1932. godine bio je član Upravnog odbora Jevrejskog akademskog udruženja Judeja, a za člana Radnog odbora Saveza židovskih omladinskih udruženja ponovo je izabran u Zagrebu 1930. i 1931. godine. Bio je član cionističke organizacije u Vršcu, a od 1936. do 1939. godine i njen predsednik. Po povratku u Jugoslaviju 1945. godine, aktivno se uključio u rad jevrejske zajednice FNR Jugoslavije. Izabran je za člana Autonomnog odbora za pomoć, koji je bio zadužen za pružanje pomoći jevrejskim povratnicima iz emigracije i zarobljeništva. Pokrenuo je inicijativu za otvaranje staračkih, studentskih domova i domova za decu bez roditeljskog staranja. Izabran je i za predsednika Autonomnog odbora za pomoć, na kom je ostao do ukidanja tog tela 1952/3. godine. U maju 1946. godine dr Lavoslav Kadelburg je bio izabran za člana Izvršnog odbora SJOJ-a. Za mandata dr Alberta Vajsa na mestu predsednika SJOJ-a, vršio je funkciju potpredsednika. Posle smrti Alberta Vajsa, 1964. godine, Kadelburg je postao vršilac dužnosti, a potom i predsednik SJOJ-a. Insistirao je na uspostavljanju veza sa svetskim jevrejskim organizacijama. Sa Vajsom je učestvovao u radu II plenuma Svetskog jevrejskog kongresa 1948. godine.

Dr Lavoslav Kadelburg je tokom života bio biran u vodeća tela svetskih jevrejskih organizacija. Bio je član Svetske i Evropske egzekutive Svetskog jevrejskog kongresa

od 1964. do 1969. godine, potpredsednik Svetskog jevrejskog kongresa, član i potpredsednik Uprave evropskog saveta za jevrejske opštinske službe, član statutarne komisije Svetskog jevrejskog kongresa 1970. godine, član Direktorijuma Memorijalne fondacije za jevrejsku kulturu 1973. godine, član komisije za raspodelu sredstava Memorijalne fondacije za jevrejsku kulturu od 1974. do 1975. godine, član Patronažnog odbora Evropske unije jevrejskih studenata 1987. godine, te član počasnog Međunarodnog odbora za obeležavanje 45-godišnjice ustanka u Varšavskom getu 1987. godine. Jedna od važnih tekovina mandata dr Lavoslava Kadelburga na mestu predsednika SJOJ-a bilo je stavljanje u prvi plan delatnosti Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu. Bio je aktivan i kao član Muzejske komisije SJOJ-a.

Za izuzetno zalaganje u jevrejskoj zajednici SFR Jugoslavije, SJOJ mu je dodelio Megilu zahvalnicu, upisao ga u knjigu Keren Kajemeta, zasadio šumu u izraelskom Ben Šemenu 1983. godine. Na redovnoj sednici JOINT-a, dodeljena mu je nagrada Maasim Tovim. Sa mesta predsednika SJOJ-a Kadelburg se povukao 1991. godine, te je do smrti bio počasni predsednik. Dr Lavoslav Kadelburg je preminuo 12. XII 1994. godine u Beogradu.

Arhivska građa - Fond sadrži dokumenta iz perioda predsedovanja SJOJ i službenu prepisku dr Lavoslava Kadelburga.

Signatura fonda – AJIM,PS-LK

Granične godine arhivske građe – 1945-1994.

Količina arhivske građe – 8 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži unutrašnju listu dokumenata u svakoj kutiji.

56. Predsednički spisi – Aleksandar Singer (AJIM,PS-AS)

Aleksandar Singer (26. I 1923. Bačka Topola – 26. XI 2018. Beograd)

Rođen je u Bačkoj Topoli, 1923. godine od oca Josifa i majke Irme, rođene Lederer. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a srednju u Subotici i Beogradu. Tokom Drugog svetskog rata bio je u pokretu otpora i više puta zatvaran u mađarske i nemačke koncentracione logore, između ostalog i Aušvic. U Holokaustu je izgubio skoro svu bližu i dalju familiju. Posle rata obavljao je dužnost sekretara Mesnog komiteta Bačke Topole, od 1947. do 1951. godine bio je Generalni sekretar Seljačkih radničkih zadruga Srbije. Od 1951. do 1953. godine bio je na Golom otoku, posle izlaska iz logora radio je u Glavnoj direkciji za žito. Od 1957. bio je referent za otkupne kredite u Savezu zadružnih štedionica, potom pomoćnik direktora Jugoslovenske poljoprivredne banke za Srbiju i sekretar Udruženje banaka Srbije do 1969. godine. Na njegovu inicijativu osnovana je filijala Ljubljanske banke u Beogradu, jedan je od pokretača ideje za osnivanje Jugoslovensko-nemačke banke u Nemačkoj. Do penzionisanja bio je direktor austrijske *Bank Winter* u Frankfurtu. Bio je član Izvršnog odbora SJOJ a predsednik SJOS je bio od 1994. do 2007. godine.

Arhivska građa - Fond sadrži dokumenta iz perioda predsedovanja SJOJ i službenu prepisku Aleksandra Singera.

Signatura fonda – AJIM,PS-AS

Granične godine arhivske građe – 1990-2007.

Količina arhivske građe – 7 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži unutrašnju listu dokumenata u svakoj kutiji.

57. Predsednički spisi – Aleksandar Nećak (AJIM,PS-AN)

Aleksandar Nećak (3. II 1938. Novi Sad)

Rođen je u Novom Sadu, od oca Dušana, oficira vojske Kraljevine Jugoslavije i majke Suzane, rođene Haker. Aleksandru Nećaku je tokom Drugog svetskog rata stradala skoro cela porodica. Osnovnu i srednju školu završio je u Beogradu, na Arhitektonskom fakultetu BU diplomirao je 1965. godine. Radio je u više nekadašnjih giganta jugoslovenskog građevinarstva, najduže u „Komgrapu“ i „Trudbeniku“. Osnovao je sopstveno preduzeće 1985. godine, koje se bavilo projektovanjem, konsaltingom i inženjeringom u zemlji i inostranstvu, te spoljnom i unutrašnjom trgovinom. Dobitnik je brojnih nagrada na jugoslovenskim i srpskim konkursima za arhitektonsko-urbanistička rešenja. U Jevrejskoj opštini Beograd bio je potpredsednik, član Veća, predsednik Investicione komisije i predsednik Finansijske komisije. U Savezu jevrejskih opština Jugoslavije, a potom i Srbije, bio je predsednik Finansijske komisije, Muzejske komisije, Komisije za groblja i Komisije za letovanja, član Izvršnog odbora. Od 2007. do 2011. godine bio je predsednik SJOS. Takođe je bio član državne delegacije Srbije u ITF

(Task Force for International Cooperation On Holocaust Education, Remembrance and Research) i član Izvršnog odbora EJJF (*European Jewish Fund*).

Arhivska građa - Arhitekta Aleksandar Nećak gotovo da nema svojih pismenih komentara iz vremena svoga mandata kao predsednika SJOS, ali je vidljiva njegova zainteresovanost za sva događanja u zajednici po dokumentaciji smeštenoj u 2 kutije građe. Kao predsednik SJOJ-a bio je na velikom broju sastanaka u Evropi, Izraelu i svetu boreći se za poboljšanje položaja jevrejske zajednice Srbije. Dokumenti fonda prate posredno prate njegove aktivnosti kao predsednika SJOS.

Signatura fonda – AJIM,PS-AN

Granične godine arhivske građe – 2007-2011.

Količina arhivske građe – 2 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži unutrašnju listu dokumenata u svakoj kutiji.

58. Autonomni odbor za pomoć SJOJ (AJIM,AO SJOJ)

U julu mesecu 1945. godine osnovana je delegacija JOINT-a za Jugoslaviju koja se vodi pod imenom Savez jevrejskih veroispovednih opština u Jugoslaviji – **Autonomni odbor za pomoć**, Beograd. Taj odbor je konstituisan kao pododbor rumunskog JOINT-a, koji je odredio 7 članova, a po dvojicu članova su odredili Jevrejska opština Beograd i SJVOJ. Osnovni zadaci po osnivanju odbora su materijalna organizacija opština i

članstva, osnivanje menzi, prihvatilišta, obdaništa i dodela pomoći u robi i novcu. Autonomni odbor za pomoć je bio autonomno telo u okviru Saveza jevrejskih veroispovednih opština, sa zadatkom da organizuje pomoć nastradalom jevrejskom življu; da prima pomoć u novcu i robi i istu deli jugoslovenskim Jevrejima u sporazumu s narodnim vlastima u FNRJ i jevrejskim opštinama; da u akciji pomaganja predstavlja i zastupa jugoslovenske Jevreje prema narodnim vlastima i jevrejskim pomoćnim organizacijama van zemlje i da vrši službu pomaganja jevrejske pomoćne organizacije JOINT. Rad Autonomnog odbora za pomoć obavlja se putem posebnih odeljenja i posebnih referata, prema vrsti i prirodi službe. Odbor je imao Sekretarijat sa administrativnim, informativnim i statističkim odeljenjem, finansijsko i robno odeljenje, te referate za sve novonastale republike u FNRJ. Autonomni odbor za pomoć imao je odsek robnog magacina u Beogradu, koji je vodio kontrolu rada u beogradskom magacinu i odsek robnog magacina u Zagrebu, koji je vodio kontrolu rada u zagrebačkom magacinu. Autonomni odbor za pomoć je postojao do 1953. godine.

Arhivska građa - Fond sadrži dokumenta nastala u radu Autonomnog odbora SJVOJ koji je nastao u saradnji sa JOINT-om. Kroz dokumenta može se pratiti rad AO za pomoć, raspodela pomoći Jevrejima Jugoslavije u vidu novca, robe i hrane. Takođe fond sadrži i spiskove preživelih Jevreja posle II svetskog rata i informacije vezane za stradale i nestale tokom rata.

Signatura fonda – AJIM,AO SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1945-1954.

Količina arhivske građe – 44 kutije

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži popis dokumenata.

59. Pravno odeljenje SJOJ (AJIM,PO SJOJ)

Pravna sekcija (odeljenje) SJOJ je u početku imala sedište u Zagrebu, a 1953. godine je premeštena u Beograd, da bi njene poslove uskoro preuzela Opšta komisija Saveza jevrejskih opština Jugoslavije. SJVO je dr Hinku Gelbu predložio u aprilu 1947. godine da obiđe, u ime Saveza, JO u Hrvatskoj i Sloveniji vezano za pitanja imovine i nekretnina, te druga pravna pitanja. Pošto su izveštaji dr Hinka Gelba zadovoljili Savez kreiran je Pravni odsek čija delatnost se proširila na Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Makedoniju i A.P. Vojvodinu i Kosovo i Metohiju.

Pravni odsek je vršio poslove:

- U pravnom zastupanju Saveza pred sudovima i administrativnim vlastima, koje se zastupanje očitovalo u predmetima traženja povraćaja opšte jevrejske imovine otuđene po okupatoru, u dizanju sekvestara postavljenih od narodne vlasti za čuvanje te imovine, u parnicama, vanparničnim predmetima razne prirode itd.
- U realizaciji te imovine kao i realizacije imovine koja nije bila otuđena na osnovu rasne diskriminacije.
- U davanju pravnih mišljenja, saveta opštinama.
- U obilasku opština i zajednica na teritoriju NR Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije i A. P. Vojvodine.

- U radu po zadacima Autonomnog odbora za pomoć.

- U radu po muzealno-historijskom sektoru.

Nekoliko godina kasnije na sednici od 19. decembra 1952. godine Izvršni odbor Saveza doneo je odluku da više nema potrebe za odvojenim radom Pravnog odsjeka i da bi trebao da se ukine najdalje do 30. aprila 1953. prvenstveno iz razloga štednje i koncentrisanja poslova – njegovo poslovanje treba da se prenese u centralni ured Saveza u Beogradu. Savez je pismom od 13. maja 1953. pod br. 973, ovlastio sekretara Saveza prof. Solomona Kalderona da obavi potpunu likvidaciju Pravnog odeljenja u Zagrebu, te da u izvršavanju tog zadatka preuzme sve spise, korespondenciju, poslovne knjige, inventar, pečate i sve materijale tog otseka koji se još nalaze u Zagrebu, pošto je Pravni otsek sa 30. aprilom 1953. stvarno i pravno prestao da postoji. U oceni rada Pravnog odseka te rada po muzealno istorijskom sektoru Savez je izrazio dr Hinku Gelbu svoje osobito priznanje.

Arhivska građa - Fond sadrži dokumenta nastala u radu Pravnog odeljenja SJOJ koja obuhvataju podatke o jevrejskoj imovini u FNRJ i pravnim pitanjima u vezi sa prodajom, nacionalizacijom, povraćajem i iznajmljivanjem te imovine.

Signatura fonda – AJIM,PO SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1947-1991.

Količina arhivske građe – 12 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži popis dokumenata.

60. Alije-Organizovano iseljenje u Izrael (AJIM, Alije)

Posle formiranja Države Izrael, FNR Jugoslavija je bila jedna od prvih zemalja koje su ovu državu i zvanično priznale. Pre Jugoslavije, Izrael su De facto priznale Sjedinjene Američke Države (SAD), a De jure Sovjetski Savez (SSSR). Između 1948. i 1952. godine, značajne aktivnosti SJOJ bile su usmerene na iseljavanje Jevreja u Izrael. FNR Jugoslavija je dozvolila svojim jevrejskim gradjanima da se isele u ovu zemlju, uz dobijanje otpusta iz državljanstva i saglasnosti vlasti da se iseljavanje odobri. U nekoliko talasa (sveukupno šest Alija od 1948. do 1952. godine) iseljavanja u tom periodu, otišlo je oko 8.618 jugoslovenskih Jevreja. Od toga je 4.517 bilo poreklom iz NR Srbije, 2.747 iz NR Hrvatske, 974 iz NR Bosne i Hercegovine, 308 iz NR Makedonije, 68 iz NR Slovenije i 4 iz NR Crne Gore. I pored toga je u FNR Jugoslaviji ostalo 6.175 Jevreja, većinom starijih, jevrejski život nije zamro zahvaljujući, između ostalog, pomoći koje su pružale jevrejske organizacije u svetu, pre svega američkog jevrejskog dobrotvornog društva JOINT.

Alija je pojam kojim se označava doseljavanje Jevreja u Izrael i Palestinu, a vremenski se odnosi na doseljavanja od kraja XIX vijeka, najviše od 1882. godine. Reč dolazi iz hebrejskog *alīyyāh* (עלייה), što znači uspon. Delom je programa cionističkog pokreta I jedno je od osnovnih načela cionističke ideologije. Suprotno delovanje, iseljavanje iz Izraela, naziva se *jerida* (ירידה "silaz").

Arhivska građa - Fond sadrži spiskove iseljenika za Izrael iz FNRJ u periodu 1948-1953. Takođe u fondu se nalaze prijave sa ličnim podacima za iseljenike i osobe

koje su se prijavile za iseljavanje ali nisu otišle u Izrael. Fond sadrži cirkulare i prepisku SJOJ sa uputstvima i informacijama u vezi iseljenja u Izrael.

Signatura fonda – AJIM,Alije

Granične godine arhivske građe – 1948-1952.

Količina arhivske građe – 25 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži popis dokumenata.

61. Opšta komisija SJOJ (AJIM,OK SJOJ)

Opšta komisija Saveza jevrejskih opština Jugoslavije je imala nadležnosti nad: poslovima ekonomata; povremenim akcijama; informativnom službom; evidencijom i statistikom Saveza; upravljanjem i prodajom nekretnina; održavanjem grobalja; realizacijom prodaje i iznajmljivanja pokretne i nepokretne imovine Saveza i ugaslih opština; obezbeđivanjem verske delatnosti po opštinama; organizacijom dela rada opština; investicijama Saveza i opština i rešavanjem opštih pitanja u vezi letovanja dece i omladine.

Arhivska građa - Fond sadrži dokumenta nastala u radu Opšte komisije SJOJ: informativna služba komisije koja je u periodu od 1955. pa do 1975. godine vodila evidenciju o sudbinama nepotvrđenih jevrejskih žrtava u II svetskom ratu, kao i dokumenta vezana za upravljanje i prodaju nekretnina, održavanje jevrejskih

groblja i prodajom i iznajmljivanjem pokretne i nepokretne imovine SJOJ i ugašenih jevrejskih opština u Jugoslaviji.

Signatura fonda – AJIM,OK SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1945-1991.

Količina arhivske građe – 35 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond sadrži popis dokumenata.

62. Sekretarijat SJOJ (AJIM,S SJOJ)

Po završetku Drugog svetskog rata, uz obnovu gotovo uništene države, počinje obnova i jevrejske zajednice. Dr Fridrih Pops, drugi predsednik Saveza jevrejskih veroispovednih opština (prvi je bio dr Hugo Špicer iz Osijeka), već 22. oktobra 1944. godine prikucao je na zgradi Saveza tablu sa imenom te organizacije čime je simbolično objavio da Savez postoji i počinje sa radom. U zajednicu se vraćaju članovi koji su rat preživeli u Beogradu ili bližoj okolini, uskoro dolaze borci iz rata, zarobljenici iz logora ili iz mesta u kojima su se krili, ljudi iz izbeglišta. Bila je potrebna velika reorganizacija rada u desetkovanoj jevrejskoj zajednici, od organizovanja rada jevrejskih opština do organizovanja aktivnosti svake opštine. U početku se rad odnosio na pružanje materijalne pomoći oko smeštaja povratnika, oganizovanja prehrane i raspodele pomoći u odeći, obući, nameštaju, lekovima da bi se nakon te prve faze delatnosti proširile i na rešavanje drugih potreba članova.

Centralno telo koje je bilo u središtu povezivanja svih poslova koji su vršeni unutar Saveza i zajednica novonastalih država, a potom Srbije, bio je Administrativni odsek SJVOJ koji je kasnije preimenovan u Sekretarijat Saveza i na čijem čelu je sekretar. Za prvog posleratnog sekretara Saveza izabran je Naftali Bata Gedalja koji vrši tu dužnost do odlaska u Izrael 1950. godine. Profesor Solomon Kalderon je na toj dužnosti do 1958., David Levi do 1965., a od tog vremena do odlaska u penziju krajem decembra 1992. godine sekretar Saveza je Luci Mevorah Petrović. Darko Salom nastavlja, u kratkom periodu, poslove sekretara, a danas te poslove obavlja Danijela Danon. Dakle, sva korespondencija Saveza vodila se putem sekretarijata koji je komisijama oformljenim za pojedine delatnosti prebacivao njihovu poštu. Pošta je bila zavođena u Sekretarijatu u delovodne zapisnike za sve komisije. Poslovi su bili vezani za jevrejske zajednice u Jugoslaviji, jevrejske zajednice u svetu, saradnju sa državnim organima i društveno-političkim organizacijama, do 1953. godine poslovi vezani za Autonomni odbor za pomoć, delatnosti vezane za gradnju spomenika Jevrejima borcima i žrtvama fašizma. Takođe je postojala veza sa iseljenjima „Bet“ ali je (kroz Jugoslaviju), te za sve Alije – grupna iseljenja u Izrael i za rad Doma staraca, omladinu, rad ženskih sekcija, organizaciju letovanja, uz verski život, horove saveza, tj. za muzičku delatnost i druge delatnosti iz oblasti kulture, te izdavačku delatnost, za uspostavljeni Nagradni konkurs iz naučne, kulturne i memorijalne oblasti. Posebna institucija Saveza je Jevrejski istorijski muzej sa kojim Sekretarijat usko saraduje. Još čitav niz poslova spada u program rada Saveza. To su razne vrste evidencija i statistika, kao npr. prikupljanje podataka o uslovima pod kojima žive određene grupacije Jevreja, o godinama starosti, zanimanjima, evidencije o demografskim podacima, evidencije o strukturi omladine itd.

Vodila se i evidencija o imovini malih a posebno ugašenih opština u čemu je Savez imao veoma važnu ulogu. Takođe Savez interveniše u pitanjima jevrejskih grobalja posebno ako dođe do ekshumacije nekog groblja. Informativna služba Saveza odgovara na upite o poreklu pojedinih porodica kao i o njihovoj sudbini i traži razne potvrde i dokumenta na osnovu postojeće evidencije. Administrativno je ovaj centralni položaj Sekretarijata potvrđen dokumentacijom koja je nosila naziv Dnevna pošta. Takvih kutija unutar Sekretarijata je 10.

Arhivska građa - U ovoj građi nalaze se prva PRAVILA Saveza jevrejskih veroispovednih opština. Pravila su bez posljednje stranice tog dokumenta, te ne znamo kada su objavljena. U dokumentu se kaže da sve jevrejske veroispovedne opštine u FNRJ obrazuju Savez koji posreduje u službenom saobraćaju između saveznih narodnih vlasti i veroispovednih opština koje zastupa pred tim vlastima. Takođe govori da je Savez autonomno telo koje samostalno upravlja svojim versko-upravnim, kulturnim i socijalnim ustanovama, kao i svojom imovinom i svojim fondovima, on je pravno lice sposobno da po propisu zakona stiče i drži kako pokretna, tako i nepokretna dobra i vrši sva prava, koja mu kao takvom pripadaju. Sedište Saveza je u Beogradu. Zadatak Saveza je da se stara o ostvarenju verskih, kulturno-prosvetnih i socijalnih potreba Jevreja u Jugoslaviji, a to ostvaruje pomaganjem pojedinih opština da mogu odgovarati pojedinim zadacima; potpomaganjem i održavanjem jevrejskih socijalnih i kulturnih ustanova; rešavanjem sporova između pojedinih opština i između opštinskih uprava i njihovih verskih službenika; rešavanjem pitanja koja se tiču verskog života Jevreja FNRJ; upravljanjem imovine i likvidacijom opština koje nisu

obnovile svoj rad. Pečat Saveza nosi u sredini znak “Magen David” oko koga je natpis “Savez jevrejskih veroispovednih opština Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Sva dešavanja u Savezu jevrejskih opština, zavođenje pisama u knjige Delovodnih (Urudžbenih) zapisnika, upućivanje pisama u određeni resor, donošenje odluka na sastancima Izvršnog odbora i drugih tela Saveza o daljim postupcima, odgovori na pisma što je takođe zavođeno u arhivske knjige, sastavni su deo ovog obimnog fonda. Tome svedoče i kutije pod nazivom Dnevna pošta koje su još uvek zadržane po godištima i svedoče o velikom radu administracije Saveza. Ova građa nije arhivistički obrađena i predstoji njena obrada, škartiranje suvišnog materijala, kao i digitalizacija i dalja obrada. Kako je ranije rečeno, usled malog prostora za čuvanje građe, ona je spuštена u Muzej u 30 vreća i veliki broj registara iz raznih prostorija Saveza. Nikada nije bilo vremena da se obradi po arhivističkim principima što u mnogome opterećuje rad za pisanje solidne istorije Jevreja na našem tlu. Međutim je rad drugih komisija u mnogome olakšao stvaranje opšte slike o delovanju Saveza.

Signatura fonda – AJIM,S SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1944-1991.

Količina arhivske građe – 322 registratora

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

63. Finansijska komisija SJOJ (AJIM,FK SJOJ)

Finansijska komisija Saveza jevrejskih opština Jugoslavije je imala nadležnosti nad: izradom i izvršenjem predračuna, prihoda i rashoda (budžeta) i izradom završnih računa SJOJ; obezbeđenjem i obračunavanjem sredstava za funkcionisanje SJOJ i opština; likvidacijom ličnih rashoda i troškova službenih putovanja; likvidacijom rashoda u vezi sa delovanjem statutarnih organa SJOJ; likvidacijom dotacija opštinama i drugih doznaka; likvidacijom potraživanja i dugovanja; računovodstvom; knjigovodstvom; blagajnom; kontrolom upotrebe Savezovih dotacija opštinama i kontrolom materijalnog poslovanja SJOJ.

Arhivska građa - Fond sadrži dokumenta nastala u radu Finansijske komisije SJOJ koji sadrže blagajničke zapise, finansijske izveštaje i računovodstvenu dokumentaciju.

Signatura fonda – AJIM,FK SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1944-1991.

Količina arhivske građe – 266 registratora

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

64. Socijalna komisija SJOJ (AJIM,SK SJOJ)

Socijalna komisija Saveza jevrejskih opština Jugoslavije je imala nadležnosti nad: distribucijom pomoći putem opština; distribucijom stalne pomoći putem Saveza; dodeljivanjem vanredne pomoći; dodeljivanjem pomoći prolaznicima; radom Doma staraca; nabavkom hrane, lekova i medicinskih pomagala za Dom staraca, nabavkom lekova za individualne potrebe; distribucijom macota i uspostavljanjem i održavanjem veza sa JOINT-om i udruženjima jugslovenskih jevreja u inostranstvu.

Arhivska građa - Socijalna komisija Saveza jevrejskih opština Jugoslavije je imala nadležnosti nad: distribucijom pomoći putem opština; distribucijom stalne pomoći putem Saveza; dodeljivanjem vanredne pomoći; dodeljivanjem pomoći prolaznicima; radom Doma staraca; nabavkom hrane, lekova i medicinskih pomagala za Dom staraca, nabavkom lekova za individualne potrebe; distribucijom macota i uspostavljanjem i održavanjem veza sa JOINT-om i udruženjima jugslovenskih jevreja u inostranstvu.

Signatura fonda – AJIM,SK SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1944-1991.

Količina arhivske građe – 155 registratora

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

65. Komisija za kulturu SJOJ (AJIM, KK SJOJ)

Komisija za kulturu Saveza jevrejskih opština Jugoslavije je imala nadležnosti nad: izdavanjem Biltena; Almanaha i Savremene edicije, kao i nadležnost nad radom: Istorijsko-muzejskog odeljenja; pevačkih horova i njihovih koordinacionih odbora; Ženske sekcije i njihovih koordinacionih odbora; Omladinske sekcije i njihovih koordinacionih odbora; pionirskih klubova i dečjih zabavišta; biblioteke i čitaonice; dodelom stipendija, održavanjem stručnih seminara za članove opština, organizovanjem nagradnih konkursa, kulturnom delatnosti opština i nabavkom i distribucijom štampe i periodike.

Arhivska građa - U najširem smislu sektor delatnosti u kulturi rešavao je pitanja Biltena, Almanaha, savremenih edicija, istorijsko-muzejskog odeljenja, kulturnih delatnosti opština, pevačkih horova, ženske sekcije i njenog koordinacionog odbora, omladinskih sekcija, pionirskih klubova i dečjih zabavišta (vrtića), biblioteke i čitaonice, stipendija, održavanja seminara, nagradnih konkursa i nabavka i distribucije štampe. Sa širenjem delatnosti iz domena kulture ove oblasti su se osamostalile ili ušle u delatnost neke druge komisije, ali je arhivska građa ovakvog karaktera (do osamostaljivanja rada komisija) sadržana u ovom fondu.

Signatura fonda – AJIM, KK SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1944-1991.

Količina arhivske građe – 96 registratora

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

66. Komisija za letovanja SJOJ (AJIM, KL SJOJ)

Komisija za letovanja Saveza jevrejskih opština Jugoslavije je imala nadležnosti nad: organizacijom letovanja, odabirom letovališta i njegovog funkcionisanja, društveno-kulturnim život u letovalištu, upravom i nadzorom nad letovalištem. U prvim posleratnim godinama letovanja za decu i omladinu su imala pretežno socijalni i zdravstveni karakter i o letovanjima je vodio brigu AO za pomoć. Učesnici su bila uglavnom deca i mlađi članovi zajednice kojima je zbog neuhranjenosti bio potreban boravak na planinama i na moru. Prva takva letovališta su bila u Crikvenici, Rovinju, Pazariću, Lovranu, Fruškoj gori i nije bilo prekida u organizaciji letovanja za omladinu i mlade iz cele zemlje sve do raspada Jugoslavije.

Pri IO Saveza je oformljena i Komisija za letovanje sastavljene od rukovodioca, zamenika i članova. Rukovodilac komisije i njegov zamenik morali su biti članovi IO. Komisije su se sastajale prema potrebi (a najmanje svakih 15 dana u početku) i donosile su odluke prostom većinom glasova, ako sednici komisije prisustvuje većina njenih članova. Komisija za letovanje organizovala je letovanje pripadnika srednje generacije kao i funkcionera, aktivista i stručih saradnika jevrejskih opština.

Centralnu delatnost letovanja činio je kulturni program sa nizom predavanja za sve uzraste. Aktivnost same omladine rasla je vremenom. Udeo omladine kao vaspitača, organizatora, predavača i upravljača povećavao se da je poslednjih godina da veći deo programa kreiraju sami omladinci. Ali, rado su prihvaćena i predavanja i diskusije sa jevrejskim javnim i kulturnim radnicima i gostima iz inostranstva. SJOJ je bio domaćin jevrejskim omladincima iz niza drugih zemalja.

Arhivska građa - Ova građa sadrži dokumentaciju koja se odnosi na organizaciju i funkcionisanje letovališta, bavi se društveno-kulturnim životom u letovalištu, te pitanjima uprave i nadzora nad letovalištem. U arhivskim kutijama se nalazi dokumentacija iz svih mesta u kojima su organizovana letovanja, od Igmana kod Sarajeva,odmah nakon završenog II. Svetskog rata, Rovinja, Zatona Malog kod Dubrovnika, Hvara i drugih mesta, da bi Savez postao vlasnikom letovališta u Pirovcu, kod Šibenika, gde su se do raspada Jugoslavije sakupljala deca i omladinci da bi se upoznavali i provodili raspuste zajedno. Na letovanjima je Savez bio domaćin velikog broja inostrane dece i omladine, u početku najviše iz Čehoslovačke, kao i predavača. Ovi prijateljski i zabavni susreti su bili do te mere korisni za društveni život mladih da je jedne godine organizovano letovanje za srednju generaciju. Unutar ove arhivske građe je, uz popise učesnika letovališta obično organizovanih u 4 grupe i veliki broj fotografija. Ova građa takođe nije sređena unutar kutija, ali je svako letovanje smešteno u kutije po godinama. Izrađeni su Pravidnici o obavezama i pravima učesnika.

Signatura fonda – AJIM, KL SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1944-1991.

Količina arhivske građe – 7 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

67. Komisija za rad sa omladinom SJOJ (AJIM,KO SJOJ)

Kako je u vreme obnavljanja rada Saveza posle Drugog svetskog rata omladina činil jednu četvrtinu pripadnika jevrejske zajednice, radu sa omladinom se od samih početaka poklanjala velika pažnja. Takva omladina je predstavljala budućnost zajednice, a njen interes je bio baziran na zanimanju za prošlost, kulturu, tradiciju i sutrašnjicu zajednice.

Pri Izvršnom odboru Saveza formirana je Komisija za rad s omladinom koja se bavila svim pitanjima omladinskih aktivnosti. Nastojao se osamostaliti rad omladine uključivanjem omladinaca u rad Komisije i oni počinju aktivno da učestvuju u stvaranju programa rada. Komisija za rad s omladinom proširuje svoju delatnost i održavanjem veze sa međunarodnim omladinskim organizacijama u svetu. Vidokruzi se proširuju odlaskom omladinaca u inostranstvo, na seminare, kurseve i sl.

Po opštinama se osnivaju Omladinski klubovi čiji rad objedinjuje Koordinacioni odbor za omladinu a sastavljen je od predstavnika svih klubova. Jednom godišnje Odbor razmatra i odlučuje o pitanjima koja su od interesa za rad omladine: kulturni program na zajedničkom omladinskom letovanju, seminari za rukovodioce klubova, rad sa decom školskog uzrasta, sadržina kulturnog rada po klubovima, pitanja u vezi sa omladinskim časopisom „Kadima“. Uz to su vezani susreti klubova (najmanje tri puta godišnje) čija sadržina su bila sportska takmičenja, kulturne priredbe i zabava.

Arhivska građa - U građi ove komisije nalazi se dokumentacija vezana za aktivnosti omladine koja je sa puno entuzijazma organizovala svoje delatnosti. Uz aktivno učestvovanje u obeležavanju značajnih datuma i u proslavama, radu

socijalnih i kulturnih komisija po opštinama, posebno se ističe uloga omladine na letovanjima, učestvovanje i prisustvovanje seminarima, sportskim događanjima i radu na omladinskom časopisu »Mala kadima«. Stasavanjem nove generacije aktivista i s obzirom na postojanje određenog broja omladinaca sposobnih za društvene aktivnosti unutar Saveza je donešen zaključak da bi trebalo angažovati i uključiti što veći broj omladinaca pripremljenih i osposobljenih za rad na izvršenju zadataka zajednice. Dokumentacija potvrđuje potrebu za obnovom i osvežavanjem rada direktnim angažovanjem mlađih kadrova i omladine.

Signatura fonda – AJIM,KO SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1944-1991.

Količina arhivske građe – 48 registratora

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

68. Komisija za spomenike i spomen-obeležja SJOJ - (AJIM,KS SJOJ)

Na sednici Izvršnog odbora SJOJ-a od 10. septembra 1977. godine donet je zaključak da se formira Komisija za spomenike i spomen-obeležja. Zadatak joj je bio da se organizuje i sprovodi odgovarajuće akcije sa ciljem: evidentiranja mesta stradanja Jevreja – žrtava fašističkog terora u Jugoslaviji, da se ustroji pregled – katastar postojećih spomenika i spomen obeležja koja evociraju na Jevreje, pale borce NOR-a, na Jevreje žrtve fašističkog terora, na ranije /pre 1941. godine/ postojanje jevrejskih

zajednica, na ranije postojanje jevrejskih studentskih, sportskih, kulturno-umetničkih i drugih društvenih organizacija i na ranije postojanje grobalja, sinagoga i sličnih objekata, da preduzima mere za podizanje i održavanje spomenika i spomen-obeležja na mestima većeg značaja, da prikuplja informacije i podatke o akcijama koje se preduzimaju van jevrejske zajednice za podizanje spomen-obeležja Jevrejima palim borcima NOR-a ili žrtvama fašizma, da se prilikom ekshumacije i likvidacije postojećih starih grobalja označe mesta odgovarajućim obeležjem, da prikuplja informacije o stanju i održavanju postojećih spomen-obeležja i da pomaže, usmerava i koordinira aktivnosti ovog karaktera koje u ovim mestima sprovode opštine po svojoj inicijativi.

Na ovaj raspis se nadovezuje drugi koji nosi br. KSO – 563 od 24. 4. 1979. godine koji je informisano članstvo da su ove aktivnosti prihvaćene od svih opština i u većini su određeni referenti – rukovodioci ovih poslova. Komisijom za spomenike i spomen obeležja SJOJ-a rukovodio je ing. Moric Levi. U našem muzeju postoji 5 kutija građe ove komisije. Po podeli zemlje (SFRJ) na više država ova komisija je prestala sa radom a neke njene poslove preuzela je Memorijalna komisija Saveza jevrejskih opština Srbije.

Arhivska građa - U fondu se uglavnom nalaze fotografije spomenika podignutih žrtvama Drugog svetskog rata. Najorganizovanija akcija na ovu temu dogodila se 1952. godine kada su u nekoliko dana svečano otvoreni spomenici u Đakovu, Novom Sadu, Zagrebu, Sarajevu i na Jevrejskom groblju u Beogradu. Tim činom je delimično odana pošta mnogobrojnim jevrejski žrtvama logora, najrazličitijih mučenja i stradanja u antifašističkoj borbi. Međutim, do tih nekoliko poratnih godina, istraživanja su otkrila da je podignuto oko 15 spomenika žrtvama fašizma

i stradanjima Jevreja. Do danas je taj broj višesruko povećan kao i broj kopija fotografija.

Signatura fonda – AJIM,KO SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1944-1991.

Količina arhivske građe – 5 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

69. Muzejska komisija SJOJ (AJIM,MK SJOJ)

Od samog osnivanja, Jevrejskim istorijskim muzejom je rukovodilo kolektivno telo, u početku pod nazivom Komisija za istorijsko-muzejski rad a posle pod imenom Muzejska komisija. Komisiju je birao Izvršni odbor Saveza jevrejskih opština Jugoslavije tako da rukovođenje i savetodavnu ulogu prema Muzeju imaju sve opštine u Jugoslaviji da bi te uloge kasnije preuzeo Savez jevrejskih opština Srbije, po raspadu Jugoslavije. Muzejska komisija je sastavljena od predstavnika Saveza, svih zaposlenih u Muzeju i članova izvan Muzeja svih struka i profesija stručno važnih za rad Muzeja.

Posebno savetodavno telo koje razmatra opšte smernice rada Muzeja, jednogodišnje i višegodišnje planove rada Mzeja, bio je Savet Muzeja izabran od strane Izvršnog odbora Saveza u martu 1964. godine. Na čelu Muzejskog saveta bio je akademik, dr Jorjo Tadić, uz druge znamenite ličnosti i intelektualce Beograda i Jugoslavije. Dr

Zdanko Levental, predsednik Komisije za kulturu Saveza, i dr Vidosava Nedomački, arheolog, kasnije upravnik Muzeja, bili su po položaju članovi.

Muzejska komisija, kao savetodavno telo Muzeja, bavi se najrazličitijim pitanjima delatnosti Muzeja, od prikupljanja muzealija i arhivalija, davanja saveta za stalne muzejske postavke, sudelovala u izboru kustosa i arhivista koji su bili nadležni za sređivanje sveukupne građe i njenog popisivanja, do objavljivanja časopisa i knjiga, izlaganja raznolikog materijala na mnogobrojnim izožbama i saradnje sa drugim srodnim institucijama.

Arhivska građa - U kutijama ove komisije nalaze se zapisnici sastanaka Muzejske komisije(često uz razne priloge). U njima su i godišnji planovi rada koji su se najčešće realizovali. Pravu istoriju rada Muzeja moguće je proučiti iz ove dokumentacije te bi bilo gotovo nezamislivo to uraditi bez ovih vodiča. Svaki projekat Muzeja, izložbe, objavljivanje periodike ili drugih izdanja, organizacija seminara i stručnih putovanja ili istraživački postupci, predstavljali su dugotrajne angažmane svih aktera koji su načinili arhivsku dokumentaciju rada samog Jevrejskog istorijskog muzeja. Sav posao rezimiran je svake godine u formi detaljno napisanog izveštaja.

Signatura fonda – AJIM,MK SJOJ

Granične godine arhivske građe – 1954-1991.

Količina arhivske građe – 5 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.

70. Zbirka Perera (AJIM,Zbirka Perera)

David Perera (11. I 1915. – 25. III 1973.)

Rođen je u Bijeljini, kao dečak je otišao u Vinkovce, gde je pohađao trgovačku školu zajedno sa svojim bratom Isom. Tih godina školovanja bio je aktivni član „Hašomer hacair-a“ i SKOJ-a. Drugi svetski rat ga zatiče u Bijeljini, a posle progona i skrivanja 1942. godine pristupa partizanskim odredima formiranim na Majevidi. Posle oslobođenja ostaje u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i završava Višu vazduhoplovnu vojnu akademiju, u penziju odlazi sa činom pukovnika. Bio je nosilac Ordena za hrabrost i više drugih vojnih odlikovanja. Bio je aktivan u radu Jevrejske opštine Beograd i Saveza jevrejskih opština Jugoslavije. Obavljao je funkcije sekretara, potpredsednika, a od 1971. godine do smrti i predsednika Jevrejske opštine Beograd i potpredsednika SJOJ-a. Na tim položajima pokazao je široko razumevanje za sve oblasti delatnosti; od problema omladine, žena, socijalno ugroženih, verske sekcije, uređenja grobalja, do prikupljanja istorijske građe i uređenja arhive.

Arhivska građa - Fond je nastao radom Davida Perere u toku 12 godina angažovanja na poslovima u SJOJ. Fond sadrži izbor najvažnijih dokumenata iz rada svih sekcija i tela SJOJ, od Opšte komisije i pitanja jevrejskih nekretnina, međunarodne saradnje sa jevrejskim organizacijama i verske delatnosti do rada Hora „Braća Baruh“ i popisa preživelih Jevreja posle II svetskog rata.

Signatura fonda – AJIM,Zbirka Perera

Granične godine arhivske građe – 1900-1960.

Količina arhivske građe – 47 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond je delimično arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond ima vodič kroz arhivsku građu.

71. Srpsko jevrejsko pevačko društvo Hor »Braća Baruh«

Hor "Braća Baruh" iz Beograda, osnovan je 1879. godine kao "Srpsko jevrejsko pevačko društvo". Promenio je naziv 1952. godine u sadašnji u spomen na trojicu braće iz poznate jevrejske porodice Baruh iz Beograda, stradale u pogromima početkom Drugog svetskog rata. Neki istraživači tvrde da je reč o najstarijem jevrejskom horu na svetu. Tokom svog dugogodišnjeg rada, hor je priredio veliki broj koncerata u svim značajnim muzičkim centrima Jugoslavije, dok su inostrana gostovanja ostvarena širom zemalja sveta, od Evrope, Azije do koncerata u Karnegi Holu u Njujorku, 1978. godine. Hor "Braća Baruh" redovan je učesnik svih najvažnijih festivala ozbiljne muzike (BEMUS, BELEF, Mokranjčevih dana u Negotinu, JHS u Nišu i dr.) odakle redovno donosi niz nagrada i priznanja za svoj rad.

Na ogromnom repertoaru hora se redovno nalaze najpoznatija dela muzičke literature svetskih autora, srpskih stvaralaca i jevrejskih kompozitora, kroz sve epohe i stilove. Neke od najznačajnijih ličnosti iz istorije naše umetničke muzike bile su na čelu hora "Braća Baruh", među njima su: S. S. Mokranjac, J. Marinković, S. Hristić, B. Babić, B. Pašćan, A. Vujić i dr. Među najistaknutijim vokalnim solistima koji su učestvovali na

koncertima hora, pažnju zavređuju imena: Dušana Cvejića, Brede Kalef, Đurđavke Čakarević, te u novije vreme Jadranke Jovanović, Slavoljuba Kocića, Živojina Ćirića i drugih. Hor je učestvovao u nizu TV i radio emisija, snimajući trajne zapise u zemlji i inostranstvu. Za PGP RTS hor "Braća Baruh" je snimio dve LP ploče i jedan CD, sa jevrejskom sinagogalnom i tradicionalnom muzikom. Nakon vrlo uspešnog koncerta pod nazivom „*Jerusalim od zlata*“ u velikoj dvorani zadužbine Ilije M. Kolarca, snimljen je istoimeni kompakt-disk 2007.godine .

Hor "*Braća Baruh*" je dva puta odlikovan od strane Predsedništva države za svoj doprinos kulturnoj afirmaciji zemlje. U godinama postojanja hor je osvojio niz značajnih nagrada na domaćim i međunarodnim takmičenjima i festivalima.

Arhivska građa - Kako je vidljivo iz rada Komisije za kulturu Saveza, pitanjima jevrejskih horova bavila se dugi niz godina ta komisija. Kada se ispostavilo da ima dosta teškoća oko korišćenja te dokumentacije, i posle raspada Jugoslavije, izdvojen je ovaj fond kao poseban i vezan je uz rad JO Beograd. U kutijama se uglavnom nalazi građa složena po godinama sa popisima članova hora „Srpsko-jevrejskog pevačkog društva hora „Braća Baruh“. Unutar građe su zapisnici o nastupima Hora, recepciji njihovog rada, nabavkama nota, odjeće i drugih potreba za rad. Nalazimo i korespondenciju oko korišćenja prostorija JOB-a i sala za nastupe. Sa novom tehnologijom u toj građi nalazimo i CD snimke koncerata ili prikaza nastupa. Dragocena je i korespondencija vezana za putovanja u zemlji i inostranstvu.

Signatura fonda – AJIM, Hor »Braća Baruh«

Granične godine arhivske građe – 1879-2007.

Količina arhivske građe – 5 kutija

Stepen sređenosti arhivske građe – Fond nije arhivistički obrađen.

Informativno sredstvo – Fond nema informativna sredstva.